

**Збірник доповідей
слухачів курсу
«Регіональний дискурс політики
мультікультуралізму»**

**Проект Еразмус+ Жан Моне
«Європейський мультікультуралізм як досвід
та шлях до європейської інтеграції України»**

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Історичний факультет

Co-funded by the
European Union

HISTORICAL
FACULTY
- SINCE 1918 -

Збірник доповідей слухачів курсу «Регіональний дискурс політики мультікультуралізму»

**Проект Еразмус+ Жан Моне
«Європейський мультікультуралізм
як досвід та шлях до європейської інтеграції України»**

«Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність»

Дніпро
2026

Oles Honchar Dnipro National University
Faculty of History

Co-funded by the
European Union

HISTORICAL
F A C U L T Y
- SINCE 1918 -

A collection of papers by students of the course 'Regional discourse on the politics of multiculturalism'

**Erasmus+ Jean Monnet Project
'European Multiculturalism
as an experience and a path to Ukraine's European integration'**

"Funded by the European Union. Views and opinions expressed are those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them"

Dnipro
2026

УДК 94:327.58](477:4)(082)

З 41

Рекомендовано до публікації Вченою радою історичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Протокол № 11 від 24 березня 2026 р.

Рецензент:

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри спеціальних галузей історичного знання та дидактики історії

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,

заступник з наукової роботи директора Дніпропетровського національного

історичного музею ім. Д. І. Яворницького

Олег БОЙКО

Збірник доповідей слухачів курсу «Регіональний дискурс політики мультикультуралізму». Проект Еразмус+ Жан Моне «Європейський мультикультуралізм як досвід та шлях до європейської інтеграції України» / Упорядник: Ольга Каковкіна. Дніпро, 2026. 134 с. [Електронне видання].

A collection of papers by participants in the course ‘Regional discourse on multiculturalism policy’. Erasmus+ Jean Monnet project ‘European multiculturalism as an experience and a path for Ukraine's European integration’ / Edited by: Olha Kakovkina. Dnipro, 2026. 134 p. [Electronic edition].

Збірник містить доповіді слухачів курсу, прочитаного у межах проекту за програмою Еразмус+ Жан Моне «Європейський мультикультуралізм як досвід та шлях до європейської інтеграції України» протягом жовтня 2025 р. – лютого 2026 р. викладачкою і виконавицею проекту доценткою кафедри всесвітньої історії Ольгою Каковкіною, яка стала упорядницею збірника. Доповіді підготовлено за програмою практичних занять на основі рекомендованої літератури і власного пошуку слухачів. Доповіді, переліки джерел і літератури до них можуть бути використані в освітній практиці для викладачів, здобувачів різного рівня освіти, для підготовки і вивчення дисциплін з історії ЄС, мультикультуралізму та євроінтеграції, національних меншин у країнах ЄС та Україні тощо.

The collection contains papers by participants in the course delivered as part of the Erasmus+ Jean Monnet project ‘European multiculturalism as an experience and a path for Ukraine’s European integration’ between October 2025 – February 2026, led by Associate Professor Olha Kakovkina of the Department of World History, who served as the project coordinator and editor of the collection. The papers were prepared as part of a practical course based on recommended reading and the students’ own research. The reports, lists of sources and related literature can be used in educational practice by teachers and students at various levels of education, for the preparation and study of subjects relating to the history of the EU, multiculturalism and European integration, national minorities in EU countries and Ukraine, and so on.

Автори доповідей відповідальні за їх зміст і достовірність викладених фактів.

The authors of the reports are responsible for their content and the accuracy of the facts presented.

ЗМІСТ

Баннік Валерія	Мовна політика Франції та статус регіональних мов (бретонської, корсиканської, баскської та окситанської).....	4
Біличук Захар	Становище ромів у Франції у першій чверті ХХІ ст. у вимірі політики мультикультуралізму.....	9
Величко Діана	Роми України в умовах повномасштабного російського вторгнення (2022–2025 рр.): життя в країні та порятунок в країнах ЄС.....	14
Грачевська Таміла	Громадські організації мігрантів у Німеччині та їх роль у житті мігрантів.....	20
Грубова Дар'я	Німецька та французька меншини в Італії: становище та розвиток у першій чверті ХХ ст....	28
Гудима Юлія	Релігійні меншини в католицькій країні: статус ісламських громад в Італії.....	34
Двуреченська Олександра Дяченко Олена	Кейс Каталонії в Іспанії у вимірі політики мультикультуралізму..... «Баскське питання» в Іспанії та його сучасний стан.....	40 45
Желтов Павло	Аналіз політики Будапешта щодо «закордонних угорців» на прикладі України.	52
Красношлик Вероніка	Угорська громада у Словаччині та місце у транскордонному угорсько-словацькому співробітництві.....	63
Малишко Софія	Єврорегіон «Карпати» у вимірі політики мультикультуралізму.....	69
Михайлюк Вікторія	Єврорегіон «Буг» у вимірі політики мультикультуралізму.....	75
Нетеса Марина	Українські біженці у Польщі у 2022–2025 рр.: проблеми та успіхи адаптації.....	81
Радченко Людмила	Ісламський чинник у кризі британського мультикультуралізму після подій терактів в Лондоні 2005 року.....	85
Рубан Андрій	Функціонування таборів для біженців у Греції як виклик для локальних громад (приклади островів Лесбос та Хіос).....	91
Стеблюк Ольга	Саами у Фінляндії: правовий статус та проблеми збереження ідентичності.....	97

Финько Анастасія	Становище ромів у Болгарії у першій чверті ХХІ ст. у вимірі політики мультикультуралізму.....	101
Черниш Станіслав	Кейс Корсики: особливий статус острова та проблеми у відносинах з центральною владою Франції.....	111
Шапран Вікторія	Освітні можливості для українських біженців у Франції.....	117
Ядренникова Ольга	Українські біженці у Чехії у 2022–2025 рр.: особливості правового статусу та перспективи етнокультурної інтеграції	122
Яковчук Евеліна	Мусульманська спільнота Австрії: правовий статус і особливості сучасного становища.....	127

Валерія БАННИК / Valeriia BANNIK

студентка 1 курсу магістратури
факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(спеціальність В11 Філологія, освітня програма «Англійська та друга
західноєвропейська мови і літератури»)
e-mail: bannik@365.dnu.edu.ua

Мовна політика Франції та статус регіональних мов (бретонської, корсиканської, баскської та окситанської)

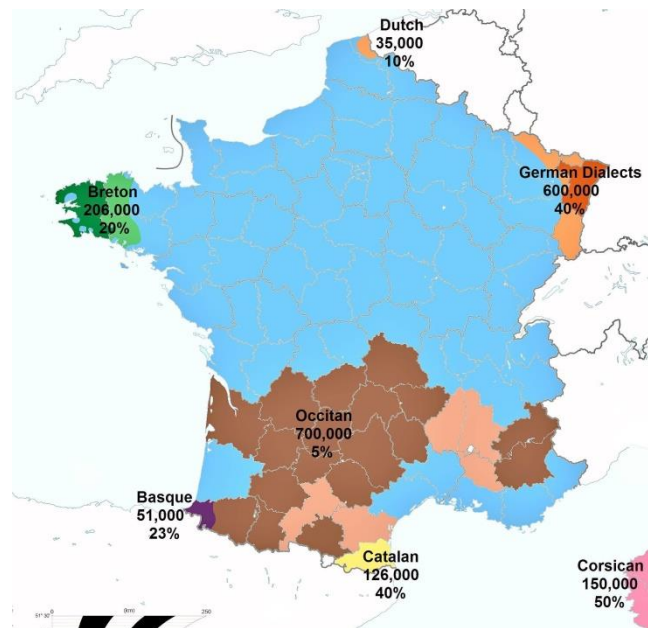
Language policy of France and the status of regional languages (Breton, Corsican, Basque and Occitan)

Мета доповіді – розглянути ключові аспекти функціонування регіональних мов Франції в контексті етнокультурного розмаїття держави, дослідити історичні передумови формування мовного простору, його значення для самобутності громад, а також проаналізувати виклики, з якими стикаються носії регіональних мов Франції (бретонської, корсиканської, баскської та окситанської) у сучасному світі.

Мовна політика – це один із найбільш дискусійних інструментів, адже вона напряму пов'язана з тим, як ми себе ідентифікуємо та як бережемо свою культуру. Це ціла система заходів, яка включає в себе прийняття законів, судових рішень, де держава завжди залишається головним гравцем. [6, с. 375–377] Окрім держави, на цей процес впливають неурядові організації, церква та міжнародні структури, які через європейські норми тиснуть на уряди, змушуючи їх до більшої лібералізації. Для Франції ключовими завданнями залишаються контроль за конфліктами, чітке визначення статусу мов у законах та захист державної мови від глобальної англізації, при цьому намагаючись не дати зникнути регіональним мовам [1, с. 82].

Найперше, що вирізняє мовну ситуацію у Франції, це тривале домінування концепції «мовної республіки». Згідно з цією ідеєю, державна єдність базується на лінгвістичній уніфікації, де французька мова виступає єдиним інструментом згуртування нації. Проте такий підхід часто стає об'єктом критики [5, с. 152]. У французькому законодавстві довго уникали терміну «регіональні мови», називаючи їх «патуа» (діалектами), що мало дещо зневажливий відтінок. Регіональні мови Франції є невід'ємною частиною її культурного коду, проте кожна з них має унікальне лінгвістичне коріння та історію [3, с. 212]. Бретонська мова належить до кельтської групи та поширена на північному заході. Вона є символом зв'язку з давньою Британією. Корсиканська мова, що за структурою

близька до італійської, виступає головним маркером ідентичності для мешканців острова Корсика. Окситанська мова (або мова «ок») колись була панівною мовою культури та трубадурів на півдні Франції, а сьогодні об'єднує кілька діалектів, таких як гасконський чи провансальський. На особливу увагу заслуговує баскська мова, адже це унікальна мова, яка не має жодних відомих родичів у світі та зберіглася в атлантичних Піренеях попри століття тиску.

Карта, на якій показано регіональні мови Франції з точки зору місць їх поширення, кількості носіїв та відсотка людей, які проживають у цьому регіоні, які можуть розмовляти цією мовою. Джерело: *Minority Languages in France. Brilliant Maps.*

URL: <https://brilliantmaps.com/minority-languages-in-france/>.

Історично французька модель була взірцем жорсткого централізму. Важливу роль у цьому відіграла Французька академія (заснована ще у 1635 році), місією якої було очищення мови від «діалектних домішок». Такий консерватизм був частиною державного будівництва, але водночас він призводив до маргіналізації місцевих говірок. Трагедія полягала в тому, що спочатку людей у провінціях карали за незнання державної мови, а пізніше, ще і за «неправильний» регіональний акцент. Зараз Франція веде свого роду «війну на два фронти». Вона намагається захистити французьку як мову дипломатії від домінування англійської і водночас реагувати на вимоги своїх регіонів. Експерти часто називають нормативну французьку «дивною істотою», яка ніколи не була мовою для простого спілкування [2, с. 129].

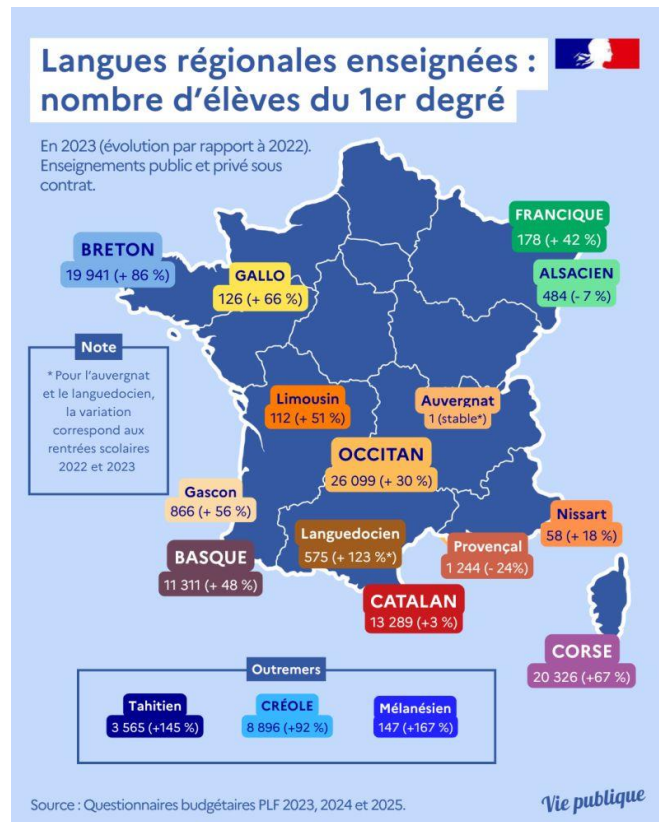
Проте початок XXI століття ознаменувався концептуальним зсувом. У 2001 році урядовий департамент отримав назву «Головне управління з питань

французької мови та мов Франції» [7, с. 131]. Це стало актом стратегічного визнання, що регіональні мови припинили сприйматися як загроза цілісності країни й отримали статус національного надбання. Сьогодні юридичний фундамент цієї політики тримається на двох важливих актах. З одного боку, це Закон Тубона (*Loi relative à la maîtrise de langue française* / Закон щодо володіння французькою мовою) 1994 року, який захищає французьку мову в офіційній сфері та медіа. З іншого, Закон Молака (*Loi pour la protection du patrimoine culturel des langues régionales et leur promotion* / Закон про захист культурної спадщини регіональних мов та їх просування) 2021 року, який дав поштовх для розвитку регіональних мов та іммерсивного навчання.

До назви урядового департаменту «*Délégation générale à la langue française*» (Головне управління з питань французької мови) в 2001 р. додали фразу «*et aux langues de France*» («та мов Франції»). Джерело: *Délégation à la langue française et aux langues de France (Ministère de la culture, Paris)*. *Trivium*. URL: <https://journals.openedition.org/trivium/552>

Звіт Сенату Франції за жовтень 2025 року демонструє, що кількість учнів, які вивчають ці мови, зросла до 168 тисяч, а в початковій школі приріст склав 47%. Проте Конституційна рада Франції внесла зміни до закону Молака, що дещо послабило позиції шкіл у питанні повноцінного викладання. Тим не менш, підтримка триває через мережі спеціалізованих шкіл, таких як *Diwan* для бретонської чи *Seaska* для баскської, де навчається понад 14 тисяч учнів.

Кількість студентів, які вивчають регіональні мови у Франції, 2025 рік.

Джерело: Langues régionales : un patrimoine vivant, mais fragile. *Viepublique.fr*. URL: <https://www.vie-publique.fr/en-bref/300585-langues-regionales-un-premier-bilan-de-la-loi-molac>

Але є інша сторона подій, адже побутове використання мов стрімко скорочується. Якщо подивитися на регіони, то ми побачимо парадокс, що навчання розвивається, а кількість носіїв у побуті стрімко падає. Найкраща ситуація у баскської мови, вона дуже життєздатна, і рівень освіти нею у Франції навіть вищий, ніж в Іспанії. Зовсім інша картина з бретонською, нею володіє лише 1/20 населення, переважно люди старшого віку. Прикладом кризи став канал *TV Breizh*, який з часом майже повністю перейшов на французьку і закритися. Також ми бачимо слабкі позиції каталонської та окситанської мов, незважаючи на їхню велику спадщину. Крім того, питання регіональних мов відстоюється у форматі вуличних протестів. Наприклад, у 2016 році, ініціативна група «Ініціатива за Окситанію» проводила мітинг у місті Маноск на захист викладання окситанської мови у Провансі. Активісти виступали проти скасування мовних курсів у ліцеях та коледжів, яке анасували органи місцевого самоврядування на наступний навчальний рік [4].

Протест у Монпельє за викладання окситанської мови в школах.

Джерело: *Paris Perspective #11: The politics of language in France - James Costa. RFI.*

URL: <https://www.rfi.fr/en/podcasts/paris-perspective/20210520-paris-perspective-11-the-politics-of-language-in-france>.

Висновки. Проведений аналіз свідчить про наявність інституційного прогресу Франції на фоні соціального регресу. Хоча державна підтримка посилюється та зростає кількість школярів, але лише незначна частина населення Франції володіє регіональними мовами навіть на мінімальному рівні. Існує реальна загроза того, що зі зникненням старших носіїв ці мови перетворяться на музейні експонати. Майбутнє мовної спадщини Франції залежить від того, чи зможе країна перейти від формального визнання до гнучкої моделі багатомовності, де регіональна мова буде не просто предметом у школі, а органічною частиною щоденного життя громади.

Бібліографічні посилання

1. Fishman J. Language modernization and planning in comparison with other types of national modernization and planning. *Advances in Language Planning* / Fishman J. (ed.). The Hague: Mouton, 1974. P. 79–102.
2. Judge A. *Linguistic Policies and the Survival of Regional Languages in France and Britain*. Basingstoke ; New York, 2007. P. 129–136.
3. Ricento T. Models and approaches in language policy and planning. *Handbook of Language and Communication: Diversity and Change*. M. Hellinger, A. Pauwels (eds.). The Hague: Mouton de Gruyter, 2007. P. 211–240.
4. Thompson H. Regional languages in France: more teaching, less speaking. *The Connexion*. 2025.
5. Ажнюк Б. Мовна політика: європейські критерії і Україна. *Українське мовознавство*. 2019. Вип. 1. С. 152.

6. Брицин В. М. Мовна політика. Українська мова. Енциклопедія. 3-тє вид / Ред. кол. Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. К. : “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2007. С. 375–378.
7. Дацьо Т. О. Аналіз сучасних підходів до регулювання мовної політики та захисту мовних прав у різних країнах. Вісник науки та освіти. 2024. Вип. 4. С. 131–143.

Захар БІЛИЧУК / Zakhar BILYCHUK

студент 3 курсу механіко-математичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(спеціальність 014.04 Середня освіта (Математика),
освітня програма «Середня освіта (Математика)»)
e-mail: zbilycuk@gmail.com

Становище ромів у Франції у першій чверті ХХІ ст. у вимірі політики мультикультуралізму

The situation of Roma in France in the first quarter of the 21st century in the dimension of multiculturalism policy

Мета доповіді полягає в огляді соціальних, економічних, правових та політичних умов, у яких перебуває ромська спільнота у Франції у першій чверті ХХІ століття. При цьому ми спробуємо оцінити це становище крізь призму випробувань, що постали перед мультикультуралістською політикою, а також розглянути вплив міграційних потоків та державних заходів стосовно цієї демографічної групи.

Ключовою особливістю французького підходу до спільнот меншин є функціонування традиційної республіканської програми інтеграції. Для Франції початок ХХІ століття був періодом значних політичних збурень, пов'язаних з асиміляцією ромських мігрантів, передусім зі Східної Європи. Небажання офіційно визнавати існування етнічних груп призводить до того, що багатьом громадянам політика мультикультуралізму видається як пряма небезпека для цілісності нації. Для ромських спільнот подібна позиція має серйозне відлуння, адже вона унеможлиблює адресну державну допомогу, пов'язану з етнічною приналежністю. Як наслідок, глибинні упередження часто маскуються під звичайні соціально-економічні труднощі, залишаючи специфічний прояв расизму не помітним для держави [7].

Після розширення Європейського Союзу у 2007 році Франція відчула суттєву хвилю ромських мігрантів, що прибували з Румунії та Болгарії. Оцінка міграційних намірів засвідчує, що рішення покинути рідні краї було обумовлено бажанням уникнути глибокої соціальної ізоляції на батьківщині. Сучасні

дослідження свідчать, що навіть вищий ступінь освіти або досвід власної справи, як недивно, збільшує потяг людей до еміграції, адже це забезпечує їх інструментарієм для пошуку кращих життєвих обставин. Крім того, досвід особистої дискримінації та злочинів, спричинених нетерпимістю, слугує потужним стимулом для переїзду [10]

Однак, потрапивши до Франції, роми зіштовхнулися із новими перешкодами. Загальноєвропейська міграційна стратегія доводить, що хоча відкритість кордонів і стимулює переміщення, вона водночас породжує серйозні труднощі для інтеграції новоприбулих у суспільство [1].

Фото 1. Табір ромів поблизу стадіону «Стад де Франс», Сен-Дені. Джерело : <https://www.amnesty.org/en/documents/eur21/012/2012/en/>

Французьке керівництво відреагувало на виникнення стихійних поселень ромів у промислових передмістях міст вельми жорстко. У 2010 році запустили широкомасштабну операцію, спрямовану на знесення несанкціонованих таборів та масове виселення ромів. Офіційна влада Парижа пояснювала це тим, що такі поселення не відповідають санітарним вимогам, є джерелом кримінальної активності та експлуатації малолітніх. У рамках цієї акції була запропонована схема добровільного виїзду з грошовою винагородою у 300 євро для дорослих; тих, хто відмовився, чекала примусова депортація без жодної підтримки. Подібні кроки викликали різкий осуд з боку політичної опозиції та світових організацій, які бачили в цьому спробу використати вразливу меншину як спосіб відволікти громадськість від фінансових труднощів у країні [2].

Офіційні особи висловлювалися непохитно: лунали заяви, що спосіб існування ромів кардинально розходиться з усталеними у Франції суспільними засадами, і лише їхнє повернення на батьківщину можна вважати прийнятним вирішенням. Міжнародна правозахисна організація Amnesty International у своїй доповіді однозначно засвідчила: роми стають об'єктом примусового виселення саме через те, що вони є найбільш вразливим прошарком населення, найбільш

відстороненим соціально. Захисники прав людини наголошували на нагальній потребі унеможливити виселення без попереднього обговорення та забезпечення належних замінювальних помешкань [5].

Фото 2. Поліція слідкує за евакуацією найбільшого ромського табору поблизу міста Ліля. Джерело: <https://www.radiosvoboda.org/a/25119013.html>

Масові виселення, проведені відповідно до усталеної політики, спровокували безпрецедентну напругу у взаєминах між Парижем та Брюсселем. Єврокомісари засудили акції, що мали ознаки етнічної спрямованості, підкреслюючи, що румунські та болгарські громадяни ромського походження – це повноцінні члени ЄС, яким гарантовано фундаментальне право на вільне переміщення по території Союзу [3].

Дійшло навіть до того, що кроки, вжиті французьким урядом, почали асоціювати з найтемнішими епізодами періоду Другої світової війни. Аналіз цих подій на академічному рівні свідчить про використання урядом тактики «сек'юритизації», що полягала у штучному формуванні ромської етнічної групи як виняткової, колективної небезпеки. Це, своєю чергою, дало змогу узаконити впровадження екстрених заходів контролю. Водночас, невизначеність у самій суті європейського громадянства, відкрило правові можливості для примусового виселення найбільш незаможних прошарків суспільства [8].

Аби досягнути глибини цієї ситуації, необхідно звернутися до ідеї расизації. Стан ромів у нинішній Європі неможливо розглядати окремо від неоліберальної доктрини, яка перекладає тягар відповідальності за бідність безпосередньо на самі особистості. Ромські спільноти штучно конструюються як расизований

«внутрішній Інакший», що слугує прикриттям для реалізації прихованої антиромської політики та уникнення уваги до глибоких причин їх маргіналізації.

Значною мірою тут задіяна публічна риторика, де питання включення часто наштовхується на суттєві внутрішні суперечності, притаманні самій меншині. Яскравою ілюстрацією труднощів соціального входження та боротьби з крайньою бідністю слугує приклад комуни Берріак та її нелегального поселення, що іменується «селищем надії». За інформацією, наданою ВВС, жителі цього містечка перебувають у замкненому середовищі, де практично половина населення не володіє навичками письма чи читання, адже молодь масово залишає школи. Мішель Суле, єдиний у Франції мер, який має ромське коріння, відстоює радикальний підхід до інтеграції: він ініціював знесення відокремленого табору та переміщення сімей у громадське житло, розташоване ближче до центру, аби розірвати порочне коло злиднів і правопорушень. Проте така стратегія зіткнулася з рішучим спротивом серед самих ромів, які оберігають свою автономію від нав'язаних норм і закидають очільнику громади нелояльність [4].

Фото 3. Мішель Суле, єдиний ромський мер Франції, у районі, де будують нові будинки для ромів. Джерело: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47604058>

Ромські жінки стикаються з так званою інтерсекційною дискримінацією, що зумовлена збігом етнічної та гендерної вразливостей. Історичне приниження ромських жінок слугує багатограним інструментом соціального домінування та консервації існуючої нерівності. Їхнє виключення з публічної сфери підтримується завдяки кліше та стереотипам, зокрема, через карикатурне зображення «незмінної циганки», яке було створене ще у позаминулому столітті тими, хто має не ромське світосприйняття. Виникнення окремого ромського фемінізму є спробою вирватися з цього кола замовчування та представити

бачення соціальної справедливості через усвідомлення минулих травм. Повна інтеграція ромської громади у суспільство Франції неможлива, якщо ігноруватиметься саме цей жіночий досвід і не буде посилено позиції найбільш незахищених прошарків [9].

Зважаючи на очевидну неспроможність асиміляційних стратегій, інституції Європейського Союзу наполягають на перегляді національних політик. Європейська Комісія у своїх офіційних документах констатує, що упереджене ставлення до людей на підставі їхнього етнічного походження, яке проявляється у перешкодах при отриманні освіти, працевлаштуванні та медичної допомоги, продовжує існувати як системна проблема. Відтак, європейські органи закликають країни-члени виділити протидію антициганізму як окремих, першочерговий фокус своєї діяльності. Серед заходів, які пропонуються, особливе місце займають модернізація навчальних планів, сприяння налагодженню взаєморозуміння між культурами, а також запровадження обов'язкового навчання для представників поліції, суддів та соціальної сфери з метою подолання глибоко вкорінених стереотипів [6].

Висновки. Отже, проведений огляд дозволяє констатувати, що становище ромів у Франції у першій чверті XXI століття є яскравим індикатором суперечностей між європейськими нормами вільного пересування та внутрішньою політикою окремих держав. Застосування стратегії «сек'юритизації» та масових примусових виселень продемонструвало свою повну неефективність. Такі заходи не усувають бідність, а лише переміщують її у просторі, паралельно порушуючи фундаментальні права громадян ЄС. Відмова від визнання мультикультурних реалій у межах республіканської моделі ускладнює захист вразливих груп, дозволяючи маскувати специфічний расизм під соціальні негаразди. Внаслідок цього, маргіналізація ромських громад, і особливо ромських жінок, продовжує відтворюватися. З огляду на це, досягнення реальної інтеграції вимагає відмови від репресивних поліцейських методів, переходу до політики соціального супроводу, забезпечення доступу до базових послуг та цілеспрямованої боротьби з антиромськими проявами у публічному дискурсі.

Бібліографічні посилання

1. Малиновська О. А. Міграційна політика країн ЄС: виклики для України. Київ, 2016. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi58/0042560.pdf>
2. Радіо Свобода. Саркозі і роми: політика видворення. 19.08.2010. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2132506.html>
3. Радіо Свобода. Франція і роми: чому Париж критикують за депортації? 26.09.2013. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25119013.html>

4. BBC Україна. Проблеми ромів у Франції. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47604058>
5. Amnesty International. Chased away: Forced evictions of Roma in Ile-de-France. London: Amnesty International Ltd, 2012. URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur21/012/2012/en/>
6. European Commission. Report on the implementation of the EU Framework for National Roma Integration Strategies. Brussels 2019. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4ff1ac7f-3749-11ea-ba6e-01aa75ed71a1>
7. Journal for the Study of Race, Nation and Culture Vol. 24. 2018. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13504630.2017.1335827#abstract>
8. Parker O. Roma and the Politics of EU Citizenship in France: Everyday Security and Resistance. GR:EEN Working Paper. URL: <https://cris.unu.edu/roma-and-politics-eu-citizenship-france-everyday-security-and-resistance>
9. The racialization of Roma in the 'new' Europe and the political potential of Roma women. URL: https://www.academia.edu/11897271/The_racialization_of_Roma_in_the_new_Europe_and_the_political_potential_of_Roma_women
10. Vlase I. Roma Migration Intentions: An Aspirations–Capabilities Approach. URL: https://www.researchgate.net/publication/398328077_Roma_Migration_Intentions_An_Aspirations-Capabilities_Approach

Діана ВЕЛИЧКО / Diana VELYCHKO

студентка 3 курсу історичного факультету

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

(спеціальність 032 Історія та археологія,

освітня програма «Історія та археологія»)

e-mail: dianavelicko40@gmail.com

**Роми України в умовах повномасштабного російського вторгнення
(2022–2025 рр.): життя в країні та порятунк в країнах ЄС**

**Roma of Ukraine in the context of the full-scale Russian invasion
(2022–2025): life in the country and salvation in EU countries**

Мета доповіді – проаналізувати становище ромської спільноти України в умовах повномасштабного російського вторгнення 2022–2025 рр., зокрема визначити основні соціальні, гуманітарні та правові виклики, з якими стикаються роми як в Україні, так і під час вимушеного перебування в країнах Європейського Союзу, а також окреслити прояви дискримінації, механізми адаптації та чинники повернення до України.

Повномасштабне російське вторгнення в Україну без перебільшення вплинуло на все українське населення. Проте, ризики та наслідки для тих

спільнот, які й раніше були у складному становищі, можуть суттєво відрізнитися. Так, однією з найуразливіших груп населення під час російської агресії є роми. Ромські родини, які через війну були вимушені покинути рідні домівки, набагато важче адаптуються на нових місцях [3]. За даними громадських організацій, до великої війни в Україні проживало від 200 до 400 тисяч ромів, найбільше – в Закарпатській і Одеській областях, а наступними за кількістю ромського населення були Донецька і Харківська області, які перші потрапили в епіцентр бойових дій [3].

Перші дні вторгнення стали для ромських громад справжнім випробуванням на виживання. За свідченнями активістів, евакуація часто відбувалася в екстремальних умовах. У Харківській області евакуація проходила під постійним артилерійським обстрілом. Люди могли взяти лише документи та мінімальний запас їжі – розповідає ромський активіст [5].

Рада Каландія, очільниця ГО «РОМЕН», у Донецькій області та медіаторка фонду «Чіріклі», яка також вимушена була покинути рідний дім, згадує, що під час евакуації роми стикалися з відкритою дискримінацією: «Люди жалілися на те, що їх не пускали в потяги для евакуації, їм казали, що нібито "місць немає", "добирайтесь самі"», – розповідає Рада. Також, за її словами, громади дуже тяжко сприймають ромів як особистість, вони завжди будуть немісцевими [3]. Основний потік внутрішньо переміщених осіб (ВПО) прийняла Закарпатська область. Тут роми оселялися або в шелтерах, відкритих громадськими організаціями, або в будинках місцевих ромських родин [3].

Попри очікування, що спільна біда об'єднає суспільство, рівень дискримінації щодо ромів у деяких регіонах навіть зріс. Правозахисники фіксують випадки відмов у розміщенні в колективних центрах та навіть у видачі гуманітарної допомоги. Найпоширенішими формами дискримінації є оренда житла – ромським сім'ям часто відмовляють через велику кількість дітей або просто через етнічне походження; освіта – Рада Каландія наводить приклад із Мукачево, де при спробі влаштувати дітей – ВПО до школи адміністрація вимагала: «приведіть дітей, ми побачимо, як вони виглядають, чи чисті вони»; працевлаштування: навіть за наявності освіти, ромській молоді часто відмовляють у роботі, побачивши їхню зовнішність. Як наслідок, більшість погоджується на низькооплачувану некваліфіковану працю: вантажниками чи прибиральниками [3].

Очільниця Громадської Організації Товариства «[POMEN](#)» у Донецькій області та медіаторка фонду «Чіріклі», Раді Каландія.

Джерело: <https://hromadske.radio/podcasts/i-tse-pro-nas/zhyttia-romskoi-spilnoty-v-umovakh-viyny-naslidky-rosiyskoho-vtorhnennia>

Олексій Кірін із запорізького центру «Лачо Дром» наголошує на проблемі неписьменності серед старшого покоління ромів. Державні органи часто вимагають заповнення складних документів, що стає непереборним бар'єром для людей без освіти, змушуючи їх йти без допомоги [6].

З початку повномасштабного вторгнення Україну залишили близько 50 тисяч ромів. У країнах ЄС вони зіткнулися як із підтримкою, так і з проявами ксенофобії. У Польщі, попри загальний теплий прийом українців, роми зазнавали ворожості навіть з боку волонтерів. За даними Amnesty International, їх іноді не пускали до центрів прийому або звинувачували у крадіжках без жодних доказів. Стереотипи поширювалися навіть на побутовому рівні серед інших біженців: «Пральні машини, якими користуються ромські жінки-біженки, більше не охоче використовуються іншими жінками-біженками з України, ніби їх використання ризикує наклепати на себе незгладиму соціальну стигму» [1].

Біженки ромського походження з України, Лодзь. Фото: Цезарій Пекольд / Forum
 URL: <https://novapolshcha.pl/article/nikhto-yikh-ne-zaprosit-bo-voni-romi/>

Так наприклад, Христина, яка з донькою Поліною та сином Андрієм приїхали з Покровська до Польщі розповідає про ставлення в цій країні: «Не знаю чому, але в Польщі нас наче бояться. Хіба цигани – не такі самі люди? Серед нас також є добрі й злі, працюючі й ледарі. Вже тут, у Кракові, я запитала, як пройти до лікарні, для своєї дитини. Люди мене обходили стороною, вдавали, ніби не бачать.» Ще якось ми розмовляли з нашими дівчатами на вулиці про те, де попросити одноразовий посуд. Повз нас проходила жінка й голосно сказала, що потрібно самим собі купити, а не ходити й просити. Навіщо вони так кажуть? Та я й сама хотіла би мати свій посуд, але він залишився в Україні. Хіба це приємно – просити в людей одноразову тарілку? [4].

Христина з сином Андрієм і донькою Поліною в краківському гостелі. 14 квітня 2022 /

Фото: Яцек Таран / Tygodnik Powszechny

URL: <https://novapolshcha.pl/article/nikh-to-yikh-ne-zaprosit-bo-voni-romi/>

У Німеччині ситуація має ознаки «прихованої дискримінації». Хоча офіційно всі біженці отримують однакову допомогу (565 євро на дорослого) та право на житло, при спробі винайняти квартиру власники надають перевагу сім'ям неромського походження. Тільки в Баварії проживає близько 4 тисяч саме ромів. Юрист Михайло Білявський описує особистий досвід дискримінації при працевлаштуванні: попри закінчення курсів та успішне стажування, у комісії йому прямо сказали: «Ну ти ж циган, для чого тобі ця робота», і віддали перевагу іншому кандидату [2].

Юрист Михайло Білявський є представником українських біженців, зокрема ромів, які проживають в Баварії.

Джерело: <https://hromadske.radio/podcasts/i-tse-pro-nas/zhyttia-romskoi-spilnoty-v-umovakh-viyny-naslidky-rosiyskoho-vtorhnennia>

Важливим фактором погіршення ставлення до ромів (і українців загалом) у Європі є російська пропаганда. Російські німці та боти в соцмережах активно поширюють наративи про те, що саме через українців зросли ціни на газ та світло. Використовується навіть заборонена в Німеччині термінологія (слово «Zigeuner»), щоб підігріти ненависть [3].

Останнім часом спостерігається тенденція до повернення ромів в Україну. Причини цього різні: мовний бар'єр та ізоляція – ромські жінки за кордоном часто залишаються у вакуумі, боячись, що діти забудуть рідну мову [3]; суворі закони ЄС – у країнах на кшталт Німеччини діє жорсткий контроль за відвідуванням шкіл. Якщо дитина пропускає навчання, батьківські права можуть бути обмежені. Володимир Кондур зазначає, що були випадки вилучення дітей із родин через невиконання батьківських обов'язків за європейськими стандартами [3]; неналежні умови проживання-замість окремих кімнат, ромські родини часто заселяли по 17 осіб в одну квартиру, ігноруючи санітарні норми, під приводом того, що «вони люблять жити табором» [6].

Багато хто повертається не у власні домівки, які можуть бути зруйновані, а до родичів у безпечніші регіони, де знову постають проблеми житла та роботи. Багато хто з ромів воюють на фронті, волонтерять [6].

Військовий з ромської громади Сум Микола Буштаренко. Фото надано Ольгою Михайленко, Суми, ГО «МАНУША».

Джерело: <https://adcmemorial.org/uk/stattya/slovo-nadiya-nabulo-dlya-romu-ukra%D1%97ni-novogo-sensu/>

Висновки. Отже, повномасштабна війна оголила глибокі соціальні рани. Ромська спільнота опинилася між двома вогнями: агресією зовнішнього ворога та внутрішніми упередженнями суспільства. Брак освіти та документів у частини громади лише посилює цю вразливість. Проте, попри всі труднощі, роми України доводять свою приналежність до української політичної нації. Вони воюють на фронті, волонтерять та активно підтримують державу в громадському секторі. Як зазначає Рада Каландія, шлях до подолання кризи лежить через освіту дітей та єдність суспільства, яке має навчитися бачити в кожному передусім людину та громадянина [3].

Бібліографічні посилання

1. «Будьте обережні там, у тому циганському районі» – антициганство у воєнний час : веб-сайт. URL: <https://pl.boell.org/pl/2022/05/16/uwazajcie-tam-w-tej-cyganskiej-dzielnicy-antycyganizm-w-warunkach-wojny>
2. В Україну почали повертатися роми, які виїхали на початку повномасштабного вторгнення: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3757846-v-ukrainu-pocali-povertatisa-romi-aki-viihali-na-pocatku-povnomasstabnogo-vtorgnenna.html>
3. Життя ромської спільноти в умовах війни: наслідки російського вторгнення: веб-сайт. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/i-tse-pro-nas/zhyttia-romskoi-spilnoty-v-umovakh-viyny-naslidky-rosiyskoho-vtorhnennia>
4. «Ніхто їх не запросить, бо вони – роми» : веб-сайт. URL: <https://novapolshcha.pl/article/nikhto-yikh-ne-zaprosit-bo-voni-romi/>
5. Роми в умовах війни в Україні: веб-сайт. URL: <https://dess.gov.ua/romy-v-umovakh-viyny-v-ukraini/>

6. Слово «надія» набуло для рома України нового сенсу: веб-сайт. URL: <https://adcmemorial.org/uk/stattya/slovo-nadiya-nabulo-dlya-romu-ukra%D1%97ni-novogo-sensu/>

Таміла ГРАЧЕВСЬКА / Tamila HRACHEVSKA

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)
e-mail: persefona01@i.ua

**Громадські організації мігрантів у Німеччині та їх роль
у житті мігрантів**

**Migrant community organizations in Germany and their role
in the lives of migrants**

Мета доповіді – проаналізувати провідні напрямки діяльності громадських організацій мігрантів у Німеччині та визначити їх роль у представленні та захисті інтересів та прав мігрантів з різних держав на території Німеччини, інтеграції їх у німецьке суспільство.

Громадські організації у демократичних державах виступають важливою ланкою конструктивного діалогу між державою та громадянським суспільством. В умовах активізації міграційних процесів саме громадські організації мігрантів допомагають державам-реципієнтам краще зрозуміти цінності та потреби мігрантів, а мігрантам краще адаптуватися до умов проживання в новому суспільстві, зберігаючи свою ідентичність.

У Німеччині наразі функціонує низка громадських організацій, створених мігрантами, які мають на меті досягнення різних цілей та інтересів. Зокрема, громадські організації можуть бути релігійними, освітніми, культурними, правозахисними, політичними. Важливим завданням громадських організацій також є надання допомоги, консультацій мігрантам щодо широкого спектру аспектів життя в Німеччині. Різняться громадські організації мігрантів Німеччини й своєю структурою. Серед них є організації, для яких характерною є ієрархічна структура, інші ж є добровільними об'єднаннями, вільними ініціативами, долучитись до діяльності яких існує можливість у всіх зацікавлених мігрантів.

Для кращого розуміння особливостей діяльності громадських організацій мігрантів в Німеччині доцільно проаналізувати організації різного спрямування.

Громадська організація «Мультикультурний форум e.V.», заснована у 1985 році, згуртувала у своїх лавах мігрантів з різних держав. Ключовою метою діяльності цієї громадської організації є створення можливостей для взаєморозуміння та співпраці людей, які мають різне походження, є носіями різних культурних цінностей та представниками різних народів на території Німеччини з метою забезпечення соціальної єдності [4]. «Мультикультурний форум e.V.» має розгалужену структуру по всій території Німеччини. Її представництва функціонують у таких містах як Люнен, Дюссельдорф, Дортмунд, Бергкамен та інших. Організація сконцентрована на вирішенні наступних завдань: допомога мігрантам щодо інтеграції на німецькому ринку праці, підвищення кваліфікації мігрантів шляхом створення різних курсів, надання консультацій, а також реалізація різних проєктів з політичної та громадянської освіти. Мігранти можуть звернутися до цієї організації під час пошуку роботи, у разі необхідності подати заявку до державних органів Німеччини, влаштувати дитину до дитячого садку чи школи. Важливо наголосити, що «Мультикультурний форум e.V.» є членом такої організації як «Paritätischer Wohlfahrtsverband», однієї з головних організацій соціальної роботи в Німеччині, що значно розширює її можливості надавати допомогу мігрантам.

«Мультикультурний форум e.V.» реалізує різноманітні ініціативи, спрямовані на краще розуміння мігрантами європейських цінностей та особливостей громадського та політичного життя в Німеччині. Зокрема, це проєкти, спрямовані на боротьбу з расизмом, тероризмом, екстремізмом; курси, на яких можна вивчити німецьку або інші мови, підвищувати свою кваліфікацію, що значно підвищує шанси мігрантів знайти своє місце в Німеччині.

З метою поширення та популяризації ідей культурного розмаїття «Мультикультурний форум e.V.» у 2005 році виступив ініціатором створення Мультикультурної премії [4]. Отримати цю премію можуть як окремі особи, так і установи, проєкти та ініціативи, що фокусують увагу на забезпеченні культурного різноманіття суспільства, надають підтримку соціальній та професійній інтеграції мігрантів, протидіють дискримінації та виступають проти існуючих національних стереотипів та упереджень. Переможці премії отримують винагороду у 1500 євро та нагороджуються сертифікатом. Важливо зауважити, що церемонія нагородження відбувається у офіційній обстановці, за участі запрошених гостей, які представляють громадськість та політичний істеблішмент, що дозволяє зайвий раз наголосити на важливості тих проблем для мігрантів, вирішенням яких опікується «Мультикультурний форум e.V.».

У 1980-х роках діти та молодь, турки за походженням, зустрілись з низкою проблем у системі освіти Західної Німеччини. З метою покращення освітніх

можливостей для своїх дітей, батьки турецького походження вирішили заснувати асоціації, які мали на меті об'єднувати їх зусилля щодо протидії дискримінації у сфері освіти, створення діалогу між батьками та вчителями у справі освіти молодого покоління. Для більш ефективної діяльності асоціацій батьків, які діяли на рівні різних міст та містечок Німеччини, у 1995 році було ухвалено рішення про їх об'єднання в одну організацію, яка отримала назву Федерація асоціацій батьків турецького походження в Німеччині (FÖTED).

На сучасному етапі FÖTED працює над створенням належних умов для дітей турецького походження в таких сферах як виховання, освіта, професійна підготовка. Особлива увага в рамках діяльності FÖTED приділяється залученню саме батьків, адже вони відіграють важливу роль у справі виховання та соціалізації своїх дітей. Важливо наголосити, що FÖTED займається також активно й політичною діяльністю й долучається до реалізації різних ініціатив як на регіональному, так і федеральному рівнях. На міжнародному рівні FÖTED співпрацює з Організацією ісламського співробітництва, зокрема її представники працюють в комітетах, які займаються питаннями освітньої та сімейної політики [3].

Зустріч членів FÖTED з радником з питань освіти Посольства Турецької Республіки в Берліні 12 червня 2024 року [3]

У 2024 році FÖTED виступила координатором проекту «Pro Partizipation Plus» (ProPart Plus 2024). Мета цього проекту полягала в тому, щоб збільшити рівень обізнаності мешканців Німеччини турецького походження про систему

політичної участі громадян в Німеччині, особливо в Берліні, а також заохочувати їх більш активно бути представленими у різних формах та рівнях політичної участі. Даний проєкт мав на меті сприяти більш активній участі турків не лише в громадських організаціях (наприклад, благодійних організаціях, асоціаціях батьків), а й у політичних ініціативах, що дозволить їм більш успішно представляти свої інтереси та захищати свої права.

FÖTED також виступила координатором проєкту PartEl, спрямованого на збільшення представництва батьків-мігрантів у роботі батьківських комітетів у освітніх закладах Німеччині. Цей проєкт був започаткований з метою формування та розвитку умінь та навичок батьків-мігрантів щодо забезпечення для їх дітей належних умов та можливостей в німецькій системі освіти. Для реалізації означеної мети передбачається забезпечити присутність батьків-мігрантів у батьківських комітетах всіх рівнів освіти, зокрема у дитячих садочках, школах, Федеральній батьківській раді та інших як державних, так і приватних закладах системи освіти.

Отже, можна зробити висновок, що FÖTED надає підтримку етнічним туркам у питаннях виховання та освіти, що набуває особливого значення з огляду на їх цивілізаційну приналежність.

Прикладом громадської організації мігрантів Німеччини, створеної на основі професійної приналежності, є Асоціація камерунських інженерів та програмістів. Дана громадська організація була заснована у 2000 році у місті Франкфурт-на-Майні. Створення цієї організації було спричинено збільшенням кількості на території Німеччини студентів з Камеруну та інших африканських держав, які вивчали програмування та інженерні науки. Асоціація камерунських інженерів та програмістів надає підтримку не лише камерунським, а й студентам з інших африканських країн, забезпечує їх супровід з різних питань впродовж всього часу їх навчання на території Німеччини. Отже, головна мета діяльності цієї Асоціації полягає в тому, щоб створити належні умови для проживання та навчання для африканських студентів в німецьких університетах. Задля її досягнення Асоціація працює над втіленням наступних завдань: покращення умов життя та сприяння (ре)інтеграції камерунців та африканців як у їх рідних країнах, так і у країнах їх перебування; виявлення технічних та ІТ-проблем та пошук інноваційних рішень для їх вирішення завдяки використанню досвіду членів Асоціації для кращого майбутнього камерунської та африканської спільноти в Камеруні та за його кордонами; реалізація проєктів щодо передачі технологій у Камеруні та інших країн Африки, а також реалізація вже розпочатих ініціатив у таких країнах як Гана, Ефіопія та Уганда [5].

Учасники Асоціації камерунських інженерів та програмістів [5]

На сучасному етапі до Асоціації камерунських інженерів та програмістів входять п'ять регіональних асоціацій, які здійснюють свою діяльність у семи землях Німеччини, а також її представництва функціонують у Франції та Камеруні. Асоціація зацікавлена у тому, щоб сприяти поглибленню співробітництва між Європою та Африкою шляхом сприяння розвитку освіти, підтримки професійної підготовки та реалізації політики розвитку. У цьому контексті Асоціація фокусується на проведенні різних заходів, присвячених цифровим технологіям та їх інтеграції у повсякденне життя, питанням альтернативних джерел енергії.

Асоціації камерунських інженерів та програмістів прагне перетворитися на справжній майданчик для обміну досвідом, інноваційними ідеями та технологіями серед спеціалістів в сфері ІТ-технологій та інженерії. Задля реалізації цієї амбітної мети Асоціацією було започатковано проведення такого заходу як День підприємництва VKII (EDAY), який є головною подією кожного року у діяльності даної організації. До цього заходу мають можливість долучитися підприємці, фахівці з ІТ та інженерії, викладачі та студенти. У рамках проведення цього заходу створенні можливості для обміну досвідом, здійснення нетворкінгу, започаткування різних проєктів як в цілому між представниками Європи та Африки, так і Німеччини та Камеруну зокрема. У 2024 році під час проведення Дня підприємництва VKII (EDAY) були розглянуті наступні аспекти: особливості технологічного та промислового співробітництва; специфіка здійснення державно-приватного партнерства з метою реалізації

політики розвитку; шляхи співробітництва з представниками діаспори та особливості її навчання та адаптації; можливості отримання фінансування та інвестицій в Африці; здійснення презентації НІТАС – Технологічного університету майбутнього [5].

Таким чином, Асоціація камерунських інженерів та програмістів не обмежується лише наданням допомоги та підтримки здобувачам освіти відповідних освітніх програм та фахівцям в сфері ІТ та інженерії, а й займається реалізацією міжнародних проєктів, що дозволяє сприяти взаємовигідному обміну технологіями, знаннями, фахівцями між такими континентами як Європа та Африка.

Важливу роль відіграють громадські організації мігрантів й в житті українців в Німеччині, кількість яких значно зросла внаслідок неспровокованої російської агресії проти нашої держави. Громадські організації українських мігрантів на сучасному етапі представляють мережу, яка надає підтримку та сприяє інтеграції українців, що живуть у Німеччині, займається реалізацією завдань культурної та публічної дипломатії.

Діяльність громадських організацій українських мігрантів у Німеччині розпочалася задовго до проголошення незалежності України у 1991 році. Українська дослідниця Катерина Кобченко зазначає, що незважаючи на значну активність, німецьке суспільство після завершення Другої світової війни мало що знало про діяльність українських мігрантів. Винятком була лише діяльність Німецько-українського товариства, яке було засноване у 1918 році й відновило свою роботу у 1948 році як об'єднання українських та німецьких інтелектуалів [1].

Громадські організації українських мігрантів згуртувалися в Об'єднання українських організацій у Німеччині (ОУОН), до складу якого входить більше 20 організацій, які функціонують в різних землях Німеччини. Саме ця організація здійснює координацію діяльності численних громадських організацій українських мігрантів різного спрямування.

Низка громадських організацій українців в Німеччині займається роботою з молоддю задля збереження її національної ідентичності. Серед них вирізняються наступні: Пласт Німеччина (займається не лише вихованням молоді, а й благодійністю), Спілка Української молоді (СУМ); Товариство «Рідна школа» (координує роботу суботніх шкіл та реалізує різні освітні проєкти); Союз українських студентів у Німеччині.

Важливим вектором роботи українських громадських організацій є надання гуманітарної допомоги та соціальної підтримки. Наприклад, Об'єднання українських жінок у Німеччині займається вирішенням низки соціальних питань, які змушені вирішувати українки, які опинились в Німеччині, рятуючись від

війни; Українсько-німецьке об'єднання «ОПОРА» надає гуманітарну допомогу та опікується питаннями адаптації українських мігрантів.

У Німеччині сформувались справжні осередки українства на регіональному рівні. Найбільш активно вони функціонують у Берліні, Гамбурзі, Мюнхені. На думку Ю. Морозової, саме Мюнхен є тим місцем, де минуле зустрічається з майбутнім, адже ще у 40-х роках ХХ століття багато мігрантів з України оселились там, започаткувавши українську громаду [2]. Наразі у Мюнхені функціонують осередки української спільноти, які мають різне спрямування.

Собор Покрови Пресвятої Богородиці та святого апостола Андрія у Мюнхені по-справжньому вважається духовним центром українців, які проживають у Баварії. Для багатьох українців саме цей собор перетворився на місце, де вони можуть відчутися своєю приналежністю до української спільноти. У цьому соборі проходять богослужіння українською мовою, служителі собору та прихожани організують ярмарки, лекції з історії та етнографії України, опікуються літніми дитячими таборами.

Собор Покрови Пресвятої Богородиці та святого апостола Андрія у Мюнхені.

Джерело: <https://map.ugcc.ua/view/691-katedralnyy-sobor-pokrovyy-presvyatoy-bogorodytsi-ta-svyatogo-apostola-andriya-myunhen-nimechchyna>

У Мюнхені працює Центр «GOROD», який об'єднує представників різних громад мігрантів. Саме ця громадська організація перетворилася на один із важливих осередків надання допомоги українцям після 2022 року. Дана організація допомагає українцям у вивченні німецької мови, надає психологічну допомогу людям, що мають проблеми з ментальним здоров'ям, організовуючи

тренінги та різні творчі заняття. У Центрі «GOROD» щомісяця відбуваються покази українських фільмів, виставки творів українських митців, музичні вечори, що створює можливості для поширення інформації про Україну та про російську агресію.

Об'єднання українських жінок в Німеччині також активно працює на території Баварії ще з 90-х років ХХ століття. Окрім організації різних просвітницьких заходів (виставок народного мистецтва, днів української кухні, благодійних ярмарок) ця організація співпрацює із міською радою Мюнхена з метою створення належних умов для доступу українців до медичних та освітніх послуг [2].

Громадські організації українських мігрантів в Німеччині значно розширили спектр своєї діяльності після 2022 року, оскільки окрім своїх традиційних функцій щодо допомоги та інтеграції мігрантів, вони займаються реалізацією численних ініціатив на підтримку України у рамках публічної та культурної дипломатії.

Висновки. Роль громадських організацій мігрантів в Німеччині стрімко зростає на сучасному етапі. Можна стверджувати, що саме вони виступають важливими інструментами адаптації мігрантів та забезпечення їх діалогу з німецькою державою та населенням. Вони працюють над створенням умов, які дозволяють мігрантам відчувати себе частиною нового суспільства, не позбавляючись своєї ідентичності. Громадські організації можуть успішно виконувати різні завдання, оскільки вони мають високий рівень довіри у мігрантів, на відміну від різних державних структур. При цьому вони відіграють не лише важливу роль в забезпеченні інтересів мігрантів, а й виконують роль посередників між Німеччиною та їх державами-батьківщинами, що дозволяє надати нового імпульсу дипломатичним, політичним відносинам між ними й вивести їх на новий якісний рівень.

Бібліографічні посилання

1. Кобченко К. Українська еміграція в Німеччині після Другої світової війни. URL: <https://www.ukrainianhistoryportal.org/uk/themenmodule/der-kalte-krieg/die-ukrainischen-emigranten-in-deutschland-nach-dem-zweiten-weltkrieg-dritte-emigrationswelle/>
2. Морозова Ю. Українські осередки в Німеччині: де знайти спільноту в Берліні, Мюнхені та Гамбурзі. URL: <https://www.transfergo.ua/ukrainski-tsentry-v-berlini-miunkheni-hamburzi#>
3. FÖTED / Сайт організації «Федерація асоціацій батьків турецького походження в Німеччині». URL : <https://tuerkische-elternfoederation.de/>
4. Multikulturelles Forum e.V. / Сайт організації «Мультикультурний форум e.V.». URL: <https://www.multikulti-forum.de/en>
5. Verein Kamerunischer IngenieurInnen und InformatikerInnen (VKII) / Сайт Асоціації камерунських інженерів та програмістів. URL: <https://vkii.org/presentation-de-lassociation/>

Дар'я ГРУБОВА / Daria GRUBOVA

учениця 11-А класу

Новоолександрівського ліцею Новоолександрівської сільської ради
Дніпровського району Дніпропетровської області

e-mail: dasagrubova@gmail.com

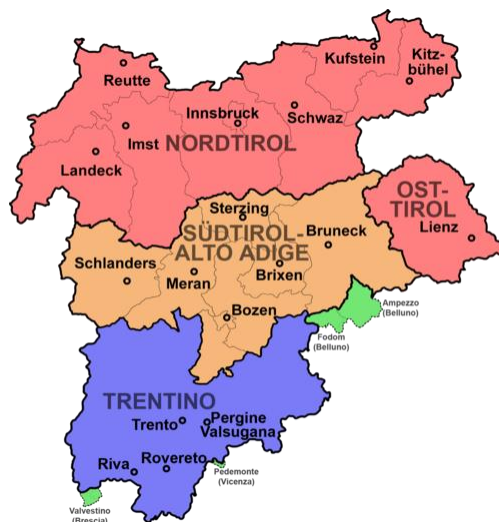
Німецька та французька меншини в Італії: становище та розвиток у першій чверті XXI ст.

German and French minorities in Italy: their situation and development in the first quarter of the 21st century

Метою доповіді є аналіз сучасного стану німецької та французької національних меншин в Італії, проблем і досягнень у збереженні їхньої ідентичності та перспектив подальшого розвитку у першій чверті XXI століття.

Основою захисту мовних меншин в Італії є стаття 6 Конституції Італії («Республіка охороняє мовні меншини відповідними заходами») та Закон № 482 від 1999 року «Норми про охорону історичних мовних меншин». Цей закон визнає дванадцять історичних мовних груп, включаючи німецьку та французьку, і передбачає заходи щодо використання мов меншин в освіті, державному управлінні та ЗМІ.

Південний Тіроль. Німецькомовна меншина зосереджена переважно в автономній провінції Больцано (Південний Тіроль) у регіоні Трентіно-Альто-Адідже/Південний Тіроль, де становить більшість населення (близько 70 %).

Джерело:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%A2%D1%96%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C

В Конституції Італійської Республіки 1947 р. передбачалося створення провінції Трентіно-Альто-Адідже з особливими формами автономії, гарантувалися права мовних меншин, повага до їхніх мовних і культурних особливостей. На політико-правових засадах цих двох документів 1948 р. італійська влада затвердила перший Статут автономії, яким передбачалася відповідна система відносин Риму з Трентіно-Тірольським регіоном. Південний Тіроль у ньому залишався підпорядкованою територіальною одиницею з обмеженими правами на автономію, за умов, що в регіоні існувала італійська більшість. Насправді ж у новій адміністративно-територіальній одиниці німецькомовне населення зазнавало утисків та ускладнень.

Джерело : <https://plomin.club/european-separatism-south-tyrol/>

Провінція наділена законодавчими і виконавчими повноваженнями, формує власні провінційні органи, бере участь у справах регіону країни, євро регіону та представлена в різних органах країни і Євросоюзу, має свій прапор та герб. Герб і прапор автономії Південний Тіроль затверджено Декретом Президента Республіки відповідно 21 березня 1983 р. та 22 листопада 1996 р. Перехід до автономії відбувся не відразу. Етапним став новий Статут 1972 р. про автономію, який розробив уряд у Римі. Він значно розширив права німецькомовних і ладіномовних меншин. Врегулювання суперечок Австрії й Італії, про що сторони оголосили 1992 р., і вступ Австрії до ЄС 1995 р. істотно вплинули на подальший розвиток автономії Південного Тіролю. Серйозні зміни відбулися також у результаті конституційної реформи в Італії 2001 р., в ході якої на основі принципу субсидіарності було перерозподілено компетенції між державою та її складовими й зміцнено засади автономії.

У Південному Тіролі є окрема система заходів і правових механізмів, що забезпечують права меншин. Офіційно співвідношення кількості мешканців, що

належить до різних мовних груп, з'ясовують кожні 10 років під час офіційного перепису населення. При переписі громадяни зобов'язані вказувати свою мовну належність, бо це важлива передумова для побудови всієї системи управління в Південному Тіролі.

Використання національної мови в освіті розглядається як важлива умова збереження й розвитку мов меншин. У регіоні в школах діють загальні принципи італійського навчання в усіх трьох незалежних шкільних системах (німецькій, італійській і ладинській). При цьому застосовується принцип паритетної шкільної системи, коли з другого класу вводяться заняття іншими мовами: в німецькомовних школах – італійською, в італомовних – німецькою. Запровадженню сучасного статусу «розширеної автономії» Південного Тіролю передували територіально-адміністративні зміни в Італії, що сформували автономну провінцію, в якій не «губилися» німецька й ладинська меншини, а також залучення регіону до європейської інтеграції. Все це разом уможливило успішне розв'язання міжетнічного конфлікту, який перманентно актуалізовувався на цих теренах.

Отже, незважаючи на успішну модель співіснування, у першій чверті ХХІ ст. зберігаються певні політичні напруження. Поруч з домінуючою «Південнотірольською народною партією» (SVP), яка виступає за автономію в рамках Італії, існують рухи, такі як «Süd-Tiroler Freiheit» (Свобода Південного Тіролю), які організовували референдуми (наприклад, у 2013 р.) та виступають за повне відокремлення від Італії та возз'єднання з Австрією. Ці сепаратистські настрої, хоч і не підтримуються більшістю політичного істеблішменту, відображають постійну потребу в балансуванні між інтеграцією та збереженням ідентичності.

Автономний регіон Валле-д'Аоста. Французька національна меншина в Італії, яка переважно проживає в північно-західному регіоні Валле-д'Аоста, має офіційно визнаний статус та користується широкою автономією.

Джерело <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%BB%D0%B5-%D0%B4%27%D0%90%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0>

Особливе географічне положення, історичні традиції та мовна специфіка зумовили формування тут унікальної моделі регіонального самоврядування. Центральним елементом цієї моделі є Consiglio Valle (Рада Долини) – представницький і законодавчий орган автономного регіону Валле-д’Аоста.

Рада Долини – єдиний законодавчий орган регіону, і водночас він виконує функції політичного представництва населення Валле-д’Аоста. На відміну від регіонів зі звичайним статусом автономний характер Валле-д’Аоста надає Раді значно ширші повноваження у сфері нормотворчості та самоврядування. Рада формує регіональну політику в тісній взаємодії з виконавчим органом – Регіональним урядом, який очолює президент регіону. Рада Долини здійснює демократичний контроль за діяльністю Giunta, затверджує її склад та має право висловлювати недовіру.

Історія Ради Долини тісно пов’язана з процесом становлення автономії регіону після Другої світової війни. В роки фашистського режиму в Італії автономні права регіонів були суттєво обмежені, а використання французької мови, традиційної для Валле-д’Аоста, зазнавало утисків.

Джерело : <https://www.golos.com.ua/article/389749>

Валле-д’Аоста вирізняється серед регіонів Італії не лише своїм автономним статусом, а й унікальним поєднанням природних, історичних та культурних особливостей. На його території розташовані найвищі вершини Європи – Монблан, Маттергорн та Монте-Роза, що формує унікальний альпійський ландшафт і визначає спеціальну політику розвитку гірських територій.

Особливе місце посідає мовна політика: Рада Долини забезпечує рівноправне використання італійської та французької мов у публічному житті регіону, що є однією з ключових ознак автономного статусу Валле-д'Аоста.

Валле-д'Аоста часто називають «музеєм просто неба» через значну кількість пам'яток часів Римської імперії, серед яких триумфальна арка Августа, міські мури та амфітеатр в Аості. Середньовічні замки Феніс, Іссонь, Сарр та інші є символами регіону й активно охороняються органами автономної влади. Регіон зберіг самобутні традиції місцевого самоврядування, що сягають середньовічних громадських інституцій. Ця історична тяглість сприяла формуванню високого рівня громадянської участі та підтримки автономної моделі управління.

Завдяки Раді Долини, автономія Валле-д'Аоста залишається однією з найстійкіших та найефективніших моделей регіонального самоврядування в Італії, поєднуючи демократичне представництво, законодавчу самостійність і повагу до культурного розмаїття.

Висновки. Німецька та французька меншини є історично сформованими автохтонними спільнотами Італії, які зосереджені переважно у північних прикордонних регіонах, – Південному Тіролі (Трентіно-Альто-Адідже) та Валле-д'Аоста. Їхнє сучасне становище безпосередньо пов'язане з післявоєнним територіальним устроєм Європи та міждержавними домовленостями.

Перша чверть XXI століття характеризується стабільністю правового статусу обох меншин, що забезпечується Конституцією Італії, спеціальними законами про захист мовних меншин та автономним статусом відповідних регіонів. Італія демонструє приклад інституційного захисту культурно-мовного різноманіття в межах унітарної держави. Німецька меншина Південного Тіролю має один із найвищих рівнів мовної та політичної автономії в Європі. У XXI ст. вона зберігає провідні позиції в освіті, адміністрації та місцевому самоврядуванні, що сприяє ефективному збереженню мовної ідентичності та соціальній стабільності регіону. Французька меншина Валле-д'Аоста, попри офіційний статус мови, перебуває в менш сприятливому соціолінгвістичному становищі, ніж німецька меншина. У першій чверті XXI ст. спостерігається поступове скорочення активного використання французької мови у повсякденному житті, що пов'язано з домінуванням італійської мови та урбанізаційними процесами.

Рівень розвитку меншин значною мірою залежить від обсягу автономних повноважень регіону, ефективності мовної політики та участі самих спільнот у політичному житті. Порівняння Південного Тіролю та Валле-д'Аоста підтверджує, що ширша автономія сприяє кращому збереженню мовної та культурної ідентичності. У контексті європейської інтеграції та стандартів Ради Європи, Італія в першій чверті XXI ст. загалом дотримується міжнародних норм

захисту прав національних меншин, хоча на практиці існують регіональні відмінності у рівні реалізації цих прав. Досвід Італії щодо управління мовними меншинами є показовим для інших європейських держав, зокрема в частині поєднання територіальної автономії, двомовної освіти та політичного представництва як інструментів запобігання міжетнічним конфліктам

Бібліографічні посилання

1. Гусяк М. П. Статутне право Італії: історико-правові традиції та сучасний стан. Філософські та методологічні проблеми права 2020. № 1 (19). С. 76–84. <https://philosophy.navs.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/1250/1253>.
2. Колос М. 2016. Тірольський рецепт: як Україні повернути Крим. URL: <https://cutt.ly/Xn7oQiN>
3. Кудряченко А. І. Південний Тіроль – історичний шлях до автономії. Сторінки історії: збірник наукових праць. Вип. 52. С. 284–298.
4. Мінгазутдінов І. 2013. Сепаратизм Південного Тіролю у контексті міжетнічних проблем в Європі. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. 2013. Вип. 1. С. 16–19.
5. Мінгазутдінов, І. Проблеми міжетнічних відносин у південному Тіролі: еволюція та поточний стан. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. 2025. Вип. 1. С. 24–28.
6. Юськів Х. Південний Тіроль: історична ретроспектива політико-правового конституювання та функціонування територіальної автономії. Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. 2015. Вип. 16. С. 67–74.
7. Панов А. Адміністративно-територіальний устрій Італії: сучасність та реформування. Персональний сайт Алена Панова. URL: <https://alenpanov.org.ua/ua/article/11/14>
8. Рада Валле-д’Аоста — унікальна модель регіонального самоврядування в Італії. Голос України. URL: <https://www.golos.com.ua/article/389749>

Юлія ГУДИМА / Yuliia HUDYMA

студентка 1 курсу історичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(спеціальність А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта),
освітня програма «Середня освіта («Історія»)

Релігійні меншини в католицькій країні: статус ісламських громад в Італії

Religious minorities in a Catholic country: the status of Islamic communities in Italy

Мета доповіді – дослідити становище мусульман в Італії, охопити історичні та сучасні аспекти їх присутності, чисельність та умови формування громади, проаналізувати законодавство та державну політику щодо мусульман, а також окреслити успіхи, проблеми та приклади діяльності громад на національному та місцевому рівнях, зокрема через діяльність УСОП.

Присутність ісламу в Італії налічує понад 13 століть історії, починаючи з висадки арабських військ на сицилійському узбережжі в червні 827 року під проводом Асада ібн аль-Фурата та подальшого завоювання значної частини сучасної південної Італії. Цей перший етап ісламської історії в Італії завершився між кінцем XII – початком XIII ст., коли народні повстання, нормандські війська та Фрідріх II витіснили арабів з регіону. Другий етап історії ісламу в Італії розпочався в 1980-х роках з безпрецедентного напливу мусульманських іммігрантів до країни. Протягом останніх десятиліть ситуація докорінно змінилася: якщо у 1970-х роках до країни прибували переважно вихідці з Філіппін та Латинської Америки, то з середини 1990-х років спостерігається стрімкий приплив мігрантів із Північної та Субсахарської Африки. За оцінками середини 2000-х років, мусульманська громада в Італії налічує близько одного мільйона осіб, що становить приблизно 2 % від загальної кількості населення. Важливою особливістю італійського ісламу є його надзвичайна етнічна строкатість. На відміну від Франції, Великої Британії чи Німеччини, де більшість мусульман походять з колишніх колоній або мають стійкі історичні зв'язки з метрополією, в Італії громада сформована вихідцями з багатьох країн, серед яких лідирують Марокко та Албанія. Попри таку національну різноманітність, релігійно громада є досить однорідною, адже майже 98 % її представників є сунітами. Специфіка італійського досвіду також полягає у складності соціальної та правової інтеграції. Через суворе законодавство про громадянство переважна більшість мусульман залишаються в статусі іноземців або навіть перебувають у

країні нелегально, що змушує їх працювати в тіньовому секторі економіки. Крім того, міграція до Італії все ще має ознаки «першого покоління»: серед мусульман спостерігається значний гендерний дисбаланс, де кількість чоловіків суттєво перевищує кількість жінок. Водночас італійська модель розселення відрізняється від загальноєвропейської відсутністю ізольованих гетто. Завдяки особливостям постіндустріального розвитку, мусульманська громада в Італії залишається географічно розпорошеною, що теоретично створює кращі передумови для органічного співіснування з місцевим суспільством, ніж у промислових районах інших країн Європи [1].

Саме в такому контексті мусульмани складають значну, хоча й меншістю, частину населення Італії. Станом на 31 грудня 2024 року чисельність населення, яке зазвичай проживає в Італії, становила 58 943 464 особи [2].

ISMU ETS оцінює, що мусульман, які проживають в Італії (станом на 1 липня 2023 року), становлять близько півтора мільйона, з яких найбільша група – марокканці (471 тисяча), за ними йдуть албанці (8157 тисяч).

Абсолютна більшість населення з неіталійським громадянством є християнами – 53,1%, – і серед них найчисельнішими є православні, за ними йдуть католики, євангелісти та копти. Інші присутні релігії – буддійська (3,3 % послідовників), індуїстська (2,1%) та сикхська (1,7%). Атеїсти, навпаки, становлять 9,7% [3].

Скільки мусульман проживає в Італії?

За даними Фонду ISMU, у 2024 році серед іноземних резидентів Італії було приблизно 1,7 мільйона мусульман. До цього числа додається кількість громадян Італії, які сповідають себе як мусульмани. У багатьох випадках це діти іммігрантів, які прибули до країни десятиліття тому, так зване друге та третє покоління, а також новонавернені. Оцінки в цьому випадку суттєво різняться: від понад 500 000 до понад мільйона осіб.

Загалом, мусульманське населення Італії становитиме від 2,3 до 2,7 мільйона, що дорівнює приблизно 4–4,5 відсоткам від загальної чисельності населення. Ці цифри спростовують наратив про нібито «вторгнення», який часто згадується в політичних дебатах, але тим не менш вони зображують значну та постійно мінливу спільноту.

За останні 25 років кількість іноземних мусульман значно зросла – з приблизно 600 000 у 2000 році до нинішніх 1,7 мільйона, тобто на понад 180 %. Проте серед іноземців християнські громади залишаються значно більшими, особливо через міграцію з країн з християнською більшістю, таких як Румунія, Філіппіни та деякі країни Латинської Америки.

З яких країн вони походять? Найбільші групи мусульманських іммігрантів в Італії походять з Марокко (приблизно 414 000 осіб, понад чверть усіх

мусульман-іноземців), Албанії (156 000), Бангладеш (149 000) та Пакистану (139 000). Протягом 2024 року громади Бангладеш та Пакистану зазнали найбільшого зростання – приблизно на 14 000 та 10 000 осіб відповідно.

Склад населення значно відрізняється за статтю. Хоча жінки становлять 51 % усіх іноземців в Італії, серед мусульман їх лише 39 %, тоді як серед православних – 61%, католиків – 57%. Водночас чоловіки мусульман складають 961 000 осіб, тобто 37 % усіх іноземних чоловіків, що вказує на міграцію «першого покоління», коли чоловіки приїжджають спочатку на роботу, а возз'єднання сім'ї відбувається пізніше.

Де ж розташовані найбільші ісламські громади Італії? Розподіл громадян-мусульман по країні нерівномірний.

Група мусульман святкує кінець Рамадану в Римі. (Фото Сесілії Фабіано/La Presse)
Джерело: <https://www.today.it/attualita/quantanti-sono-musulmani-italia.html>

Присутність мусульман особливо концентрована в Ломбардії, Венето, Емілії-Романії та столичному регіоні Риму, тоді як на півдні відсотки значно нижчі. У великих містах склад громад різниться: у Мілані переважають єгиптяни, у Римі – бангладешці, у Турині – марокканці. Водночас у малих і середніх промислових центрах Півночі («провінційний іслам») частка мусульман може перевищувати 15–20%, наприклад, у долині По та тосканському районі шкіряної промисловості, що робить ці громади релігійно більш

різноманітними, ніж навіть у великих містах [4]. Таким чином, розподіл мусульманських громад у країні підкреслює важливість питання їхнього офіційного правового статусу та захисту свободи віросповідання.

Статус ісламського населення в Італії регулюється сукупністю положень Конституції Італії (статті 3, 8, 19, 20), імміграційного законодавства та закону 1929 року про «визнані релігії» (Закон № 1159/1929), а не офіційною підписаною угодою з державою. Хоча свобода віросповідання гарантована, відсутність такої угоди означає, що ісламські громади діють без офіційного визнання державою та відповідних переваг. Згідно зі статтею 8 Конституції Італії, релігійні меншини можуть укласти спеціальні угоди з державою (*Intesa*), які надають право на державне фінансування та юридичне визнання релігійних обрядів. Такі угоди вже підписані з юдеями, буддистами, індуїстами та низкою християнських деномінацій, проте мусульманські організації залишаються поза межами цього правового поля через тривалі адміністративні процеси та політичну волю, що особливо загострилося після подій 11 вересня та міграційної кризи. Основні нормативно-правові рамки існування мусульманського населення окреслюють такі документи та інституції:

- 1) Закон № 1159/1929, який ухвалений у 1929 р., це старе законодавство, що регулює некатолицькі конфесії без угоди з державою, досі застосовується до мусульманських організацій;
- 2) Консультативні органи з питань ісламу в Італії створені в 2005 році (і пізніше оновлені) ці консультативні органи, створені Міністерством внутрішніх справ, керують діалогом, інтеграцією та моніторингом ісламських громад;
- 3) Закони про боротьбу з дискримінацією та безпеку. Існують правові заходи захисту від релігійної дискримінації, а також політика, орієнтована на безпеку, щодо створення мечетей та підготовки імамів;
- 4) Місцеві нормативні акти, наприклад, регіональні закони (наприклад, у Ломбардії) регулюють практичні аспекти, такі як поховання, що вплинуло на ісламські звичаї.

Державна політика щодо ісламу формується в межах «підходу безпеки», коли громаду часто сприймають через призму боротьби з тероризмом. З 2005 року уряд створював дорадчі органи («*Consulta*», «Рада зв'язків з італійським ісламом») і підписав у 2017 році «Національний пакт за італійський іслам», що зобов'язує готувати імамів за державними стандартами та проводити проповіді італійською мовою, проте не надає фінансування чи юридичного визнання. Регулювання відбувається і на місцевому рівні: закони Венето та Лігурії ускладнюють будівництво мечетей, а університети, як Університет Барі, впроваджують програми профілактики радикалізації. Популістські та праворадикальні сили підкреслюють іслам як загрозу національній ідентичності,

що залишає питання повноцінного юридичного рівноправ'я мусульман відкритим [5].

Щоб забезпечити єдність та представництво мусульманських громад на національному рівні, у 1990 році в Анконі було засновано UCOII для об'єднання мусульманських громад та надання їм низки послуг.

Засідання UCOII

Джерело: <https://ucoii.org/about/>

UCOII представляє мусульман у контактах з державними інституціями. З 1990 року організація намагалася укласти *Intesa* за статтею 8 Конституції Італії, повторюючи запит у 1992 році.

1. Більшість місцевих громад зверталися до UCOII за допомогою у складанні статутів та оформленні юридичного статусу. Союз проводив національні курси для лідерів громад та консультував щодо дозволеної їжі, місць на цвинтарях і взаємодії з державними органами.

2. Організація забезпечує курси італійської мови та громадянської освіти, проводить конференції, національні конгреси та літні табори для підтримки культурного та організаційного розвитку мусульман.

3. UCOII активно підтримувала біженців під час криз, зокрема через Боснійську війну та прийом албанських іммігрантів, організовувала медичну допомогу та консультувала щодо пошуку роботи.

4. Союз сприяв перекладу Корану італійською мовою, публікації релігійних та освітніх текстів, а також аудіовізуальних матеріалів для поширення знань про іслам у країні.

5. Через контакти з італійськими підприємцями та економічними структурами UCOII сприяє налагодженню зв'язків між Італією та мусульманськими країнами, хоча не займається прямим імпортом/експортом.

Президент УСОІІ Ясін Барадай заявив:

«Ми не прийнемо нормалізації ісламофобської ненависті, а також не будемо втягувати цілі громади в колективну підозру через політичну чи медійну доцільність. Безпека захищається фактами, індивідуальною відповідальністю та верховенством права, а не узагальненнями та спрощеними судовими процесами. Італії потрібна єдність: переслідування тих, хто бере участь у діалозі, послаблює всіх. Ми продовжуватимемо працювати прозоро, дотримуючись закону та Конституції. Необхідні негайні дії держави, перш ніж ненависть перетвориться на трагедію» [6].

Новим президентом Союзу ісламських громад Італії обрано Ясіна Барадая

Джерело: <https://ucoii.org/2025/12/22/yassine-baradai-eletto-nuovo-presidente-dellunione-delle-comunita-islamiche-ditalia/>

Висновки. Отже, навіть такий загальний огляд дає можливість зрозуміти, що нинішня ситуація мусульман в Італії є результатом як історичної спадщини, так і сучасних імміграційних процесів, які разом створили велику та різноманітну релігійну меншину. Водночас, ключовою проблемою залишається відсутність стандартизованого правового статусу ісламу на рівні спеціальних угод з державою. Хоча конституція гарантує релігійну свободу, мусульманські організації досі діють за застарілими регуляторними механізмами, а державна політика часто орієнтована на безпеку, що ускладнює досягнення повної юридичної рівності.

На цьому тлі Союз Ісламської громади Італії (Unione delle Comunità Islamiche d'Italia) відіграє життєво важливу роль, забезпечуючи представництво мусульманської громади, сприяючи її організаційній консолідації та підтримуючи діалог з державними інституціями.

Тому подальший розвиток відносин між державою та релігією, інституційне визнання ісламу та зміцнення міжкультурного діалогу є необхідними умовами для забезпечення стабільності, взаємної довіри та гармонійного співіснування в сучасному італійському суспільстві.

Бібліографічні посилання

1. Hudson Institute. *Islam, Islamism, and Jihadism in Italy*. URL: <https://www.hudson.org/national-security-defense/islam-islamism-and-jihadism-in-italy>
2. Istituto Nazionale di Statistica (ISTAT). *Censimento e dinamica della popolazione – Anno 2024*. URL: <https://www.istat.it/comunicato-stampa/censimento-e-dinamica-della-popolazione-anno-2024/>
3. Fondazione ISMU. *Quanti sono i musulmani in Italia e quanti i cristiani?* URL: <https://www.ismu.org/quant-sono-i-musulmani-in-italia-e-quant-i-cristiani/>
4. Today.it. *Quanti sono i musulmani in Italia*. URL: <https://www.today.it/attualita/quant-sono-musulmani-italia.html>
5. SETA Foundation for Political Economic and Social Research. *Italy's Security Approach to Islam*. URL: <https://www.setav.org/en/italys-security-approach-to-islam>
6. Unione delle Comunità Islamiche d'Italia (UCOII). *Official website*. URL: <https://ucoii.org/>

Олександра ДВУРЕЧЕНСЬКА / Oleksandra DVURECHENSKA

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин і аудиту
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»
e-mail: Dvurechenska.O.S@nmu.one

Кейс Каталонії в Іспанії у вимірі політики мультикультуралізму

The Case of Catalonia in Spain in Measurement of Multiculturalism Policy

Мета доповіді – дослідити каталонський сепаратизм в контексті іспанської політики мультикультуралізму, проаналізувати еволюцію боротьби регіону за самовизначення від Конституції 1978 р. до кризи 2017 р., а також оцінити потенційні наслідки сецесії та можливості застосування інтеркультуралізму як моделі врегулювання етнонаціональних конфліктів у сучасній Європі.

Виклад основного матеріалу. В умовах збільшення міграційних потоків у сучасному світі керівництво країн змушене шукати оптимальні шляхи інтеграції емігрантів. Ситуація вироблення ефективної моделі співіснування представників різних національностей у межах однієї держави ускладнюється наявністю власних довготривалих невирішених етнонаціональних проблем. В

європейських країнах проблема співіснування націй набула особливої актуальності. Наприкінці ХХ ст. європейські країни змушені були визнати незворотний процес старіння націй. Для вирішення демографічних проблем популярною стала політика мультикультуралізму. Однак вона виявилася неефективною: кількість мігрантів збільшилася, але темпи їхньої інтеграції в національне середовище залишалися низькими. Вирішення каталонської проблеми може надати корисний досвід для інших держав у вирішенні національних питань.

Каталонія – це північно-східний адміністративний регіон Іспанії з населенням 7,5 млн осіб. Близько 40 % мешканців регіону складають каталонці, чия мова та ідентичність відмінні від іспанської. Регіон має власний парламент, уряд (Женералітат) та користується однією з найширших автономій в ЄС. Крім того, Каталонія є унікальним прикладом спільноти, яка має власний домен верхнього рівня (.cat); хоча він є спонсорованим культурно-мовним доменом, а не державним кодом (як-от .es чи .ua), наявність такої ідентифікації в цифровому просторі підкреслює особливу суб'єктність регіону у світі. Прагнення Каталонії до відокремлення від Іспанії обумовлено політичними, економічними та етнонаціональними чинниками та нараховує не одне століття.

Виборовши фактичну незалежність від монархії Гуго Капета у 988 р. та досягнувши статусу провідного європейського регіону в наступні століття, Каталонія зазнала суттєвої втрати політико-економічної суб'єктності внаслідок формального об'єднання Кастилії та Арагону в межах Королівства Іспанія у XVI столітті. У подальшому Каталонія не припинила боротьбу за відновлення державної незалежності, використовуючи в тому числі і силові методи. Сепаратизм в Каталонії засуджувався ще у XIX ст. Становище регіону суттєво ускладнилося у 20-х рр. ХХ ст. під час проведення диктаторським режимом Прімо де Рівери політики заохочення державного націоналізму. Кардинальні зміни у статусі Каталонії були закладені лише завдяки Конституції Іспанії 1978 р.

Конституції 1978 р. створила правове підґрунтя для територіальної автономізації та визнання національних ідентичностей після франкістського режиму. Каталонія першою серед регіонів Іспанії відновила самоврядування через реституцію Женералітату та затвердження Статуту у 1979 р. який закріпив за регіоном статус «національності» та офіційність каталонської мови. Боротьба за автономію продовжилася мирними засобами. Не останню роль у визначенні методів боротьби за розширення прав Каталонії відіграла позиція представників бізнесу, які боялися втратити прибутки від міжнародного туризму.

В 2006 р. був ухвалений Статут Каталонії, який визнає каталонців окремою нацією та наділяє їх широкими автономними правами, серед яких забезпечення

внутрішньої безпеки, податкової, освітньої й міграційної політики, обмежені відносини з ЄС. Статут не задовільнив національних потреб каталонців. У 2013 р. Парламент Каталонії ухвалив «Декларацію про суверенітет і право народу Каталонії на самовизначення». Документ проголосив народ Каталонії «суверенним політичним і правовим суб'єктом» [6]. Декларація стала фундаментальним кроком, оскільки документ юридично обґрунтував право мешканців регіону самостійно визначати своє політичне майбутнє через референдум, не чекаючи на дозвіл Мадрида. Основна суть документа зводилася до демократичної легітимності (воля народу є вищою за чинні закони, які її обмежують) та право на самовизначення (використання всіх можливих діалогів з державою (Іспанією) для реалізації незалежності). Хоча Декларація мала величезне символічне значення для прихильників незалежності, Конституційний суд Іспанії згодом визнав її неконституційною, аргументуючи це тим, що суверенітет належить усьому іспанському народу, а не окремій його частині.

Відносини Каталонії та Іспанії ускладнюються економічними чинниками. Прихильники незалежності вважають, що регіон забагато коштів віддає в бюджет Іспанії, замість того, щоб вкладати їх у розвиток регіону [4].

Незважаючи на чисельні заяви політиків та громадських діячів Каталонії про прагнення до незалежності, серед населення єдності у питанні створення незалежної держави немає. Результати чисельних опитувань демонструють, що прихильники незалежності в середньому складають менше 50 % населення. Відповідно представники партій, які підтримують незалежність, традиційно у парламенті займають незначну кількість місць і суттєво не впливають на ухвалення рішень.

Еволюція каталонського державотворення між 2013 та 2017 рр. демонструє перехід від політичної риторики до спроби реального розриву з Іспанією. Якщо Декларація 2013 р. лише стверджувала право народу на самовизначення та пошук діалогу з Мадридом, то документ 2017 р. став актом прямого проголошення незалежної республіки на основі результатів референдуму [5].

Внаслідок референдуму 2017 р. Парламент Каталонії ухвалив резолюцію про незалежність. Влада Іспанії визнала результати референдуму незаконними. Застосування 155-ї статті Конституції Іспанії у жовтні 2017 р. стало безпрецедентним актом тимчасового обмеження регіональної автономії Каталонії у відповідь на одностороннє проголошення незалежності. Це дозволило центральному уряду в Мадриді легітимно відсторонити від влади керівництво Женералітату, розпустити місцевий парламент та встановити пряме адміністративне управління над ключовими сферами життєдіяльності регіону, включаючи силові структури та фінансову систему [1]. Впровадження цієї норми не лише зупинило процес сецесії, а й трансформувало політичний конфлікт у

юридичну площину, що призвело до тривалої кризи довіри між центром та периферією і серії кримінальних переслідувань каталонських лідерів за звинуваченнями у закороті та розтраті державних коштів.

Карлес Пучдемон, який на той час обіймав посаду голови уряду (Женералітату) Каталонії та був ключовим ідеологом сецесійного процесу, пройшов шлях від радикального відстоювання суверенітету до стратегічної нерішучості у момент найвищої політичної напруги. Його рішення про негайне призупинення дії Декларації незалежності одразу після її проголошення свідчило про уникнення прямої конфронтації з Мадридом та сподівання на зовнішнє посередництво, яке не отримало міжнародної підтримки. Подальше залишення лідером території Іспанії та переїзд до Бельгії на тлі введення прямого управління регіоном було сприйнято неоднозначно: як спроба інтернаціоналізувати конфлікт у статусі «уряду у вигнанні» або як фактичне визнання неспроможності утримати політичний контроль над ситуацією всередині країни.

Радикалізація руху каталонців за свою незалежність призвела до зміни наслідків: від юридичного скасування судом у першому випадку до введення прямого управління регіоном та кримінального переслідування лідерів руху у другому. Зрештою, міжнародна спільнота залишилася на боці територіальної цілісності Іспанії, не визнавши односторонній вихід Каталонії.

На думку експерта з питань міжнародної політики та Близького Сходу Українського інституту майбутнього у Каталонії відсутній чіткий стратегічний план, що робити після здобуття незалежності [2]. Прогнозовані наслідки сецесії та виходу Каталонії зі складу ЄС охоплюють дестабілізацію економіки через відтік капіталу й релокацію підприємств, зростання безробіття та значні фіскальні витрати на розбудову державності, що на тлі відсутності підтримки розриву з Іспанією більшістю населення регіону загрожує зниженням рівня життя та соціальною поляризацією [3, с. 173]. За умови отримання незалежності Каталонія змушена буде повністю розбудовувати свою зовнішню політику та шукати своє місце в міжнародних відносинах. Найскладнішим може стати формування відносин з європейськими державами та ЄС, які самі мають етнопонаціональні проблеми і тому у відносинах Каталонії та Іспанії симпатизують останній. Підтримка Іспанії допомогла б Каталонії інтегруватися в міжнародну спільноту, але стало б небезпечним прецедентом для інших демократичних держав (наприклад, Бельгії, Великобританії, Італії, ФРН) та негативно вплинуло б на міжнародні позиції самої Іспанії.

Відсутність чіткого плану дій у здобутті незалежності створює сприятливі умови для зростання впливу популістів та правих націоналістів, що в свою чергу може негативно вплинути на розвиток Каталонії.

Науковий дискурс навколо Каталонії відображає ширшу європейську тенденцію відмови від класичного мультикультуралізму на користь інтеркультуралізму. В мультикультуралізмі культурна ідентичність розглядається як передумова рівності. Ця модель передбачає надання етнічним меншинам групових прав для захисту їхньої самобутності від асиміляційного тиску більшості. Проте в каталонському контексті це може призвести до формування паралельних суспільств. На відміну від мультикультуралізму, який підкреслює відмінності, інтеркультуралізм зосереджується на спільних зв'язках і розглядає різноманітність як перевагу та ресурс для суспільного розвитку.

Висновки. Кейс Каталонії породжує важливу дилему про межі демократії в контексті вибору між збереженням територіальної цілісності держави та реалізацією права народів на самовизначення. Досвід цього регіону є унікальним: Каталонія має власний парламент, уряд та одну з найширших автономій у межах ЄС. Радикалізація руху без чіткого стратегічного плану дій після здобуття суверенітету створила ризики економічної дестабілізації та соціальної поляризації. Від успішного врегулювання відносин між Барселоною та Мадридом залежить не лише національний розвиток Іспанії, а й формування дієвого прикладу інтеграції національних автономій для інших держав Європи.

Бібліографічні посилання

1. Каталонська криза: Пучдемон відкинув плани Мадрида про пряме правління. NV. 22.10.2017. <https://nv.ua/bbc/katalonska-kryza-puchdemon-vidkinuv-plani-madrida-pro-prjame-pravlinnja-2071633.html>
2. Куса І. Битва за Каталонію: Чому вона знову в центрі уваги в Іспанії? «Укрінформ» (національне інформаційне агентство). 13.09.2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2537193-bitva-za-kataloniu-comu-vona-znovu-v-centri-uvagi-v-ispanii.html>
3. Стецюк Н., Шекета М. Історія та витоки сепаратизму в Каталонії. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2019. Том 1 № 13. С. 168–177. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/politics/article/view/5738>
4. Токарюк О., Корнієвич Л. За чи проти незалежності Каталонії: дебати експертів. «Громадське телебачення». 05.10.2017. URL: <https://hromadske.ua/posts/ispanskyi-profesor-pro-referendum-u-katalonii>
5. Ley 19/2017, del 6 de septiembre, del Referéndum de Autodeterminación. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*. 2017. № 7449A. URL: <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/7449A/1633442.pdf>
6. Resolución 5/X del Parlament de Catalunya, por la que se aprueba la Declaración de soberanía y del derecho a decidir del pueblo de Cataluña. *Boletín Oficial del Estado*. 2014. № 87. P. 30375–30376. URL: <https://www.boe.es/boe/dias/2014/04/10/pdfs/BOE-A-2014-3885.pdf>

Олена ДЯЧЕНКО / Olena DIACHENKO

студентка 4 курсу історичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(спеціальність 032 Історія та археологія,
освітня програма «Історія та археологія»)
diachenko22@365.dnu.edu.ua

«Баскське питання» в Іспанії та його сучасний стан

The Basque question in Spain and its current status

Мета доповіді – розглянути баскську меншину в Іспанії в рамках курсу.

Питання басків для Іспанії є суперечливим. Можна сказати, це країна в країні. Країна Басків або Басконія – історико-культурний регіон на заході Піренеїв, що нині перебуває в межах двох суверенних держав – Іспанії та Франції. Іспанська частина Басконії складається з автономної області Країна Басків на заході і Наварри на сході. Автохтонне населення цього краю віддавна позиціонує себе як Еускал Герріа (баскський народ). Ця регіональна спільнота має самобутні культурні коріння та тяглу мовну традицію. Розмовна мова басків первісно складалася з різних місцевих діалектів. Однією із перших спроб їх уніфікувати, наблизити до писемних стандартів, стала поява в 1545 р. трактату Бернара Етченара «Перші плоди баскської мови». Прославлення мовних традицій спільноти й героїзація минулого були головними чинниками, які сприяли усвідомленню самобутності та пробудженню національної свідомості басків [2, с. 163].

History

About 35,000 years ago, the lands were settled by Cro-Magnons, who gradually displaced the region's earlier Neanderthal population
~4000 BC
A precursor of the Basque language might have arrived before 179 BC
27 BC - 485 AD
Roman Province Hispania Tarraconensis
485-602
Vasconia and Visigothic Kingdom
602-824
Duchy of Vasconia
824/1162 - 1845
Divided into the Kingdoms of Pamplona/Navarre and the Kingdom of Castile since 1715
Kingdom of Spain since 25th October 1979
Autonomous community of the Kingdom of Spain

Basque Country

País Vasco - Euskadi

Official name
Basque Country
País Vasco (Spanish)
Euskadi (Basque)
Status
Autonomous Community
Country
Spain
Capital
Vitoria-Gasteiz
Largest city
Bilbao, Bilbo (Basque)
Area
7,234 km² (2,793 sq mi)
Population (2025)
2,240,113
Official languages
Spanish, Basque

Saludos desde el País Vasco

Agurrak Euskal Herritik

Листівка, присвячена Країні Басків

Джерело: [8]

Традиція формування регіональних відносин в Іспанії сягає ще середньовіччя, багато факторів сприяли формуванню та виділенню саме автономій, як самостійних територіальних формувань, які всі разом утворили державу Іспанію. Особливе розташування Іберійського півострову, його унікальність та особливість географічних факторів, сприяли тому, що межі територіальних одиниць виникли природнім шляхом, і виділення єдиного центру в тих умовах було неможливим [1, с. 132].

Формування відносин між центром та регіонами історично пов'язані з традицією місцевої самостійності. Іспанці здавна віданні своїм місцевим громадам, а потім вже регіону, і країні в цілому. Держава ніколи по-справжньому не об'єднувала регіони навколо панівного центру. В середні віки в різноманітних королівствах на території майбутньої Іспанії (Кастилія, Арагон, Каталонія, Наварра та ін.) створювались збірники законів, які, як, правило, мали лише місцеве значення. Найбільш відомим був збірник правових норм «Фуеро хуего». Фуерос – право, привілеї, а також закони, які підтверджують права провінцій та муніципалітетів [1, с. 132].

FUERO DE VIZCAYA

ACORDADO EN LA
JUNTA DE 2 DE JUNIO DE 1452
DENTRO DE LA IGLESIA DE
SANTA MARIA DE LA ANTIGUA
DE
GUERNICA
POR LOS
ALCALDES DE FUERO Y LOS DIPUTADOS
EN LA
JUNTA GENERAL DE IDOIBALZAGA

FUERO DE VIZCAYA

1452

En el nombre de Dios Padre e de Dios hijo e de Dios Espíritu Santo que son tres personas e un solo Dios verdadero, á dos días del mes de Junio Año del nacimiento de Nuestro Señor Jesucristo de mil e quatrocientos e cinquenta y dos años, dentro de la Iglesia de Santa María la Antigua de Guernica, estando en el dicho lugar el honrado e discreto caballero Pedro Gonzalez de Santo Domingo corregidor por nuestro señor el Rey, en la tierra del Condado e Señorío de Vizcaya, e en las Encartaciones, en presencia de mi Fortun Ibañez de Ibañez, escribano público del Señor Rey en la su corte e todos los sus Reynos e Se-

Приклад баскського фуеросу

Джерело: Los Fueros, alma de la peculiaridad del País Vasco – Bizkaia Talent. Bizkaia Talent – [es]Desarrollamos, atraemos y fidelizamos el talento en el área de Bilbao-Bizkaia, País Vasco[:en]We develop, attract and retain talent in the area of Bilbao-Bizkaia, Basque Country[:eu]Talentua garatu, erakarri eta fidelizatzen dugu Bilbo-Bizkaia eremuan, Euskadin[:]. URL: <https://www.bizkaiatalent.eus/pais-vasco-te-espera/senas-de-identidad/fueros-peculiaridad-vasco/>

Окрім країни басків схожі настрої окремішності має Каталонія. Ці два регіони Іспанії мають чітко виражену ідентичність, міцні культурні традиції та самобутню історію. Так, наприклад, в Країні Басків, превалюють сепаратистські

настрої, і стремління до незалежності, у Каталонії домінують тенденції залишення у складі Іспанії, але з вимогою розширення прав автономії [1, с. 133]. Баскські і каталонські націоналістичні рухи, що виникли в один і той же час в подібних умовах, пройшли в своєму розвитку різними шляхами. Поштовхом для їх появи стала активна індустріалізація двох регіонів у другій половині ХІХ ст. Форми націоналізму, проте, з самого початку виявилися різними. Якщо в Каталонії найважливішу роль відіграло культурне відродження, яке охопило широкі верстви населення і на ґрунті якого виникли політичні рухи, то в Країні Басків основна роль належала лише окремим представникам інтелектуальної еліти. За суті, баскський націоналізм своїм народженням зобов'язаний Сабіно Араней, автору його основних символів – прапора, гімну, територіального визначення. Він же став творцем Баскської націоналістичної партії [3, с. 105].

В 40–50-х рр. ХХ ст. режим Франко придушував націоналістичні рухи в Іспанії, в тому числі і Басконії. Уряд заборонив використання баскської говірки *Euskara* під час церковних богослужінь та ритуалів, у закладах освіти, зокрема шкільній системі. Були скасовані давні податкові пільги, відомі як *conciertos económicos*. До того ж було заборонено використання традиційних баскських імен, постановки театральних вистав баскською мовою та фольклорних свят як культурних проявів баскської ідентичності. Військова диктатура спричинила так звану «приватизацію націоналістичної політики», яка відтісняла національні почуття в приватну сферу [2, с. 166].

Але методи Франко виявилися вкрай неефективними у вирішенні баскської проблеми. Майже сорок років авторитаризму, політики асиміляції та централізму призвели до загострення баскського питання, піднесення національної свідомості та національного руху ще з більшою інтенсивністю, ніж раніше. Це сприяло відродженню баскського націоналістичного руху та його подальшій радикалізації, що знайшла свій вияв у створенні в 1959 р. воєвничої націоналістичної організації Баскська Батьківщина та Свобода (*Euskadi Ta Azkatasuna* – ЕТА) [2, с. 166]. Основну концепцію ЕТА можливо сформулювати наступним чином: «дія-репресії-дія»: насильство проти влади призводить до репресій з боку уряду, що викликає невдоволення населення, яке звертається до націоналістів за підтримкою. І революційні сили повинні будуть знову покарати агресора» [7, с. 157]. Демократичний процес, який розпочався після смерті Франко, був неоднозначним в Країні Басків [3, с. 105].

Члени угрупування «ЕТА» , жовтень 2011 р.

Джерело: <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/20/basque-separatist-eta-historic-weapons-mariano-rajoy>

Також збільшилася активність баскських терористів – її пік, як відзначають, припав на 1980-ті роки. В цей же час ЕТА організує політичне крило «Еррі Батасуна», яке в 80-х роках минулого століття змогло заручитися широкою підтримкою, але менш радикальні партії, не схвалювали методів боротьби ЕТА, але вважали, що її дії можна використовувати для тиску на Мадрид. Тому, саме збіг цих двох факторів (тероризм і слабка підтримка нової Конституції) дозволило Країні Басків домогтися фінансову автономію, знизилась протестна активність [3, с. 105]. Внаслідок вступу Іспанії до Європейського союзу в 2004 р. і її вектор на Європу, розширилися відносини між нею та Францією. Французькі спецслужби надали іспанським колегам істотну допомогу в боротьбі з терористами ЕТА [4, с. 269].

У 1980-х рр. баскські націоналістичні партії були вагомою політичною силою, яку підтримували 14–18% населення Іспанії. Це пояснюється народним невдоволенням і розчаруванням, спричиненими як економічною реструктуризацією, високим рівнем безробіття, політичними змінами, так і повільними темпами, з якими центральний уряд передавав повноваження баскському уряду відповідно до положень статуту про автономію Країни Басків. Однак ситуація різко змінилася в 1990-х рр., коли баскська економіка відновила-ся й зростала протягом десятиліття в середньому на 3–4% на рік, досягнувши 6-відсоткового темпу зростання в 1998 р. Процес передачі повноважень від центральної до регіональної влади було більш-менш завершено, а іспанський проект демократизації заслужив певне визнання та довіру. Після економічної стабілізації та консолідації іспанської демократії баскські радикальні партії

(зокрема ЕТА) почали втрачати своїх прихильників і увійшли в період політичного занепаду [2, с. 168].

На відміну від ЕТА, яка остаточно роззброїлась лише в 2018 р., Баскська Націоналістична партія була успішно модернізована, щоб адаптуватися до нових реалій демократичної та все більш глобалізованої Іспанії. Вона зберегла віру в мирну та системну політичну конкурентну боротьбу. Її політична орієнтація залишається помірно правою. PNV розглядала глобалізацію як можливість, а не загрозу. Її лідери, на відміну від радикалів ЕТА, постійно взаємодіяли з силами глобалізації, у такий спосіб сприяючи своїм націоналістичним інтересам і амбіціям як щодо економічного розвитку, так і щодо відносин між центром і периферією. Відтак гегемоністський баскський націоналізм став доволі потужною глобалізуючою силою, що суперечить усталеним постулатам концепції глобалізації, згідно з якими сучасні націоналізми є проявом опору та протидії їй. У випадку Країни Басків глобалізація та гегемоністський націоналізм постають як взаємодоповнюючі, а не суперечливі тенденції [2, с. 170].

На сьогоднішній день, у Країні Басків суспільство поступово втрачає інтерес до ідеї незалежності. Це фіксують і соціологічні опитування. Протягом другої половини 2000-х років кількість прихильників незалежності скорочувалася. Посилення ж сепаратистських настроїв відповідає періодам загострення кризи і зростання кількості безробітних в регіоні. Так, в 2010 і 2013 р прихильників незалежності серед опитаних було 27 і 28 %, але саме тоді відзначалися піки безробіття – 11.5 і 16.75%. Після подій в Каталонії ідея незалежності регіону стала ще менш популярною серед баскського населення. Якщо у травні 2017 р. за відділення виступало 28 % опитаних, то в листопаді уже 24 %. [3, с. 105].

Варто виділити туристичний потенціал цього регіону. Велика кількість сайтів присвячена туризму в Країні Басків. А це також означає автоматичний туризм в Іспанії та поповнення казни за рахунок цього. До прикладу, як описують цей регіон: Країна Басків – регіон, який не варто недооцінювати; безліч розваг, місць для відвідування та заходів, у яких можна взяти участь, залишать будь-якого відвідувача в розпачі від вибору; Більбао є найбільшим з трьох міст і важливим промисловим та економічним центром. У ньому збереглася прекрасна історична частина міста з домінуючим готичним собором. Однією з найвідоміших визначних пам'яток Більбао є музей Гуггенхайма, спроектований відомим канадсько-американським архітектором Френком Оуеном Гері. Будівля вважається однією з найважливіших, якщо не найважливішою, зразком сучасної архітектури, яка отримала високу оцінку критиків, науковців та громадськості [6]; Країна Басків славиться своєю кулінарною досконалістю, багатим вибором смаків і традиційними стравами. Скуштуйте пінчос, місцевий

варіант тапас, які варіюються від простих до вишуканих страв і часто подаються в барах і ресторанах Сан-Себастьяна. Насолоджуйтесь традиційними стравами, такими як бакалао а-ла-віскаїна (солоні тріска в густому томатному соусі) і мармітако (ситне рагу з тунця) [5].

Музей Гуггенхайма в Більбао – один із кількох закладів, зведених завдяки Фонду Соломона Р. Гуггенхайма. Будівлю було визнано однією з найбільш видовищних у світі в стилі деконструктивізму. Архітектор Філіп Джонсон назвав її «найбільшим будинком нашого часу». Центральний атриум заввишки 55 м нагадує велику металеву квітку, від якої розходяться об'ємні пелюстки, де розташовані анфілади виставкових залів для різних експозицій. Як і більшість робіт Гері, будова складається з м'яких контурів. Френк Гері стверджував у одному з інтерв'ю, що «безладність вигинів призначена для уловлювання світла» [2, с. 170]. Як вказується на сайті музею: «Сьогодні, більш ніж через два десятиліття після відкриття в жовтні 1997 року, музей перевершив найсміливіші очікування в галузі мистецтва та культури і зробив надзвичайний внесок у містобудівне, економічне та соціальне відродження міста Більбао та його околиць» [7]. Будівництво музею вплинуло на міську інфраструктуру і створення нових робочих місць. У Більбао з'явилася нова лінія метро та аеропорт. Неймовірна робота мера Більбао – Іньякі Аскуни, – який перетворив робітниче місто на півночі баскської провінції Іспанії з високим рівнем безробіття та регулярними проявами сепаратизму в міжнародний центр туризму, вразила всіх. У 2012 р. незалежний Фонд City Mayors визнав його найкращим мером світу [2, с. 170].

Музей Гуггенхайма.

Джерело: <https://www.guggenheim-bilbao.eus/>

Для розкриття специфіки нашої теми варто ще звернутися до популярної культури. В індустрії настільних ігор є відома гра про часи Реконквісти в Іспанії – Ель Гранде (гра також доступна українською мовою). Недавно відбулося її перевидання: змінився дизайн поля. В старій версії був присутній регіон

Баски(?), нині ж його змінили на регіон Наварра. І тут ми можемо помітити обережне ставлення до питань «нестійких» областей, через прояви сепаратизму.

Перша версія гри. Регіон Pais Vasco в верхній частині

Джерело: <https://www.boardgamequest.com/el-grande-big-box-review/>

Нове видання гри. Замість Pais Vasco регіон Navarra

Джерело: <https://bigbossbattle.com/el-grande-review/>

Висновки. У доповіді було актуалізовано питання національних меншин, в нашому випадку басків. На даний момент питання незалежності не стоїть для них так гостро, як раніше.

Бібліографічні посилання

1. Вакарчук К. В. Відносини між центром та автономіями в Іспанії: на прикладі Каталонії. Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика: зб. наук. праць: в 2 ч. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт.; редкол.: П. М. Куліков (голова) [та ін.]. Київ; Тернопіль: Бескиди, 2017. Вип. 3, ч. 1: Третя міжнародна наук.- практ. конф., Київ, 22-23 листопада 2017 р. С. 132–136. URL: <https://repositary.knuba.edu.ua/handle/987654321/6700>
2. Ричка Ю. Баскський національний «проект» в Іспанії: націоналістичні ідеали, політико-економічні цілі та наслідки. Сіверянський літопис. 2025. № 1. С. 163–172. URL: <https://doi.org/10.58407/litopis.250113>
3. Ростецька С. І. Особливості формування регіональної ідентичності: іспанський випадок. Політичне життя. 2021. № 2. С. 102–108. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2021.2.15>
4. Рудько С.О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період: навчально-методичний посібник із курсу. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. 412 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Rudko_Serhii/Zovnishnia_polityka_krain_Zakhidnoi_Yevropy_v_postbipoliarnyi_period.pdf
5. Bettertrip | Pais Vasco - Spain. Bettertrip |. URL: <https://bettertrip.com/locations/pais-vasco/>
6. Destination guide for Pais Vasco, Spain – facts, town guides, maps. Spain-Holiday.com. URL: <https://www.spain-holiday.com/Basque-country>
7. Museo Guggenheim Bilbao. Entra y planea tu visita. Museo Guggenheim Bilbao. Entra y planea tu visita. URL: <https://www.guggenheim-bilbao.eus/>
8. Europe | Spain Autonomous Communities - Basque Country MOTW ES17. Postcards Market. URL: https://postcardsmarket.com/pt/products/europe-spain-autonomous-communities-pais-vasco-motw-es17?srsId=AfmBOoque2cUboxV-JYfj35ydkJYA1pJuk_SA_vHLQ5Brw0uuUXY9sve

Павло ЖЕЛТОВ / Pavlo ZHELTOV

Студент 3 курсу історичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(спеціальність 032 Історія та археологія,
освітня програма «Історична україністика та прикладна історія»)
e-mail: zheltovpavlo@gmail.com

**Аналіз політики Будапешта щодо «закордонних угорців»
на прикладі України**

**Analysis of Budapest's policy towards 'foreign Hungarians'
using Ukraine as an example**

Мета доповіді полягає у комплексному аналізі політики Будапешта щодо «закордонних угорців» на прикладі України, з'ясування її історичних передумов, нормативно-правових засад, основних інструментів реалізації та вплив на українсько-угорські міждержавні відносини, а також визначення відмінностей

між угорською та українською моделями етнополітики у сфері взаємодії з національними меншинами та діаспорою.

Як і у випадку України, політика Угорщини щодо своїх громадян за кордоном, спрямована в першу чергу на відстоювання їхніх прав та інтересів у тих країнах де вони перебувають. В Україні етнополітика проявляється через дипломатичну діяльність, роботу в міжнародних організаціях щодо впровадження міжнародних норм, а також діяльність в інтересах діаспори у міждержавних відносинах. Важливо говорити саме про консолідаційну та захисну роль української держави щодо усього свого народу, зокрема розсіяного по усіх континентах [4, с. 253]. В умовах еміграції осередком національно-культурного життя залишаються національні церкви: Українська православна та Українська греко-католицька. Саме церква як соціальний та духовний інститут найбільше сприяє збереженню національної ідентичності, подоланню комплексу меншовартості та об'єднанню українців, розсіяних по світу.

Останніми роками Україна у своїй зовнішньополітичній діяльності все більше уваги приділяє розвитку української діаспори: створюються спеціалізовані комітети, комісії щодо задоволення національно-культурних, мовних потреб українців, які проживають за межами нашої держави. Діяльність чисельної української діаспори аналізується в контексті сфери української етнополітики, яка ґрунтується на дотриманні чинних міжнародних норм, відповідно до яких зарубіжних українців з огляду міжнародного права вважають національною меншиною. Співпрацюючи із українською діаспорою, Україна дотримується принципів міжнародних відносин, зокрема: територіальної цілісності, поваги, суверенної рівності, невтручання у внутрішні справи інших держав.

Українська етнополітика більше зосереджується на питаннях захисту прав закордонних українців у країнах їхнього постійного проживання; сприянню діаспорі у збереженні та розвитку етнічної культури, мови, традицій та звичаїв з урахуванням національного законодавства країн їх постійного проживання; заохочення закордонних українців до перетворення на об'єднану ланку між країнами їх проживання та Україною. У сфері міграції важливими залишаються такі питання, як надання правової, фінансової та матеріальної підтримки тим закордонним українцям та представникам інших автохтонних народів, які виявили бажання повернутися до України; надання підтримки громадянам, які належать до етнічних спільнот, що були депортовані з України, у реалізації права на репатріацію та у їхньому облаштуванні на території України. Відкритими

залишається ще багато питань, зокрема правовий захист зарубіжних українців, їх залучення до економічного та культурного розвитку етнічної батьківщини [7, с. 147].

У 2006 р. Указом Президента України було схвалено Національну концепцію співпраці із закордонними українцями, метою якої є «сприяння у створенні необхідних умов для збереження, розвитку та вираження етнічної культурної, мовної та релігійної самобутності українських національних меншин у державах їхнього проживання, налагодженні успішної співпраці українського суспільства із закордонними українцями в різноманітних сферах життя щодо захисту національних, інтелектуальних і духовних цінностей в Україні й за кордоном, задоволенні національно-культурних і мовних потреб закордонних українців, створенні засад для розвитку і ефективного використання інтелектуального, духовного та фізичного потенціалу нації, а також підвищенні позитивного міжнародного іміджу України».

Серед факторів, які гальмують взаємодію діаспори з Україною, можна виділити такі: а) уповільненість демократичних перетворень, особливо у сфері економіки; б) невирішеність деяких проблем поліетнічного населення України; в) домінування у свідомості більшої частини представників діаспори уявлення щодо «проросійської» орієнтації окремих партійних лідерів України [1, с. 279].

Аналізуючи політику Будапешта на прикладі України можна говорити про часткове дотримання тих самих цілей і завдань етнополітики, однак на ділі угорський вектор політики кардинально відрізняється від вектора українського. І тут в першу чергу варто наголосити на історичних причинах які сформували основні цілі та стратегічні завдання Угорщини у сфері захисту «закордонних угорців». Своїй появі численні угорські закордонні громади (саме такий термін використовується в угорському законодавстві для позначання автохтонних угорських меншин, що проживають у сусідніх країнах; в Україні для позначення «українців закордоном» вживається термін діаспора) «завдячують» події, що вважається однією з найбільших національних трагедій Угорщини – підписанню Тріанонського договору 1920 року. За результатом домовленостей Австро-Угорщина розпалася, через що Угорщина втратила дві третини своєї території, а близько третини етнічних угорців опинилися на території інших країн та набули громадянства сусідніх держав. Етнічні угорці, нікуди не емігруючи, опинились поза межами батьківщини, а їхній політичний статус зазнав змін: з панівної нації угорці перетворились на етнічну меншину [6].

Так, сьогодні приблизно 3 млн угорців проживає за межами країни:

<i>Країна</i>	<i>Кількість</i>
Румунія	1 млн. 639 тис.
Чехія	20 тис.
Словаччина	520 тис.
Сербська Воєводина	350 тис.
Україна	151,5 тис.

Землі, втрачені Угорщиною за умовами Тріанонського договору.

Джерело: <https://adastra.org.ua/blog/problema-zakordonnih-ugorciv-u-zovnishnij-politici-budapeshta>

З того часу Угорщина пильно стежить за становищем своїх співвітчизників за кордоном. Будапешт підтримує «двонаправлену інтеграцію» угорських спільнот, що має на меті збереження етнічних угорців у місцях їх теперішнього проживання, їхню повноцінну участь у житті держави, громадянами якої вони є, але разом з цим зміцнення власної національно-культурної самобутності, свідомості й належності до єдиної угорської нації. Відносини Угорщини із співвітчизниками за кордоном регламентуються чинною Конституцією Угорської Республіки (від 2011 року), у преамбулі якої прямо зазначається: «угорська нація є єдиною та цілісною і тому Угорщина несе відповідальність за долю угорців, які живуть за її межами» [3, с. 96]. Регламентуються Конституційні норми взаємовідносин трьома основними напрямками:

- офіційний – урядова і парламентська лінія;
- неофіційний – дії опозиційних партій та громадсько-політичних організацій різного ідейного спрямування;

- загальносвітовий (міжнародний) – лінія Всесвітнього Союзу Угорців (ВСУ), закордонної угорської діаспори, угорських меншин у сусідніх країнах та їх політичних репрезентацій.

Конгломерат цих суперечливих, а іноді і протилежних векторів дії суб'єктів так званих «угорсько-угорських» відносин, тобто взаємин між материнською Угорщиною та угорцями за кордоном, в останні роки досить важко зводиться до рівнодійної – концептуально єдиної загальнодержавної та загальносуспільної лінії стосовно угорської меншини в сусідніх країнах.

Основою ж діяльності політики Будапешту щодо угорських закордонних громад є:

Підтримка угорської культури та мови. Угорці дуже ревно ставляться до своєї мови, вважаючи її визначальним чинником, який утворює та консолідує націю. Саме тому збереження та розвиток мови й культури в закордонних громадах є відправною точкою діаспорної політики Будапешта. Політика Угорщини сприяє відкриттю угорськомовних навчальних закладів усіх рівнів освіти: в Україні, наприклад, це гімназія в Ужгороді (з переважно викладанням на угорській мові) та Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II; фінансується програма надбавок до зарплатні для осіб, які працюють у бюджетних установах та надають свої послуги угорською мовою; підтримується діяльність культурних центрів та організацію фестивалів; поширюється угорська література в громадах тощо.

Долучення до національного діалогу. Одним з інструментів співпраці з закордонними угорцями є проведення самітів за участі політиків, громадських діячів, лідерів суспільної думки та науковців з Угорщини та з угорських громад. У такий спосіб Будапешт намагається залучати закордонних угорців до обговорення питань, що стоять на порядку денному в Угорщині, сприяючи створенню атмосфери національної єдності. Найбільшими з подібних заходів є Угорська постійна конференція (MÁÉRT), Рада угорської діаспори та Форум угорських представників у Карпатському басейні.

Підтримка угорських політичних рухів. Автономія, регіоналізм та місцеве самоврядування – саме такі цілі щодо політичного статусу угорських меншин зазначені у Рамковій стратегії для угорських громад за кордоном. Для досягнення цих цілей Будапешт всіляко підтримує угорські громадянські рухи та політичні партії в сусідніх країнах, надаючи їм фінансову та політичну допомогу.

Натуралізація закордонних угорців. Попри численні міжнародні суперечки та скандали, Угорщина не лише не припиняє роздачу паспортів, а й

навпаки – полегшує отримання свого громадянства для представників угорських закордонних громад. У 2010 році були внесені поправки до Закону про громадянство, які спростили процедуру натуралізації іноземних громадян, чий родичі проживали на території, що належала Угорщині до 1920 року або в період 1938–1945 років. Крім того, Будапешт активно просуває ідею прийняття сусідніми країнами законів про подвійне громадянство, з метою легалізації та пришвидшення своєї паспортизації [6; 3, с. 97].

У більш практичному ж вимірі «захист» угорських громад за кордоном – це спосіб досягнення такої важливої в контексті внутрішньополітичної боротьби цілі, як розширення електорального поля. Угорці, як було зазначено, і досі відчують біль через втрати 1920 року, що робить їх небайдужими до підтримки зв'язку з історичними землями. Завдяки цьому питання захисту нацменшин виступає для офіційного Будапешта додатковим інструментом підтримки ідеї «Великої Угорщини», концепція якої спрямованна на відновлення територіальної цілісності Королівства Угорщини в межах до підписання Тріанонського договору. Концепція базується на прагненні повернути землі населені етнічними угорцями, що опинилися у сусідніх країнах та відновити історичну велич часто використовуючи ностальгію за минулим [5, с. 78–79]. Ідея відновлення «Великої Угорщини» в контексті регіональної політики Будапешта на європейському континенті інтегрується в концепцію так званої «Центральної Європи», яка світоглядно відрізняється від країн західноєвропейського простору. Крім Угорщини, регіон включає в себе Польщу, Чехію, Словаччину, Хорватію, Словенію та Сербію, тобто країни зі спільною історичною та культурною спадщиною й цінностями (християнські корені, етнічна однорідність, пріоритетність національного суверенітету). Нині Будапешт бачить перспективи в альтернативному напрямі розвитку Євросоюзу, який базується на сильних національних державах Центральної Європи, слабшій європейській інтеграції та культурних однорідних мультикультуралізму, бюрократизації європейських структур і формуванню спільної європейської ідентичності) [3, с. 97].

Однак активна патерналістська політика Будапешта щодо угорських

закордонних громад призводить до напружених взаємин з сусідами та перетворює питання статусу меншин у цих країнах мало не у визначальний фактор двосторонніх відносин [12, с. 2]. Найбільш напружені відносини пов'язанні з діяльністю угорців в Румунії. Будучи найбільшою національною

меншиною, секеї (субетнос угорців) за активної підтримки Будапешта вже близько 20 років намагаються домогтись надання автономного статусу Секейському краю. У 2003 році було засновано Національну раду секеїв – організацію для просування ідеї автономії регіону. У 2006–2008 роках були проведені несанкціоновані місцеві референдуми, за результатами яких 99,31% виборців проголосували за автономію краю (дані Національної ради секеїв). А у 2009 р. на з'їзді представників місцевих органів влади було проголошено автономію Секейської землі, затверджено гімн, прапор, герб і адміністративні межі автономії, яку Бухарест, звичайно, не визнав. Крім того, секейські партії в румунському парламенті неодноразово намагалися домогтись законодавчого закріплення автономії краю: остання така спроба зазнала невдачі 2020 року.

Офіційний Бухарест не визнав результати жодної з автономістських акцій, наголошуючи на тому, що Румунія є унітарною державою і будь які дії угорської меншини щодо самовільного перегляду статусу регіонів суперечать Конституції та можуть розцінюватись як посягання на територіальну цілісність країни [12, с. 5]. Більше того, румунське керівництво наполягає на тому, що угорці й так мають досить широкі права: угорській мові надано офіційний статус в регіонах компактного проживання; угорці мають право на навчання рідною мовою; партія «Демократичний союз угорців Румунії» представлена у Парламенті Румунії (6,4 % та 6,6 % місць у Палаті депутатів та Сенаті відповідно); дозволене подвійне громадянство тощо [10].

Через непоступливість обох сторін, у відносинах Румунії та Угорщини зберігається значна напруженість та недовіра, що зрештою частково компенсується за рахунок участі в спільних інтеграційних об'єднаннях.

Дещо кращою є ситуація у відносинах Угорщини та Словаччини. Після угорсько-словацької дипломатичної кризи 2009–2011 років двосторонні відносини вдалось вивести з піке та дещо стабілізувати. Проте між країнами й досі зберігається напружена атмосфера: Будапешт все ще критикує свою

північну сусідку через все ті ж «порушення прав угорської меншини», а Словаччина трактує подібну активну політику Угорщини як втручання у свої внутрішні справи та порушення суверенітету [12, с. 2].

Загалом у словацьких угорців, як і в секеїв, є суспільний запит на автономію, що безперечно підтримує Угорщина. У серпні 2020 року Партія угорської спільноти направила прем'єр-міністру Словаччини меморандум, у якому йшлося про необхідність визнання угорців незалежною політичною нацією в складі Словаччини, створення угорського самоврядного територіального утворення, надання угорській мові офіційного статусу в регіоні, де компактно проживають угорці, дозвіл подвійного громадянства тощо. Утім, поки що Братислава на подібні поступки йти не готова.

Зовсім інше положення має угорська меншина у Сербії. Після розпаду Югославії вона зберегла за краєм Воєводина (саме тут проживає найбільше сербських угорців) його автономний статус та надала місцевим меншинам ще більш широкі права та повноваження: офіційними мовами регіону було визнано 6 мов (серед них й угорську), національні меншини отримали право самостійно визначати мову освітнього процесу, а місцевому самоврядуванню були надані інструменти для регулювання й управління суттєвою часткою суспільних справ, у тому числі й ведення самостійної бюджетно-податкової політики. На додачу, у Сербії дозволено множинне громадянство, а угорці мають своїх представників у парламенті Сербії – партія «Союз угорців Воєводини» навіть входить до владної коаліції [6].

Такий стан справ повністю влаштовує Будапешт, який сприяє розвитку угорсько-сербських відносин. Угорщина послідовно підтримує євроінтеграцію Белграда, інвестує у розвиток його економіки (з 2016 по 2019 рік інвестиції сягнули 207 млн євро), просуває реалізацію спільних інфраструктурних та енергетичних проєктів тощо. Загалом і в Будапешті, і в Белграді двосторонні відносини оцінюються як зразкові.

Діяльність Будапешта з підтримки закордонних угорців, безперечно, поширюється і на угорців Закарпаття, а тому зачіпає українські інтереси. Крім того, системні протиріччя та ситуативні скандали, пов'язані з угорською громадою Закарпаття, створюють атмосферу недовіри в наших відносинах з Угорщиною, що створює для Києва додаткові проблеми. Так, із 2017 року Будапешт блокує роботу засідання Комісії «Україна-НАТО», вимагаючи скасування прийнятих Верховною Радою законів «Про освіту» та «Про мову», котрі, як він вважає, є дискримінаційними стосовно угорців Закарпаття.

Угорська меншина України виокремлює себе з українського соціуму, чітко визначаючи власну роль у формуванні взаємовідносин двох країн. Так, Голова Товариства угорської культури Закарпаття М. Ковач, зокрема, зазначав, «...що закарпатські угорці націлені на те, щоб відіграти власну посередницьку роль між українським та угорським народом, і тому основне питання для них, – щоб два народи зрозуміли один одного. У нас, тутешніх угорців, є подвійна місія: нам потрібно знайти собі місце як громадянам України, а з культурницької точки зору – прив'язуватися до історичної батьківщини»[8, с. 210].

Аргументуючи власну позицію, прихильники повної автономії посилаються на Закарпатський загальнообласний референдум 1991 року, що проходив паралельно зі Всеукраїнським референдумом щодо підтвердження Акту проголошення незалежності України. За результатами цього волевиявлення, 78 % громадян схвально відповіли на питання «Чи бажаєте Ви, щоб Закарпаття отримало статус самоврядної території, як суб'єкта у складі незалежної України і не входило в будь-які інші адміністративно-територіальні утворення?» [6].

ВІДОМОСТІ			
про кількість громадян, які відповіли «ТАК» при голосуванні на всеукраїнському та загальнообласному референдумах (у процентах)			
Назва міськвиконкомів та райвиконкомів	Всеукраїнський референдум	Загальнообласний референдум	
			Боловецький 95,4 85,2
			Іршавський 94,3 80,1
			Міжгірський 93,8 59,4
			Мукачівський 94,7 86,1
			Перечинський 95,1 84,2
			Рахівський 92,6 54,1
			Свалявський 95,2 86,5
			Тячівський 87,1 61,8
			Ужгородський 93,7 89,7
			Хустський 88,8 70,4
			Разом по області 92,6 78,0
Мукачівський	90,8	84,7	
Ужгородський	92,6	82,7	
Берегівський	93,0	88,9	
Велико-березнянський	97,1	86,3	
Виноградівський	94,8	83,2	

Утім, результати несанкціонованого референдуму не були визнані ні Києвом, ні Будапештом. Наразі ініціативи адміністративно-територіальної автономії також не знаходять широкої підтримки в уряді Угорщини (можливо, через небажання підіймати градус напруги у відносинах з Україною, а можливо через те, що головними ідейним покровителем повної автономії Закарпаття є опозиційна націоналістична партія «Йоббік»).

Отже, проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що політика Будапешта щодо «закордонних угорців» є концептуально цілісною та історично зумовленою складовою державної стратегії Угорщини, яка сформувалася під впливом наслідків Тріанонського договору 1920 року. Втрата значної частини територій і перетворення мільйонів етнічних угорців на національні меншини в сусідніх державах зумовили формування особливої моделі етнополітики, що поєднує культурно-захисний, політичний та геополітичний виміри.

На відміну від української моделі взаємодії з діаспорою, яка ґрунтується переважно на принципах міжнародного права, невтручання у внутрішні справи інших держав і підтримці культурної самобутності без політизації питання статусу меншин, угорський підхід має більш активний та інструменталізований характер. Будапешт не лише підтримує культурно-освітні ініціативи угорських громад за кордоном, але й активно сприяє їхній політичній консолідації, просуває ідеї автономії, реалізує політику спрощеної натуралізації та подвійного громадянства, що розширює його вплив за межами власної території. Такий підхід спрямований на консолідацію «єдиної угорської нації» незалежно від державних кордонів і водночас виступає важливим елементом внутрішньополітичної мобілізації.

Порівнюючи етнополітики цих двох країн, можна констатувати, що українська політика щодо закордонних українців базується на засадах дотримання міжнародного права, поваги до суверенітету держав проживання діаспори та спрямована передусім на культурно-гуманітарну підтримку без політизації питання статусу меншин. Натомість угорська модель характеризується більш активною участю у політичному житті угорських громад за кордоном та прагненням інституційно інтегрувати їх до загальнонаціонального простору Угорщини, використовуючи геополітичні можливості.

У підсумку, відмінність між двома підходами полягає не лише в інструментарії реалізації етнополітики, але й у концептуальному баченні ролі закордонних співвітчизників: якщо для України діаспора є насамперед культурним і комунікативним ресурсом міжнародної співпраці, то для Угорщини закордонні угорці виступають складовою єдиного політичного та національного простору. Саме ця різниця у стратегічному позиціонуванні значною мірою зумовлює специфіку відносин Будапешту з іншими країнами і пояснює періодичне виникнення напруженості у двосторонньому діалозі.

Бібліографічні посилання

1. Гнатюк Т. Політика України щодо закордонного українства: невикористаний потенціал для розвитку. Наукові праці. Політологія. 2014. Т. 248. Вип. 236. С. 34–38. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/gnatuk_polityka.pdf
2. Гузинець Ю. Етнополітика Угорської республіки щодо закордонних угорців. Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України] 2008. Вип. 37. С. 264-273. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2008_37_242.

3. Давимука О. Актуальні питання реалізації зовнішньої політики Угорщини. Вісник Львівського університету. 2020. Вип. 32. С. 95–101. URL: https://fps-ivnyk.lnu.lviv.ua/archive/32_2020/15.pdf
4. Луцишин Г. І. Українська діаспора: новітні тенденції впливу на процес національної консолідації. ВісникДАККиМ. Серія: Політологія. 2013. № 1. С. 252–256. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum./Vdakk/2013_1/62.pdf
5. Нісанов О. «Велика Угорщина» – міф чи політика іредентизму? Збірник матеріалів VI Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених. 2024. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/16033#:~:text=%C2%AB%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%A3%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B0%C2%BB%20%E2%80%93%20%D0%BC%D1%96%D1%84%20%D1%87%D0%B8%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D1%96%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83%3F>
6. Проблема закордонних угорців у зовнішній політиці Будапешта URL: <https://adastra.org.ua/blog/problema-zakordonnih-ugorciv-u-zovnishnij-politici-budapeshta>
7. Українські громади за кордоном: нові точки відліку: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 22 квітня 2021 р. Львів, 2021. 158 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2236/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%96%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%86%D1%96%20%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B0%20%20%D0%A7%D0%B5%D0%BF%D0%B5%D0%BB%D1%8C-2021_compressed.pdf?sequence=1&isAllowed=y
8. Шипка Н. Угорська національна меншина як чинник формування українсько-угорських міждержавних політичних відносин (1991–2006 рр.) / Н. Шипка // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: 36. наук. пр. Львів, 2007. Вип. 19. С. 208–216. URL: https://vlp.com.ua/files/35_23.pdf
9. Dóra Frey * Regulation of the Citizenship of Ethnic Hungarians Living Abroad: Ethnopolitics, Demographical Issues and Humanitarian Aspects – Bilateral and Unilateral Solutions. URL : <https://rg.lhlt.mpg.de/index.php/rg/article/view/96#:~:text=Fokus%203-Regulation%20of%20the%20Citizenship%20of%20Ethnic%20Hungarians%20Living%20Abroad%3A%20Ethnopolitics%2C%20Demographical%20Issues%20and%20Humanitarian%20Aspects%20%E2%80%93%20Bilateral%20and%20Unilateral%20Solutions.-Autor/innen>
10. Hungary and Hungarians – Ethnic Minorities in Central Europe. URL: https://www.hungarianconservative.com/articles/culture_society/hungary-and-hungarians-ethnic-minorities-in-central-europe/
11. Nándor Bárdi. [The history of relations between Hungarian governments and ethnic Hungarians living beyond the borders of Hungary](https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no4_ses/chapter02.pdf) URL : https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no4_ses/chapter02.pdf
12. On the Preferential Treatment of Hungarians Living in Neighbouring Countries. URL: https://www.academia.edu/74115247/On_the_Preferential_Treatment_of_Hungarians_Living_in_Neighbouring_Countries#:~:text=On%20the%20Preferential%20Treatment%20of%20Hungarians%20Living%20in%20Neighbouring%20Countries

Вероніка КРАСНОШЛИК / Veronika KRASNOSHLYK

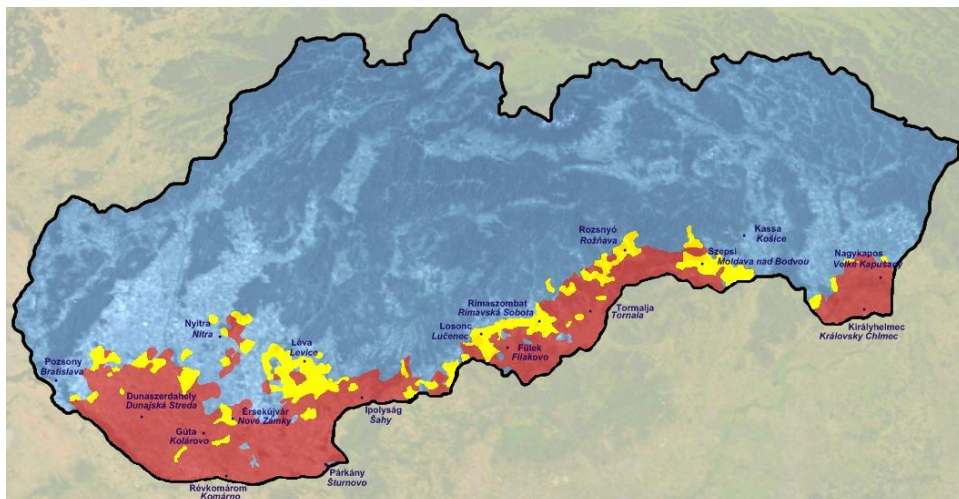
студентка 3 курсу історичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(спеціальність 032 Історія та археологія
освітня програма «Історія та археологія»)
e-mail: kranoslykveronika@gmail.com

Угорська громада у Словаччині та її місце у транскордонному угорсько-словацькому співробітництві

The Hungarian community in Slovakia and its role in Hungarian–Slovak cross-border cooperation

Мета доповіді – проаналізувати становище угорської національної меншини у Словаччині, окреслити особливості її правового статусу та визначити роль громади у розвитку транскордонного співробітництва між Угорщиною та Словаччиною в умовах європейської інтеграції.

Угорська громада у Словаччині є найбільшою національною меншиною країни [3]. Вона компактно проживає переважно в південних районах Словаччини вздовж кордону з Угорщиною – в регіонах Житній острів, Комарно, Нові Замки, Римавська Собота та інші [3]. Історично ці території входили до складу Угорського королівства, а після Першої світової війни – до Чехословаччини, що й зумовило значне формування угорської меншини в межах сучасної Словаччини [2; 3].

Кількість угорців на території Словаччини

Джерело: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%86%D1%96_%D0%B2_%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%96

Чисельність угорців у Словаччині становить близько 8–9 % населення країни [3; 5]. Громада має розгалужену мережу освітніх і культурних установ: функціонують школи з угорською мовою навчання, культурні товариства, засоби масової інформації, театри та громадські організації [1; 4]. Угорська мова використовується в офіційному спілкуванні в тих муніципалітетах, де угорці становлять значну частину населення, що відповідає європейським стандартам захисту прав національних меншин [3; 5].

Одним із найбільш напружених епізодів сучасних словацько-угорських відносин стало ухвалення у Словаччині нового Закону про державну мову. Закон зобов'язував використовувати словацьку мову як єдину в офіційних установах, рекламі, на громадських заходах, а також передбачав значні штрафи за його порушення [2]. В умовах, коли в 4,5-мільйонній Словаччині проживає близько півмільйона етнічних угорців, ці норми викликали серйозне занепокоєння угорської громади та офіційного Будапешта [2; 3].

Угорське керівництво, зокрема президент Ласло Шойом, різко розкритикувало новий закон, розглядаючи його як такий, що обмежує мовні права національної меншини. Питання навіть було винесене на міжнародний рівень – до інституцій ООН із заявами про можливе порушення прав угорців у Словаччині [2].

Загострення відносин досягло піку в 2009 році, коли словацька сторона не дозволила президентській Угорщині в'їхати на територію країни для участі у відкритому пам'ятнику королю Іштвану I в місті Комарно [2]. Візит був запланований на 21 серпня – дату, коли у Словаччині згадують річницю введення військових країн Варшавського договору до Чехословаччини в 1968 році, серед яких були й угорські підрозділи. Словацька влада розцінила візит як політично чутливий, тоді як на Угорщині цей крок сприйняли як недружній і провокаційний.

Подальша ескалація проявилася в радикальних актах, зокрема нападі із запальними сумішами на будівництво посольства Словаччини в Будапешті [2]. Обидві сторони засудили інцидент, однак він продемонстрував глибину напруги у двосторонніх відносинах.

Аналітики підкреслювали, що конфлікт має глибоке історичне коріння, пов'язане з наслідками Тріанонського договору 1920 року, проблемами національної ідентичності та пам'яттю про події ХХ століття [2; 3]. Водночас внутрішньополітичний фактор економіки мав не менш важливу роль: наближення парламентських виборів у двох країнах посилювало використання «угорського» та «словацького» питань як інструменту мобілізації виборців [2].

Після закінчення кризи, після вступу обох держав до Європейського Союзу у 2004 році міждержавні відносини набули більшого прагматичного характеру .

Європейські механізми співпраці та транскордонні програми сприяли зниженню напруги та формуванню нових форматів партнерства [6]. Таким чином, питання статусу угорської громади залишається чутливим елементом словацько-угорських відносин, однак сучасний етап характеризується пошуком балансу між національними інтересами та принципами європейської інтеграції [2; 6].

Значний суспільно-політичний резонанс викликав закон «Про освіту», який передбачав розширення використання державної мови у навчальному процесі закладів освіти національних меншин. Його ухвалення спричинило загострення українсько-угорських міждержавних відносин.

Система освіти для національних меншин у Словаччині функціонує в межах єдиної моделі державної освіти й не передбачає створення окремих шкільних структур [1; 3]. Навчальні заклади з мовами національних меншин працюють за тими самими навчальними програмами, мають однакову кількість навчальних годин і підпорядковуються загальнодержавним нормативним актам Міністерства освіти. Відповідно, освіта, здобута в таких школах, повністю прирівнюється до освіти у словацькомовних закладах.

Право на навчання рідною мовою гарантоване Конституцією Словацької Республіки, а також освітнім законодавством, зокрема законом про школу та актом про державне управління освітою. Законодавство пропонує мову кількох моделей навчання: повністю національної меншини або ж у двомовному форматі, коли частина предметів викладається державною мовою [1; 5]. Обов'язковим компонентом є вивчення словацької мови та літератури в обсязі, достатньому для повноцінної інтеграції випускників у суспільне життя та ринок праці [1; 3; 6]. Педагогічна документація і підручники в таких школах ведуться двомовно, а географічні назви подані мовою меншою з відповідником державною мовою.

До 1918 року словаки самі перебували в становищі національної меншини у складі Угорського королівства та зазнавали асиміляційного тиску [3; 5]. Після утворення Чехословаччини ситуація змінилася – словаки стали державною нацією, а угорці отримали статус меншини, що на певному етапі призвело до обмеження угорськомовної освіти. Після Другої світової війни, відповідно до положення Кошицької урядової програми, угорське та німецьке населення було оформлене громадянським правом, що спричинило закриття їхніх шкіл [3; 5; 6]. Лише конституційні зміни 1960 року відновили право на освіту мовами меншин, наперед угорської та української.

У соціалістичний період угорська меншина мала розвинену мережу освітніх і культурних установ, власних медіа та культурно-просвітницьких організацій, зокрема Csemadok, що фінансувалися державою [1; 5]. Це сприяло формуванню моделі недостатньо толерантної етнополітики у сфері освіти. Після 1989 року

право на освіту рідною мовою поширилося також на русинську, німецьку та ромську меншини. Водночас практична реалізація цього права залишається нерівномірною: якщо угорська освіта представлена на всіх рівнях, то ромська мова майже не використовується як навчання мови, за її кодифікації у 2008 році [1; 3; 6].

Домінування угорської освітньої мережі зумовлене ключовими чинниками: значною чисельністю громади, компактністю розселення, історичною традицією освітньої інфраструктури та наявністю політичного представництва [1; 3; 6]. У країні функціонує понад два дитячих садків і початкових шкіл з угорською мовою навчання, а також гімназії та середні професійні школи [5; 7]. Значна частина закладів є державними, що працюють про інтегрованість угорськомовної освіти у загальнонаціональну систему [1; 3].

Важливою складовою є підготовка педагогічних кадрів [1; 5;]. Вона проводиться в кількох державних університетах, зокрема в Університеті Яноша Сельє, де викладання ведеться переважно угорською мовою [1; 7]. Підготовка фахівців для інших мов менше забезпечується університетами в Братиславі, Нітрі, Банській Бистриці та Пряшеві. Це дозволяє підтримувати безперервність освітнього процесу – від дошкільного рівня до вищої освіти.

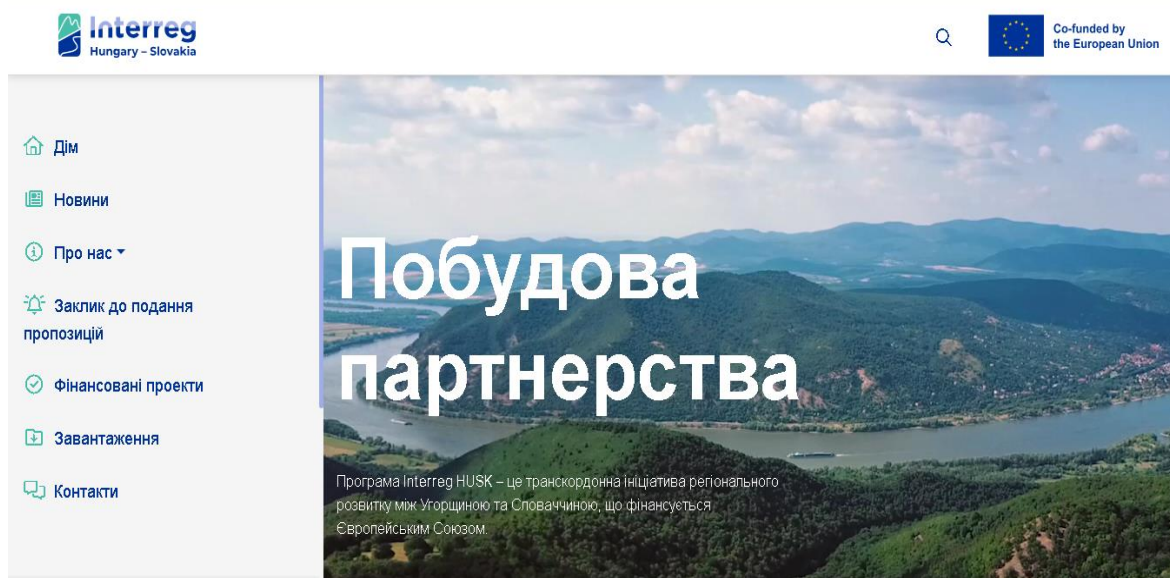

Університет Яноша Шейє — університет у місті Комарно (Словаччина)

Джерело: <https://infopost.media/ugorczi-romy-ta-chehy-yak-u-slovachchyni-otrymuut-osvitu-predstavnyky-naczionalnyh-menshyn/>

Концептуальні засади державної політики в цій сфері були визначені в урядовому документі 2007 року, який передбачав модернізацію змісту освіти, підвищення її якості та покращення матеріально-технічної бази шкіл національних меншин [1; 5]. Дискусії, що виникали під час реформ, зокрема в період уряду Роберта Фіцо, стосувалися насамперед посилення ролі державної мови як інструменту соціально-економічної інтеграції випу.

Загалом словацька модель демонструє поєднання двох принципів – забезпечення збереження права на мовну та культурну ідентичність та забезпечення інтеграції національних спільнот у загальнодержавний простір через обов’язкове володіння державною мовою [1; 3]. Найповніше цими можливостями користується саме угорська меншина, що робить її освітню систему найбільш розвиненою серед усіх національних спільнот країни [4; 7].

Програма Interreg HUSK

Джерело: https://interreghusk.eu/?utm_source

Програма Interreg Hungary–Slovakia Program (HUSK) – це транскордонна ініціатива регіонального розвитку між Угорщиною та Словаччиною, яка фінансується Європейським Союзом і спрямована на зміцнення економічної, соціальної та інституційної співпраці в прикордонних регіонах [6].

Угорська меншина на Словаччині є ключовим практичним учасником транскордонної взаємодії з Угорщиною. Вона компактно проживає на півдні країни – одночасно у прикордонній зоні – та має мовну й культурну спорідненість із населенням сусідньої держави. Це створює об’єктивні передумови для інтенсивних щоденних контактів і формування спільного соціально-економічного простору [7].

Представники громади активно висвітлюють транскордонну мобільність у сферах працевлаштування, освіти й торгівлі. Особливо показовим є приклад міст Комарно, де фактично формується «підвійний ринок» праці та послуг. Тут відбувається постійна економічна взаємодія, що посилює інтеграційні процеси на локальному рівні [6].

Муніципальні органи влади населених пунктів з переважно угорським населенням регулярно реалізують спільні культурні, освітні та інфраструктурні об'єкти з громадами Угорщини. Значну підтримку цим ініціативам надають фінансові інструменти, зокрема програми Interreg та інші фонди ЄС, що фінансують розвиток туризму, екологічні проекти місцевої інфраструктури .

Важливим є й політичний аспект. Партії угорської меншини, зокрема Мост–Хід, протягом тривалого часу просували модель взаємодії з конфронтацією та підтримку транскордонних як інструмент регіональної стабільності [7].

Отже, угорська національна меншина у Словаччині є не лише найбільшою етнічною спільнотою країни, а й фактором внутрішньої стабільності та зовнішньополітичної взаємодії держави. Її правовий статусзагалом відповідає стандартам захисту прав національних меншин – гарантує право на використання рідної мови, функціонування освітніх і європейських культурних інституцій, участь у політичному житті. Найбільш розвиненою сферою є освіта – від дошкільного рівня до вищої школи, зокрема діяльність Університету Яноша Сельє, що забезпечує підготовку кадрів угорською мовою та підтримує академічні зв'язки з Угорщиною.

Водночас мовне та освітнє законодавство поступово ставало джерелом напруження у двосторонніх відносинах між Словаччиною та Угорщиною, особливо в контексті історичної пам'яті, наслідків Тріанонського договору та внутрішньополітичної боротьби. Події 2009 року за участь президента Ласло Шойом показали, що питання статусу угорської громади можна швидко набувати міжнародного резонансу.

Разом із тим, після вступу обох держав до Європейського Союзу у 2004 році відносини поступово перейшли у більш прагматичну площину. Європейські механізми співпраці, зокрема програми транскордонного розвитку на кшталт Interreg Hungary–Slovakia Programme, створили інституційну основу для зменшення напруги та формування партнерських відносин. У цьому контексті Угорська громада виконує роль комунікаційного та соціально-економічного мосту, забезпечуючи щоденну практичну взаємодію у сферах освіти, культури, бізнесу та місцевого самоврядування.

Становище угорської меншини у Словаччині є водночас чутливим і стратегічно шкідливим елементом двосторонніх відносин. Сучасна модель розвитку демонструє прагнення поєднати збереження мовно-культурної

ідентичності громади з її повною інтеграцією в суспільно-політичний простір держави. Саме між балансовими інтересами та принципами європейської інтеграції визначає перспективи подальшого розвитку словацько-угорського партнерства.

Бібліографічні посилання

1. Угорці, роми та чехи: як у Словаччині отримують освіту представників національних меншин. Infopost.media 17.12.2021 р. URL: <https://infopost.media/ugorczy-romy-ta-chehy-yak-u-slovachchyni-otrymuyut-osvitu-predstavnyky-naczionalnyh-menshyn/>
2. Словаччина – Угорщина: сусіди чи вороги? Радіо Свобода. 27.08.2009 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1809033.html>
3. Угорці в Словаччині. Вікіпедія. 10.02.2026 р. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Угорці_в_Словаччині
4. Uhorské.sk – інформаційний портал про угорську громаду в Словаччині. URL: <http://www.uhorske.sk>
5. Становище національних меншин у Словаччині. Prism UA. URL: https://prismua.org/ethno_sk/
6. Програма Interreg Hungary–Slovakia Program (HUSK) офіційний сайт транскордонної ініціативи. URL: <https://interreghusk.eu/>
7. Alliance of Hungarians in Europe (FUEN). сторінка про угорську національну організацію у Словаччині. Федерація європейських національних меншин (FUEN). URL: https://fuen.org/en/members/Alliance-Hungarians-Nationalities-Regions/SK?utm_source

Софія МАЛИШКО / Sofiia MALYSHKO

студентка 3 курсу факультету української й іноземної філології
та мистецтвознавства

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(спеціальність 022 Дизайн, спеціалізація 022.01 Графічний дизайн,
освітня програма «Дизайн»)

e-mail: sofiamalyshko03@gmail.com

Єврорегіон «Карпати» у вимірі політики мультикультуралізму

Euroregion "Carpathians" in measurement of multiculturalism policy

Мета доповіді – розкрити основні аспекти функціонування єврорегіону «Карпати», висвітлити специфіку його соціокультурного ландшафту, дослідити прояви політики мультикультуралізму у регіональній моделі співпраці, визначити перспективи подальшого розвитку.

Єврорегіон «Карпати» – транскордонний простір у Центральній та Східній Європі з багатою історією міжетнічних контактів, які визначили його соціокультурний ландшафт. Офіційного статусу єврорегіон набув у результаті підписання договору про регіональну співпрацю на рівні міністерств закордонних справ Польщі, Угорщини та України, яке відбулося 14 лютого 1993 р. в угорському місті Дебрецен. У 1997 р. до договору приєдналася Румунія, а в 1999 р. – Словаччина.

Зі статуту міжрегіональної асоціації відомо, що єврорегіон «Карпати» включає 19 адміністративних областей, розташованих вздовж Карпатських гір, що входять до складу п'яти сусідніх держав. Це Підкарпатське воєводство (Польща), округи Сучава, Сату Маре, Зілаг, Харгіта, Бігор, Ботошані, Марамуреш (Румунія), краї Кошицький та Прешовський (Словаччина), області Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька (Україна), Боршод-Абауй-Земплайн, Гевеш, Яс-Надькун-Солнок, Саболч-Сатмар-Берег, Гайду-Бігар, а також міста з обласним статусом Дебрецем, Егер, Мішкольц, Ніредьгаза (Угорщина) [4].

Карта єврорегіону «Карпати»

Джерело: Карпатський єврорегіон: п'ять країн, одна екосистема. Єврорегіон Карпати-Україна. 2020. URL: <https://ekarpaty.com/wp-content/uploads/2020/08/Map-1.png>

КРАЇНИ-ЧЛЕНИ	РЕГІОНИ	НАСЕЛЕННЯ, ОСІБ	ПЛОЩА, КМ²
Україна	Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області	6 429 900	59 000
Польща	Підкарпатське воєводство	2 370 654	18 683
Румунія	округи Сату Марє, Марамуреш, Бігор, Сучава, Ботошань, Зілаг, Харгіта	2 274 016	27 104
Словаччина	Кошицький та Прешівський краї	1 111 177	10 459
Угорщина	області Боршод-Абауй-Земплен, Гайду-Бігар, Гевеш, Яс-Надькун-Солнок, Саболч-Сатмар-Берег; міста з обласним статусом Мішкольц, Дебрецен, Егер, Ніредьгаза	2 609 114	28 639

Країни-члени єврорегіону «Карпати»

Джерело: Карпатський єврорегіон: п'ять країн, одна екосистема. Єврорегіон Карпати-Україна. 2020. URL: <https://ekarpaty.com/pro-nas/yevroregion/>

Логотипи єврорегіону «Карпати»

Джерело: Карпатський єврорегіон: п'ять країн, одна екосистема. Єврорегіон Карпати-Україна. 2020. URL: <https://ekarpaty.com/pro-nas/yevroregion/>

Згідно офіційних даних, на етапі утворення площа єврорегіону становила 53 200 км², де проживало 5 млн осіб [1, с. 15]. На даний час загальна площа зросла до 151 693 км², чисельність населення складає 16 051 тис. осіб [6, с. 228].

Населення та площа єврорегіону «Карпати»
 Джерело: <https://ekarpaty.com/pro-nas/evvroregion/>

Єврорегіон «Карпати» – нетипова європейська структура. Його подібність з іншими утвореннями даного типу, на думку дослідників, обмежується виключно засадничими принципами, серед яких: поживлення транскордонних зв'язків, збереження миру, прозорість кордонів, підвищення життєвого рівня населення, подолання наслідків периферійності тощо [1, с. 15].

Карпатський єврорегіон став першим, створеним поза межами Європейського Союзу. На момент укладення договору в Дебрецені лише одна з п'яти країн-учасниць – Польща – мала статус асоційованого члена ЄС. Ініціатива при заснуванні, на відміну від загальноприйнятої європейської практики, належала державним установам, а не регіонам. Дана обставина в подальшому ускладнювала децентралізаційні процеси, вимагаючи узгодження місцевих ініціатив з центральними адміністраціями.

Основу специфіки єврорегіону «Карпати» науковці вбачають у його строкатій етнічній та конфесійній структурі [8]. Згідно статистики, тут проживає 40 % українців, 19 % румунів, 16 % угорців, 15 % поляків. Близько 3 % населення припадає на етнічні групи словаків, ромів, німців, євреїв, молдован, сербів та хорватів. Домінуючими конфесіями єврорегіону стали православні християни (33 %), римо-католики (28 %) та греко-католики (24 %). У карпатському прикордонні наявні також представники протестантства (8 %) та юдаїзму (1 %) [7, с. 22]. Цікавою особливістю стало мозаїчне розміщення національних меншин єврорегіону: українців та угорців у Словаччині, поляків в Україні, угорців в Румунії, ромів по всій території області [2, с. 105].

Складність міжетнічних зв'язків мультикультурного єврорегіону обумовлена спільним історичним минулим XVI–XIX ст. Негативний досвід перебуванням у складі Габсбурзької монархії та Австро-Угорської імперії спричинив неоднозначну оцінку центральними урядами участі частини

територій у єврорегіональній фундації ще на етапі її формування. Можливість розширення повноважень місцевого самоврядування викликала серйозне занепокоєння урядових кіл Словаччини та Румунії. Лідери держав побоювалися нівелювання офіційних кордонів у місцях компактного проживання угорського етносу та втрати національного суверенітету. На «угорську загрозу» та експансіоністські амбіції сусіда при входженні до складу єврорегіональної структури зважали і українські політики [3]. Значні сумніви щодо необхідності вступу демонстрували також польська та угорська делегації. Остання при цьому навіть висувала альтернативну ідею створення єврорегіону «Карпати-Тиса», до складу якого додатково мали увійти дві румунські території з переважаючим угорським населенням – Трансільванія та Воєводіна [1, с. 16].

Ці та інші протиріччя заважали виробленню єдиного бачення перспектив регіонального розвитку. У подальшому концептуальній згоді у виборі форм та методів транскордонної співпраці країнам-учасницям вдалося досягти завдяки залученню європейського досвіду з попередження міжетнічних конфліктів та забезпечення прав національних меншин.

Ідеї мультикультуралізму лягли в основу засадничих правових документів Карпатського єврорегіону, його організаційної структури. Вона складається з Регіональної Ради, виконавчого директора, Міжнародного Секретаріату, національних представництв та робочих комісій, створених з дотриманням етнічних квот [9, с. 149, 150]. Додатково для координації роботи з міжнародними фінансовими структурами, які спеціалізуються на підтримці органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства, міжетнічної співпраці, у рамках єврорегіону було створено Карпатський Фонд. Своїми стратегічними завданнями останній декларує, поміж іншим, поглиблення багатостороннього співробітництва країн Карпатського єврорегіону, реалізацію спільних наукових, культурних, освітніх, економічних проєктів, створення партнерського підґрунтя для формування стійких міжетнічних контактів [10].

Практичним втіленням політики мультикультуралізму в єврорегіоні «Карпати» стала його активна проєктна діяльність, зокрема в гуманітарній сфері. За роки свого існування фундація неодноразово виступала організатором міждержавних наукових конференцій, літніх шкіл, мовних таборів, туристичних комплексів, регіональних ярмарок, фестивалів, змагань тощо. У рамках єврорегіону було укладено понад 50 двосторонніх угод про транскордонну співпрацю [1, с. 17]. Наймасштабнішими культурними проєктами Карпатського єврорегіону стали польсько-українські задуми, реалізовані в 2018–2021 рр. – «Світ Карпатських розет» та «Шлях волоської культури». Так, перший з них, профінансований Європейським Союзом, був спрямований на підтримку традиційного мистецтва етнічних груп гуцулів, бойків та лемків. Назва проєкту

походить від розети – стилізованого зображення квітки, що традиційно прикрашала дерев'яні вироби та архітектуру карпатських горян. Кінцевим результатом співпраці стало відкриття українсько-польського Карпатського центру культурної спадщини [5].

Карпатська розета

Джерело: Шляхом Карпатських розет.

URL: <https://uk.carpathianculture.eu/шляхом-карпатських-розет/>

Другий проєкт задумувався як культурно-туристичний, маючи на меті популяризацію традицій вівчарської культури та розробку нового туристичного маршруту – стежки волоської культури, символічним початком якої стали спеціально встановлені «Карпатські ворота». Головним партнером української сторони виступила Асоціація промоції та розвитку Підкарпаття «Pro Carpathia» [5].

Важливу роль у збереженні історико-культурних традицій та формуванні сучасного мультикультурного ландшафту Карпатського євро регіону відіграють етнічні та літературні фестивалі, серед яких «Карпатський фестиваль Folk-Art», «Карпатська ватра», «Міжнародне бієнале лемківської культури» тощо.

Висновки. Євро регіон «Карпати» – унікальний транскордонний простір, що став першою спробою входження українських територій до такого роду структур. Багатоетнічний склад населення, поліконфесійність, нерівномірність соціально-економічного розвитку, периферійність, тривале перебування поза межами Європейського Союзу та інші нетипові риси виступили каталізатором формування мультикультурного ландшафту Карпатського євро регіону. Багатовекторна транскордонна співпраця країн-учасниць сприяє подоланню історико-ментальних стереотипів та упереджень, налагодженню міжкультурного діалогу, інтеграції до загальноєвропейської спільноти.

Бібліографічні посилання

1. Бровко О.В. Карпатський євро регіон як форма транскордонної співпраці в Європі. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика соціально-політичних дисциплін: [зб. наук. праць].* Київ: Вид-во НПУ імені

- М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 28. С. 14–18. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/29594>
2. Гулич О.І. Євроінтеграційні та регіональні аспекти сталого розвитку Карпатського регіону. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика: досвід Європейського Союзу та його адаптація до умов України* / IPД НАН України: за ред. М.І. Долішнього. Ч. III. Львів, 2003. С. 101–107.
 3. Дацій О., Андрищенко К. Транскордонне співробітництво на територіях Карпатського євро регіону в умовах розвитку міжнародних економічних зв'язків та глобалізації. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/25.pdf
 4. Євро регіон Карпати-Україна: Статут Міжрегіональної організації «Карпатський Євро регіон». URL : <http://euroregionkarpaty.com.ua/karpaty/2010-03-20-22-56-53/2010-03-21-01-00-05.html>
 5. Карпатський євро регіон: п'ять країн, одна екосистема. Євро регіон Карпати-Україна. URL: <https://ekarpaty.com/nashi-proekty/>
 6. Кузняр М. Туризм як форма транскордонного співробітництва Карпатського євро регіону . *Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива: збірник матеріалів Першої міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених*. Вип. 3. С. 228–231. URL : <http://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/2358>
 7. Куліш Н., Герасимчук В. Транскордонне співробітництво регіонів України. *Актуальні проблеми економіки та управління : збірник наукових праць молодих вчених*, 2009. Вип. 3. С. 20–23. URL : https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/12138/1/2009_2_5_Kulich.pdf
 8. Мітряєва С.І. Карпатський євро регіон – інструмент євро регіональної стратегії України. *Стратегічна панорама*. 2005. № 1. С. 42–51.
 9. Соколовський О. Питання національних меншин у розвитку транскордонної співпраці Карпатського євро регіону. *Політикус: наук. журнал*. 2021. № 2. С. 147-154. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/12041>
 10. Bilicik V., Duleba A., Klyab M., Mitryayeva S. Role of the Carpathian Euroregion in Confronting its Minority Agenda, 2001. URL: <http://www.policy.hu/flora/ carpathianmin.pdf>

Вікторія МИХАЙЛЮК / Victoria МУКНАІЛІУК

студентка 2 курсу історичного факультету
 Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
 (спеціальність 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта),
 освітня програма «Середня освіта (Історія)»)
 e-mail: viktoria Mihajluk511@gmail.com

Євро регіон «Буг» у вимірі політики мультикультуралізму

The Bug Euroregion in measurement of multiculturalism policy

Мета доповіді – проаналізувати Євро регіон «Буг» у вимірі політики мультикультуралізму, історичні передумови його формування, роль культурного розмаїття для транскордонного співробітництва, проблеми та досягнення у інтеграції українських, польських і білоруських громад.

У сучасному світі транскордонні утворення, такі як Єврорегіон «Буг», набувають особливого значення в контексті глобалізації, міграційних потоків та необхідності культурного діалогу. Регіон, об'єднаний басейном річки Західний Буг, охоплює Волинську та Львівську області України, Люблінське воєводство Польщі та Брестську область Білорусі, де історично співіснують українці, поляки, білоруси, євреї та інші етноси. Політика мультикультуралізму виступає не лише як ідеологічна основа, а й як практичний механізм для подолання стереотипів, сприяння економічній кооперації та збереження культурної спадщини.

Мультикультуралізм у європейському вимірі, зокрема в рамках єврорегіонів, передбачає визнання та активне просування культурної, етнічної та мовної різноманітності як ресурсу для сталого розвитку, що ґрунтується на принципах Ради Європи та ЄС щодо транскордонного співробітництва. У випадку «Бугу» це проявляється в інтеграції української, польської та білоруської ідентичностей, доповнених меншинами – євреями, німцями, литовцями, – чия спадщина формує регіональний ландшафт. Теоретично, за моделлю В. Кантора чи Ч. Тейлора, мультикультуралізм тут переходить від пасивної толерантності до активного діалогу, де спільні ініціативи, як фестивалі чи освітні обміни, створюють «третій простір» – гібридну культурну зону поза національними кордонами. Політика ЄС у Програмі INTERREG, яка фінансує проекти «Бугу», підкреслює цю парадигму, розглядаючи мультикультуралізм як інструмент протидії популізму та ізоляціонізму в прикордонних зонах.

Програма ЄС Interreg Europe

Джерело: URL : <https://hromady.org/pro-mozhlyvosti-programi-yes-interreg-europe-dlya-oms/>

Правову основу транскордонного співробітництва в регіоні закладено низкою міжнародних актів: Європейською Хартіями місцевого самоврядування,

Рамковою конвенцією Ради Європи про транскордонне співробітництво між територіальними громадами чи органами влади (1995 р.), Додатковим протоколом до неї, а також двосторонніми угодами між Україною та Польщею – Угодою про торгівлю та економічне співробітництво (1991 р.), Договором про дружбу, співробітництво і добросусідство (1992 р.), Угодою про міжрегіональне співробітництво (1993 р.) та Договором про правовий режим державного кордону (1993 р.). Ці документи визнали принцип найбільшого сприяння у прикордонній торгівлі, сприяли відновленню регіональних зв'язків і відкрили шлях до створення єврорегіонів.

Саме формування інституційних засад транскордонного об'єднання Єврорегіон «Буг» розпочалося в середині 1990-х років на основі наради представників прикордонних регіонів України, Польщі та Білорусі у Варшаві (жовтень 1993 р.), яка отримала схвалення в Страсбурзі. 29 вересня 1995 року в Луцьку (Україна) було укладено Угоду про створення цього єврорегіону, учасниками якого стали Хелмське, Люблінське, Замойське та Тарнобжезьке воєводства Польщі разом із Волинською областю України. У травні 1998 року до співробітництва офіційно долучилася Брестська область Білорусі, що ознаменувало входження білоруської сторони до спільної діяльності. Тому Єврорегіон «Буг» став першим досвідом участі адміністрації адміністративних територій Білорусі в діяльності подібних структур. Назва походить від річки Західний Буг, що символічно об'єднує три держави з спільними етнічними та культурними коренями.

Керівними органами є Рада єврорегіону «Буг», Президія Ради єврорегіону «Буг», Секретаріат єврорегіону «Буг», ревізійна комісія. Рада є найвищим органом єврорегіону, до складу якого входять по 10 представників від кожної сторони. Виконавчим та адміністративним органом єврорегіону є Секретаріат, що створюється Радою з однакової кількості представників.

Площа єврорегіону складає 82 тис. км². Його населення нараховує 5,3 млн осіб. 12 травня 2000 р. до Єврорегіону «Буг» увійшли як асоційовані члени Жовківський та Сокальський райони Львівської області України [4, с. 183]. Після адміністративно-територіальної реформи в Польщі 1999 р. склад скоротився до трьох основних членів: Волинської області (Україна), Люблінського воєводства (Польща) та Брестської області (Білорусь).

Мапа єврорегіону «Буг»

Джерело: <https://scispace.com/pdf/euroregion-as-a-tool-for-sustainable-development-of-border-1bq0x4s8in.pdf>

З 1996 р. Єврорегіон «Буг» є членом Асоціації Європейських Прикордонних Регіонів. У 2003 р. єврорегіон отримав нагороду «Вітрила Папенбургу» за значні досягнення у розвитку транскордонного співробітництва. У рамках єврорегіону «Буг» було реалізовано ряд проєктів та програм, спрямованих на розбудову кордону та створення прикордонної інфраструктури, охорону навколишнього середовища, розвиток місцевого самоврядування [2, с. 64].

Єврорегіон «Буг» зосереджений на розвитку транскордонної співпраці прикордонних територій у кількох взаємопов'язаних напрямках, таких як просторовий благоустрій ініціативи, вдосконалення комунікацій, транспорту та зв'язку, а також сфери освіти, охорони здоров'я, культури, спорту й туризму. Особлива увага приділяється охороні та поліпшенню довкілля, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і стихійних лих, розширенню особистих контактів між мешканцями прикордоння та стимулюванню співробітництва між суб'єктами господарської діяльності [5, с. 136–137].

Проект «Чиста вода на Побужжі» – транскордонна система водопостачання м. Володимира-Волинського та м. Грубешова – Фаза I

Джерело: URL : <https://volodymyrrada.gov.ua/pro-misto/mizhnarodne-spivrobotnyctvo-2/chysta-voda-na-pobuzhzhzhi-transkordonna-systema-vodopostachannya-m-volodymyra-volynskogo-ta-m-grubeshova/>

Однією з найважливіших сфер діяльності є проекти з охорони навколишнього природного середовища на прикордонних територіях, де непроста екологічна ситуація та трансграничний характер проблем раціонального природокористування вимагають тісного об'єднання зусиль усіх учасників. У Волинській області втілено низку ініціатив, зокрема створення системи моніторингу на річках Західний Буг, Уж і Латориця, сприяння політиці сталого розвитку та захисту довкілля в контексті транскордонної співпраці між Україною та Польщею у 2002–2004 роках, покращення стану навколишнього середовища в басейні річки Західний Буг у 2008–2010 роках. Серед інших успішних проектів – «Чиста вода на Побужжі», що передбачала транскордонну систему водопостачання для польського Грубешова та українського Володимира-Волинського, «Разом безпечніше», «SOS – безпечне співіснування людей та безпритульних тварин у польсько-українському прикордонні», а також розвиток потенціалу рятувальних служб України та Польщі через розбудову інфраструктури для попередження та управління природними загрозами.

Вже у 2002 році на обох сторонах польсько-українського кордону з'явилися біосферні заповідники, включно з Поліським національним парком та прилеглим Поліським ландшафтним парком, Собібурським ландшафтним парком з торфовищами Орлове озеро, Три озера, Озеро Брудзенець і Магазин,

резерватами фауни Черепахові болота та Малоземце, північною частиною Хелмського ландшафтного парку з лісним резерватом Бахусь [3, с. 341–342].

Значний внесок євро регіону стосується інфраструктурних і економічних ініціатив, які сприяють соціально-економічному розвитку області. Протягом 2013–2015 років у регіоні впроваджували 30 регіональних і 4 інфраструктурні транскордонні проекти, орієнтовані на модернізацію державного кордону. Волинська область активно брала участь у розробці нової програми прикордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна» в рамках Європейського інструменту сусідства на фінансову перспективу 2014–2020 років. Серед досягнень – створення банку «ПЕКАО» за спільним проектом учасників та отримання фінансування від програми TACIS для будівництва другого мосту через річку Західний Буг у зоні міжнародного автомобільного переходу «Ягодин – Дорогуськ». Цей міст відіграє ключову роль у транспортному коридорі Чорне море – Балтійське море, забезпечуючи найкоротші шляхи сполучення між Берліном, Варшавою та Києвом [6, с. 409].

Культурне співробітництво в рамках євро регіону «Буг» також розвивається інтенсивно, особливо через проекти в польському Любліні, спрямовані на поглиблення польсько-української та польсько-білоруської взаємодії. У 2007 році Фонд реалізував ініціативи за участю партнерів з України, Білорусі та інших країн: «Громадські медіа євро регіону Буг» з циклом мультимедійних майстер-класів, стажуваннями в редакціях газет, радіо й телебачення, журналістськими конкурсами; «Майбутнє Європи» як польсько-німецько-білоруську молодіжну зустріч; «Європейський волонтеріат» для стажування громадян Білорусі; «Free Media Bridges» для співпраці організацій з молоддю; «Польсько-німецько-білоруський форум» неурядових організацій; «Економічний форум молодих лідерів» з участю молоді з 28 європейських держав. Кілька років поспіль у Волинській області проводять Європейські Дні Добросусідства, мета яких – зближення мешканців прикордонних територій України та Польщі, налагодження нових бізнесових і культурних контактів, активізація транскордонної співпраці загалом.

Висновки. Отже, Євро регіон «Буг» у вимірі політики мультикультуралізму успішно інтегрує українські, польські та білоруські громади через екологічні проекти (як «Чиста вода на Побужжі»), інфраструктуру (міст Ягодин-Дорогуськ) та культурні обміни (Європейські Дні Добросусідства). Ці зусилля не просто долають стереотипи, а творять «третій простір» активного діалогу, зберігаючи спадщину, стимулюючи економіку й охороняючи довкілля. Євро регіон «Буг» доводить: мультикультуралізм – це не абстрактна ідея, а живий механізм процвітання прикордоння, що надихає Східну Європу на нові горизонти співпраці.

Бібліографічні посилання

1. Shuliak A., & Shuliak N. Institutional support of Euroregions «Carpathian» and «Bug»: A case study for Ukrainian-Polish cross-border cooperation. *Studia z Polityki Publicznej / Public Policy Studies*. 2021. 2(30). 79–95. URL : <https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/7a679b8c-601f-4621-81b5-e21e9fbddf02/content>
2. Гороть А. Характеристика джерел регіонального співробітництва України в рамках Євро регіону «Буг». Історико-правовий часопис: журнал / уряд. О. Крикунов. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. № 1 (9). С. 61–67. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/13456/1/13gorot%27.pdf>
3. Європейська інтеграція та національна ідентичність: інституційний і ціннісний виміри. Матеріали II Українсько-польського наукового форуму (12–13 травня 2016 р., Львів). Львів-Olsztyn: «ПП Сорока», 2016. 495 с. URL : <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/9/16/paragraphs/808/iiforum.pdf>
4. Мікула Н. А., Толкованов В. В. Транскордонне співробітництво: посібник. Київ: Видавництво «Крамар», 2011. 259 с. URL : <https://rm.coe.int/book-trnskordonne-final-14-aprill-11/1680aed909>
5. Мікула Н. М. Євро регіони: досвід та перспективи. Львів : ІРД НАН України, 2003. 222 с. URL : <http://znc.com.ua/ukr/publ/book/book-mikula-2003/book-mikula-2003.pdf>
6. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 1. 760 с. URL : <https://archive.org/details/dypl0ents/T-1/page/n409/mode/2up>

Марина НЕТЕСА / Maryna NETESA

студентка 4 курсу історичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(спеціальність 014.07 Середня освіта (Географія),
освітня програма «Середня освіта (Географія)»)

Українські біженці у Польщі у 2022–2025 рр.: проблеми та успіхи адаптації

Ukrainian refugees in Poland in 2022–2025: problems and successes of adaptation

Мета доповіді – охарактеризувати становище українських біженців у Польщі у роки російсько-української війни.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року спричинило наймасштабнішу міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни. Польща, як безпосередній сусід України, стала основною країною прийому українських біженців [2; 9]. За даними міжнародних та польських

інституцій, у 2024–2025 рр. у Польщі стабільно перебуває понад півтора мільйона громадян України, що визначає українців як одну з найбільших міграційних спільнот у сучасній історії країни [6; 7; 9].

Масштаби та соціально-демографічна структура української міграції засвідчують її якісну відмінність від попередніх хвиль трудових переміщень. Переважну більшість становлять жінки, діти та особи працездатного віку, що безпосередньо пов'язано з правовими обмеженнями на виїзд чоловіків з України в умовах воєнного стану [3; 9]. Саме тому ця міграція має виразний гуманітарний та сімейний характер, поєднуючи ознаки вимушеного переміщення і трудової мобільності.

Таблиця 1

Соціально-демографічний та професійний профіль українських біженців у Польщі (2022–2025 рр.) (складено за даними: [3; 5; 7; 9])

Блок показників	Параметр	Характеристика
Чисельність і структура	Загальна кількість	Понад 1,5 млн осіб
	Статева структура	Переважають жінки
	Вікова структура	Значна частка дітей та осіб працездатного віку
	Сімейний статус	Матері з дітьми, неповні сім'ї
Освітній потенціал	Рівень освіти	Високий відсоток осіб із середньою спеціальною та вищою освітою
	Професійний склад	Педагоги, медики, інженери, IT-фахівці, працівники сфери послуг
Економічна інтеграція	Основні сфери зайнятості	Промисловість, логістика, будівництво, сфера послуг, догляд, IT
	Характер зайнятості	Висока частка працевлаштованих, значний відсоток роботи не за фахом
Соціальні особливості	Міграційний тип	Вимушена, сімейно орієнтована міграція
	Ключові виклики	Мовний бар'єр, професійна декваліфікація, психологічне навантаження

Дані таблиці 1 засвідчують високий освітній і трудовий потенціал українських біженців. Серед них значну частку становлять педагоги, медики, інженери, спеціалісти сфери обслуговування та інформаційних технологій [3]. Водночас на початковому етапі міграції більшість була змушена погоджуватися на низькокваліфіковану працю, що зумовило явище професійної декваліфікації.

На нашу думку, поєднання високого людського капіталу з обмеженими можливостями його реалізації формує одну з ключових суперечностей адаптаційного процесу. Українські біженці в Польщі володіють значним освітнім і професійним ресурсом, однак інституційні бар'єри, мовні труднощі та

затримки з нострифікацією дипломів призводять до його неповного використання. Це створює ризики тривалої соціальної вразливості та зниження мотивації до професійної самореалізації.

Польща оперативно сформувала правові та інституційні механізми захисту українських громадян, надавши їм доступ до ринку праці, системи охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення [2; 4]. Це забезпечило швидке включення українців у соціально-економічне життя країни та сприяло переходу від гуманітарної моделі реагування до інтеграційної [5]. Проте у 2024–2025 рр. спостерігається поступове згортання екстрених форм підтримки й переорієнтація політики на принципи самозабезпечення та довгострокової інтеграції.

Українські біженці активно залучилися до польського ринку праці, заповнивши дефіцит робочої сили у промисловості, будівництві, логістиці та сфері послуг [3; 5]. Разом із тим, на наш погляд, високий рівень зайнятості не може розглядатися як повноцінний показник успішної інтеграції. Значна частина працевлаштування має вимушений характер і не відповідає кваліфікації мігрантів, що свідчить про формування сегмента вторинного ринку праці та обмежені можливості соціальної мобільності.

Адаптаційний процес має багатовимірний характер і включає економічний, освітній, мовний, психологічний та соціокультурний виміри. Особливо важливим напрямом стала освітня інтеграція українських дітей. Польські школи прийняли сотні тисяч учнів, було створено підготовчі класи, програми мовної підтримки та психологічного супроводу [10]. На нашу думку, саме освіта дітей є ключовим довгостроковим чинником інтеграції, оскільки вона формує стійкі міжкультурні зв'язки та впливає на рішення родин щодо майбутнього проживання.

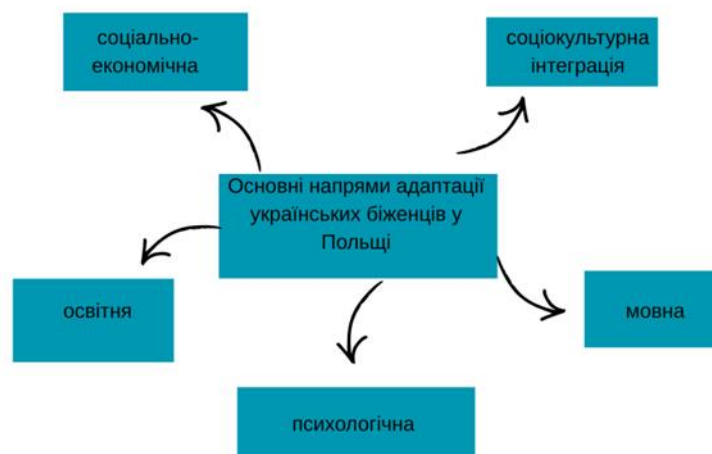

Рисунок 1. Основні напрями адаптації українських біженців у Польщі

Соціально-культурна адаптація значною мірою залежить від рівня володіння польською мовою, що визначає доступ до кваліфікованої праці та громадської участі [5]. Водночас психологічний стан багатьох біженців ускладнений травматичним досвідом війни, вимушеного переміщення та тривалої невизначеності. На нашу думку, недостатня увага до психологічного аспекту адаптації може негативно впливати на ефективність інших інтеграційних заходів.

У 2025–2026 рр. важливим чинником трансформації адаптаційного середовища стали зміни у соціальній політиці Польщі щодо українців, зокрема перегляд умов надання допомоги «800+». Запровадження умовності соціальних виплат свідчить про перехід від безумовної гуманітарної підтримки до умовно-інтеграційної моделі. На наш погляд, такі заходи стимулюють працевлаштування та освітню залученість, проте одночасно посилюють соціальну вразливість тих родин, які ще не змогли стабілізувати своє економічне становище.

Варто також зазначити, що процес адаптації українських біженців має чітко виражені просторові відмінності. У великих міських агломераціях Польщі можливості інтеграції є ширшими завдяки розвиненому ринку праці, доступу до освітніх, мовних та соціальних програм. Натомість у малих містах та сільських районах адаптація часто ускладнюється обмеженістю інфраструктурних ресурсів та нижчим рівнем інституційної підтримки. На нашу думку, врахування територіального фактора є необхідною умовою формування ефективної та диференційованої інтеграційної політики.

Паралельно змінюється і громадська думка в Польщі: початкову хвилю солідарності поступово доповнюють прояви соціальної втоми та політизація міграційної проблематики [1; 6]. Це, на нашу думку, створює нові виклики для інтеграційної політики та актуалізує необхідність переходу від кількісних показників адаптації до якісних критеріїв, зокрема рівня соціальної мобільності та участі українців у громадському житті.

Таким чином, українська присутність у Польщі поступово трансформується з тимчасового гуманітарного явища у сталий соціально-економічний чинник. На нашу думку, подальша ефективність адаптації залежатиме від узгодження міграційної, соціальної та освітньої політики, а також від створення умов для повноцінної реалізації людського потенціалу українських біженців. У цьому контексті українські біженці виступають не лише об'єктом соціальної політики, а й активним суб'єктом трансформації соціально-економічного простору сучасної Польщі.

Бібліографічні посилання

1. CBOS. Public opinion on refugees in Poland. URL: https://www.cbos.pl/PL/publikacje/public_opinion/2025/09_2025.pdf
2. European Commission. Support to displaced people from Ukraine. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and%20%91asylum/migration%20%80%91management/migration%20%80%91management%20%80%91welcoming%20%80%91displaced%20%80%91people%20%80%91ukraine_en
3. Kaczmarczyk P., Duszczyk M. Ukrainian migration to Poland after 2022. *Intereconomics* 57, 164–170 (2022). URL: <https://doi.org/10.1007/s10272-022-1053-6>
4. Ministry of Family and Social Policy of Poland. Reports on Ukrainian refugees. URL: <https://www.gov.pl/web/family>
5. OECD. Policy Responses to Refugee Integration in Poland. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/11/international%20%80%91migration%20%80%91outlook%20%80%912025_355ae9fd.htm
6. Polskie Radio. Аналітичні матеріали 2023–2025. URL: <https://www.polskieradio.pl/>
7. Statistics Poland (GUS). Migration statistics 2022–2025. URL: <https://stat.gov.pl/>
8. Ukrainian National News (УНН). Соціально-економічні огляди. URL: <https://unn.ua/>
9. UNHCR. Operational Data Portal: Ukraine Refugee Situation. URL: <https://www.unhcr.org/>
10. UNICEF Poland. Education and psychosocial support for Ukrainian children. URL: <https://www.unicef.org/eca/>

Людмила РАДЧЕНКО / Liudmyla RADCHENKO

студентка 4 курсу історичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(спеціальність 106 Географія,
освітня програма «Географія рекреації та туризму»)
e-mail: kiraiceberglearner@gmail.com

Ісламський чинник у кризі британського мультикультуралізму після подій терактів в Лондоні 2005 року

**The Islamic factor in the crisis of British multiculturalism
after the 2005 London Terror Attacks**

Мета доповіді полягає у критичному аналізі трансформації британської моделі мультикультуралізму під впливом «ісламського чинника» після терористичних актів 7 липня 2005 року. Дослідження фокусується на вивченні того, як виявлення внутрішньої («home-grown») природи тероризму спричинило кризу довіри до політики культурного розмаїття [7, с. 3], змістивши державний

вектор від інтеграції громад до стратегій сек'юритизації та «м'язового лібералізму» [1]. У роботі також оцінюються соціально-психологічні наслідків цих змін для мусульманської діаспори Великої Британії, зокрема зростання відчуття підозри та відчуженості [3, с. 737].

Wreckage from a London suicide bombing in 2005

Source: London bombings of 2005. Encyclopædia Britannica.

URL : <https://www.britannica.com/event/London-bombings-of-2005>

Події 7 липня 2005 року, відомі як 7/7, стали поворотним моментом у новітній історії Великої Британії, коли серія скоординованих вибухів у лондонському громадському транспорті забрала життя 52 людей. Шокуючим фактором для британського суспільства та політикуму став не лише сам факт терору, але й те, що виконавцями виявилися не іноземні агенти, а громадяни Сполученого Королівства, які народилися або вирости в Британії [5]. Це зруйнувало ілюзію успішної інтеграції та змусило владу переглянути постулати державної політики: виявилось, що формальна приналежність до нації не гарантує лояльності до її цінностей, а ізоляція всередині етно-релігійних громад може створювати ґрунт для радикалізації [6, с. 264].

Наслідком цих подій стала фундаментальна зміна риторики та дій уряду, яка згодом була окреслена як «криза державного мультикультуралізму». Як зазначив прем'єр-міністр Девід Кемерон у своїй промові на Мюнхенській конференції з безпеки, політика «пасивної толерантності» зазнала краху, оскільки вона дозволяла різним культурам жити окремо одна від одної та від мейнстріму [1]. Відповіддю на цю кризу стало впровадження оновленої контртерористичної стратегії Prevent, яка фактично перевела взаємодію держави з мусульманською спільнотою у площину безпеки та нагляду [2, с. 6]. Це призвело до феномену «сек'юритизації» громадян, коли релігійна ідентичність почала розглядатися крізь призму потенційної загрози, ускладнюючи процеси інституціоналізації діаспорного ісламу [7, с. 5].

Prime Minister David Cameron. Source: GOV.UK: PM's speech at Munich Security Conference.
Джерело : <https://www.gov.uk/government/speeches/pms-speech-at-munich-security-conference>

Хронологія трагедії та безпосередні наслідки. Вранці 7 липня 2005 року Лондон став об'єктом скоординованої терористичної атаки, спрямованої на транспортну інфраструктуру міста. О 08:50 три вибухові пристрої були активовані з інтервалом у 50 секунд у потягах лондонського метрополітену, що рухалися між станціями «Олдгейт» і «Ліверпуль-стріт», «Кінгс-Крос» і «Рассел-сквер», а також на станції «Еджвер-роуд». Майже годину по тому, о 09:47, четвертий терорист-смертник підірвав вибухівку в переповненому двоповерховому автобусі на площі Тавісток. Жертвами атаки стали 52 особи, понад 700 отримали поранення різного ступеня тяжкості. Психологічний вплив на населення був колосальним: дослідження фіксували суттєве зростання рівня стресу та відчуття небезпеки серед лондонців у перші тижні після терактів, що призвело до тимчасового зниження соціальної активності та довіри у суспільстві [5].

Ключовим фактором, що трансформував цей теракт із безпекової проблеми на кризу ідеології мультикультуралізму, стало встановлення осіб виконавців. Ними виявилися Мохаммед Сіддік Хан, Шехзад Танвір, Хасіб Хусейн та Джермен Ліндсі – громадяни Великої Британії, троє з яких були уродженцями графства Йоркшир. Цей факт («home-grown terrorism») спростував припущення, що тероризм є зовнішньою загрозою, яка імпортується разом з мігрантами, і вказав на провал політики інтеграції другого покоління мусульман [7, с. 2].

Реакція британського уряду характеризувалася різким переходом від риторики підтримки культурного різноманіття до політики посиленого

контролю. Влада визнала, що традиційний британський мультикультуралізм, який заохочував розвиток окремих культурних ідентичностей, ненавмисно сприяв сегрегації громад. Як наслідок, у публічному дискурсі почала домінувати теза про необхідність формування спільної національної ідентичності та лояльності до британських цінностей [1].

На законодавчому та виконавчому рівнях це вилилося у перегляд контртерористичної стратегії CONTEST, ключовим елементом якої стала програма Prevent. Її метою було запобігання радикалізації вразливих груп населення. Проте, як зазначається в урядових звітах, ця стратегія фактично поклала відповідальність за моніторинг радикальних настроїв на освітні заклади, релігійні громади та соціальні служби [2, с. 6–7]. Це призвело до того, що відносини між державою та мусульманською спільнотою почали будуватися не на засадах громадянського партнерства, а крізь призму безпеки та нагляду.

На рівні соціуму події 7/7 спровокували зростання ісламофобії та поляризацію суспільства. Місцеві жителі, особливо представники «білого робітничого класу» в депресивних районах, почали сприймати мусульманські анклав як джерело загрози та «провальні простори» мультикультуралізму, де відсутня соціальна згуртованість [6, с. 265].

Для самої мусульманської спільноти наслідки були двоякими. З одного боку, лідери діаспори засудили теракти, намагаючись дистанціювати іслам від екстремізму. З іншого боку, пересічні мусульмани зіткнулися з феноменом, який дослідники описують як перетворення на «підозрілу спільноту» (*suspect community*). Державна політика сек'юритизації змусила багатьох мусульман постійно «демонструвати безпеку» (*performing safety*), тобто публічно демонструвати свою лояльність та мирні наміри, щоб уникнути стигматизації. Це створило парадоксальну ситуацію: замість інтеграції, посилений тиск призвів до ще більшого відчуження та замкненості частини мусульманської молоді, яка відчувала себе жертвою подвійних стандартів [3, с. 742].

Хоча прямі заяви іноземних ісламістських угруповань у проаналізованих джерелах детально не розглядаються, дослідники вказують, що ідеологія, яку сповідували лондонські терористи, базувалася на наративі глобального джихадизму, що протиставляв «істинних вірян» західному світу. Цей наратив знаходив відгук у маргіналізованих групах саме через кризу ідентичності, яку не змогла вирішити британська модель мультикультуралізму [7, с. 14].

У довгостроковій перспективі реалізація урядової стратегії CONTEST, і зокрема її превентивного компонента Prevent, призвела до інституціоналізації нагляду за мусульманською громадою, що суттєво змінило архітектуру суспільних відносин у Великій Британії. Хоча ці заходи були спрямовані на відновлення правопорядку та упередження нових атак, їхній вплив на соціальну

тканину виявився неоднозначним. З одного боку, посилення безпекових заходів дозволило державі встановити жорсткіший контроль над потенційними осередками радикалізації, що відображено у звітах про перегляд стратегії, де наголошується на необхідності чіткого розмежування між екстремізмом та законним релігійним самовираженням [2, с. 1, 6]. З іншого боку, критики зазначають, що така політика призвела до «сек'юритизації інтеграції», коли соціальна політика щодо меншин почала диктуватися винятково міркуваннями національної безпеки [7, с. 5].

Це спричинило трансформацію ставлення до представників ісламу як на державному, так і на побутовому рівнях. Держава фактично взяла на себе роль арбітра у визначенні «прийняттого» ісламу, намагаючись сформуванати лояльну «британську мусульманську ідентичність» та співпрацювати лише з «поміrkованими» організаціями [7, с. 14–15]. Проте такий підхід посилив відчуття стигматизації серед вірян. Дослідження фіксують, що мусульмани змушені постійно «домовлятися» про своє місце в суспільстві, долаючи презумпцію винуватості та демонструючи свою безпечність, щоб уникнути асоціацій з тероризмом [3, с. 749]. На поточному етапі це призвело до ситуації, коли, попри відсутність масштабних терактів рівня 7/7, рівень довіри між громадами залишається хистким. Соціологічні дані вказують на збереження напруги не лише з боку держави, але й з боку інших соціальних груп, зокрема «білого робітничого класу», який сприймає мультикультуралізм як політику, що ігнорує їхні інтереси на користь меншин [6, с. 275]. Водночас діяльність благодійних ісламських організацій демонструє намагання громади інтегруватися через гуманітарні та соціальні ініціативи, протиставляючи негативним стереотипам реальні справи [4].

Висновки. Підсумовуючи аналіз кризи британського мультикультуралізму після подій 2005 року, можна стверджувати, що теракти стали каталізатором перегляду суспільного договору між державою та етно-релігійними спільнотами. Відмова від доктрини «пасивної толерантності» на користь «м'язового лібералізму» [1] була спробою держави відновити контроль над процесами ідентифікації громадян. Проте досвід останніх десятиліть засвідчує, що виключно безпековий підхід має обмежену ефективність і несе ризики подальшої фрагментації соціуму.

Незважаючи на виклики, мультикультуралізм залишається безальтернативним шляхом розвитку для сучасних демократій. Його цінність полягає не у створенні паралельних спільнот, а у формуванні інклюзивного простору, де культурне розмаїття розглядається як ресурс, а не загроза. Справжня безпека та стабільність досягаються не через підозру та відчуження, а через глибоку соціальну когезію, взаємоповагу та рівний доступ до суспільних

благ для всіх груп населення. Саме здатність суспільства інтегрувати різні культурні коди, зберігаючи при цьому спільні громадянські цінності, є запорукою стійкості держави перед обличчям внутрішніх та зовнішніх загроз.

Бібліографічні посилання

1. Cameron D. PM's speech at Munich Security Conference. GOV.UK. 05.02.2011. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/pms-speech-at-munich-security-conference>
2. HM Government. Prevent Strategy Review. Stationery Office. London, 2011. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/97976/prevent-strategy-review.pdf
3. Mythen G., Walklate S., Khan, F. 'I'm a Muslim, but I'm not a Terrorist': Victimization, Risky Identities and the Performance of Safety. The British Journal of Criminology. 2009. Vol. 49. Issue 6. P. 736–754. URL: <https://eprints.whiterose.ac.uk/id/eprint/80516/2/securitisedcitizens4socrevfinal280512%5B1%5D.pdf>
4. One Ummah. Charity Organization / Офіційна сторінка організації. URL: <https://oneummah.org.uk/>
5. Rubin, G. J. et al. The 2005 London terror attacks: An investigation of changes in psychological wellbeing and social capital pre- and post-attacks. ResearchGate. 2007. URL: https://www.researchgate.net/publication/305780797_The_2005_London_terror_attacks_An_investigation_of_changes_in_psychological_wellbeing_and_social_capital_pre-and_post-attacks_2003-07-A_UK_panel_study
6. Thomas P. et al. Hopes and Fears: Community Cohesion and the 'White Working Class' in One of the 'Failed Spaces' of Multiculturalism. Sociology. 2018. Vol. 52. Issue 2. P. 262–278. URL: <https://tedcandle.co.uk/wp-content/uploads/2013/03/103-Thomas-et-al-2017-Hopes-and-Fears-Sociology.pdf>
7. Wardana A. Institutionalising diasporic Islam: multiculturalism, secularism and the integration of Muslim immigrants in Britain. Indonesian Journal of Islam and Muslim Societies. 2013. Vol. 3. No. 1. P. 1–28. URL: https://www.researchgate.net/publication/287935149_Institutionalising_diasporic_Islam_multiculturalism_secularism_and_the_integration_of_Muslim_immigrants_in_Britain

Андрій РУБАН / Andrii RUBAN

студент 2 курсу історичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(спеціальність А4.03 Середня освіта (історія),
освітня програма «Середня освіта (Історія)»
e-mail: ruban_a@365.dnu.edu.ua

Функціонування таборів для біженців у Греції як виклик для локальних громад (прикладі островів Лесбос та Хіос)

The functioning of refugee camps in Greece as a challenge for local communities (examples of the islands of Lesbos and Chios)

Мета доповіді – розглянути функціонування таборів для біженців у Греції на прикладі островів Лесбос і Хіос та визначити їхній вплив на соціально-економічний стан і політичну атмосферу місцевих громад.

Мапа Греції та о. Лесбос.

Джерело: <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/21/disaster-waiting-to-happen-moria-refugee-camp-fire-greece-lesbos>

Грецькі острови Лесбос та Хіос є головною переправою до Західної Європи для біженців та емігрантів, причина полягає у близькості до узбережжя Туреччини. Ці та інші острови Егейського моря, що наближені до берегів Туреччини, стали називати «гарячими точками». У 2015 році масові хвилі біженців спричинили міграційну кризу, що тривала до 2019 року.

На початку кризи місцеві громади та жителі островів активно допомагали та підтримували біженців, передавали їжу, ковдри та інші речі, проте з часом

жителі втомлювалися. Не рідкісними були випадки коли біженці крали кіз або ж намагалися пограбувати магазини. Ситуація для місцевих жителів не покращувалась, також зменшувалась і кількість туристів, які приїздили на відпочинок. У 2020 році мешканці Хіуса вимагали 428 000 євро компенсації за збитки, завдані шукачами притулку з табору Віла. Незадоволення мешканців переросло у протести проти існуючих таборів, а також неодноразово виникали заворушення від місцевих жителів, проти будвництва нових таборів (один з таких випадків засвідчений у статті the Guardian) [9]. Цими обставинами скористалися радикально праві політики для поширення своїх антиіміграційних ідей. ЄС та грецький уряд випробовують свою антиіміграційну політику, дозволяючи ультраправим поширювати серед мас страх та дезінформацію, через що табори часто зазнають нападів від ультраправих елементів [10].

Показовим прикладом таборів є Морія що знаходиться на острові Лесбос. Морія – це один з найбільших таборів для емігрантів та біженців, який було побудовано у 2013 році. Він був розрахований на короткострокове розміщення 1 200 осіб. Згодом у 2015 році табір розширили до 3 200 осіб.

Табір Морія у вогні (Греція, о. Лесбос).

Джерело: <https://www.lighthousereports.com/investigation/moria-after-the-fire/>

На момент 2019 року в Морії проживало втричі більше біженців за його можливий об'єм. Законодавство ЄС передбачає що біженці, які прибувають на острови «гарячі точки», повинні залишатися в таборах доки їхні документи не будуть оформлені. Очікуючи отримання громадянства мігранти проживають у занедбаних та небезпечних таборах. Джунглі з імпровізованих наметів що виростають навколо табору та є вразливими до стихії, погані санітарні умови, поля навколо табору всіяні сміттям [10]. Час їхнього перебування може тривати

більше року (наприклад: сім'я Седік зі статті Лорен Маркхем для the Guardian) [4]. Мешканці в таборах часто протестували проти нелюдських умов, а гуманітарні працівники критикують табори та ті умови в яких змушені існувати біженці.

Численні не урядові організації, які допомагають біженцям, зазнають інформаційних атак та залякувань, про них поширюється дезінформація та фейки. ««Вони (місцева влада) не хочуть, щоб ми тут були», – сказала Соланж Вюрстен, тодішня директорка швейцарської організації на Хіосі та Самосі». Томмі Олсенса засновник «Aegean Boat Report», перебуває під кількома розслідуваннями в Греції та не може повернутися до країни. В останньому з них стверджується, що він «створив злочинну організацію для незаконного перевезення людей» [10].

08 вересня 2020 році відбулась пожежа на острові Лесбос в таборі Морія, яка завдала нищівних втрат та спричинила хаос. Частина біженців евакуйованих від пожежі переправили на материк. 15 вересня (через сім днів після пожежі) поліція взяла під варту чотирьох молодих афганців та двох неповнолітніх (без супроводу дорослих), яких було заарештовано за підозру у пожежі та доставлено назад на острів Лесбос [4]. Тоді їх прозвали «Шістка Морії». Попри намагання уряду перекласти відповідальність за скоєне на біженців, дослідницьким агентством Forensic Architecture було проведено незалежну експертизу, яка спростувала докази проти них і виявила повторювану схему пожеж, які влада залишила поза увагою [10]. У червні 2021 року суд виніс вирок по 5 років ув'язнення для двох неповнолітніх та по 10 років – для чотирьох дорослих. Засуджені були не згодні з вироками і за підтримки неурядових організацій подали апеляцію, але це не зупинило вирок. Апеляційний розгляд справи переносився кілька разів, вже на початку 2024 року, апеляційним судом було визнано що троє з них були на той момент неповнолітніми, тому справу передали до суду у справах неповнолітніх в м. Мітіліні. 4 квітня суд визнав нестачу доказів щодо їх причетності до пожежі. Стосовно інших, остаточне рішення все ще не прийнято (станом на лютий 2026 року). «Трагічно сказати, що пожежа допомогла», – сказав регіональний губернатор Муцуріс, – «але певним чином вона була дуже успішною». Неподалік згарища Морії було побудовано новий тимчасовий табір. Так само планувалася побудова мегатабору, але місцеві мешканці боялися, що через це Лесбос перетвориться на місце виключно для утримання біженців і матиме жахливі наслідки для розвитку місцевих громад.

У вересні 2021 року на острові Самос було відкрито перший закритий центр контрольованого доступу (ССАС) для шукачів притулку в Греції, що фінансується ЄС. З самого початку виникали занепокоєння, враховуючи, що мешканці одразу ж зазнали непропорційних обмежень на пересування та заходів

спостереження, які більше пов'язані з контролем тюремного типу, ніж із пунктами прийому, що приймають та підтримують людей, які шукають міжнародного захисту. З 2022 року два подібні центри ССАС працюють на грецьких островах Лерос і Кос. Розташовані у віддалених районах далеко від місцевих громад, з цілодобовим відеоспостереженням та колючим дротом, ці комплекси, схожі на в'язниці, ілюструють деякі з найсуворіших елементів європейської політики надання притулку, яка непропорційно зосереджена на стримуванні, ізоляції та стримуванні. Замість того, щоб шукачів притулку вітали та підтримували у відбудові свого життя та внеску у свої нові громади, їх ізолюють, вони перебувають під постійним наглядом та мають обмежений доступ до основних послуг [7].

Закритий центр контрольованого доступу для шукачів притулку на Самосі, Греція, 21 жовтня 2021 року. Гарячу точку було створено у 2021 році за рахунок коштів ЄС.

Джерело: <https://www.hrw.org/news/2023/06/09/new-eu-migration-deal-will-increase-suffering-borders>

Порівняно з переповненими, неякісними та антисанітарними таборами, в яких люди були змушені проживати раніше, деякі аспекти їхніх умов життя в центрах тимчасового проживання (ССАС), можливо, покращилися. Однак ціна для прав та добробуту людей була неприйнятно високою. Посилена сек'юритизація та обмеження свобод мали руйнівний вплив на психічне та фізичне благополуччя мешканців ССАС, багато з яких повідомляють про симптоми депресії, тривоги та навіть суїцидальних думок [7].

На початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, до країн ЄС прибули мільйони біженців. Біженців з України зустріли із солідарністю та співпереживанням, на відміну від інших. Неозброєним оком видно різницю у відношенні між біженцями з Близького Сходу до біженців з України.

Міністр Нотіс Мітарачі розмежовує «справжніх біженців» (100 000 українців), які тікають від війни до Греції та «нелегальними іммігрантами» з Близького Сходу і Африки, які отримують набагато менш гідне ставлення.

У березні 2022 року Мітарачі повідомив, що населення табору Віла скоротилося з 7 000 до 350 осіб, частину землі повернули громаді. Водночас неурядові організації зазначають, що це «розвантаження» досягнуте через криміналізацію мігрантів і принизливу, подекуди небезпечну політику щодо шукачів притулку, яка дозволяє уряду уникати зобов'язань перед ЄС [10].

За словами менеджера «METAdrasi» Васіліса Ліліцоглу, біженці фактично залишаються без підтримки після повноліття, тож їх або відправляють до таборів, або викидають в самостійне життя, де вони стикаються з безліччю проблем. Головними проблемами для них лишаються: мовний бар'єр та неможливість знайти роботу.

Як підсумок, наведу цитату Анни Ясмі Валліанату: «Небажання Європи розділити відповідальність за біженців призвело до дедалі більш обмежувальної та орієнтованої на безпеку політики, сумнівної законності та підзвітності. Такий підхід не лише шкодить людям, які шукають притулку, але й спричиняє більш загальну проблему політичної недовіри, яка загрожує як демократії, так і здатності ЄС створювати стійкі системи в майбутньому» [1].

Недовіра посилюється через неспроможність ЄС створити ефективну систему надання притулку. Це відображає загальний глухий кут європейської міграційної політики. Єврокомісія визнала у 2020 році, що чинна система не працює. Попри роки реформ, закони ЄС про притулок систематично порушуються, поки Новий пакт залишається на стадії переговорів.

Висновок. Окрім всього того що вже сказано вище, ситуація з таборами для біженців є наглядним прикладом того, що попри відкритість ЄС до всього іншого, на перший погляд, вона лишається консервативною і предвзятою. Страх перед біженцями та емігрантами полягає не в людях, а в системі, яка не здатна переступити через свої упередження до «чужих». Таким чином серед народу поширився страх, внаслідок чого набули популярності ультраправі ідеї. Недосконалість системи, породжує жорстокість з обох боків. З одного боку це біженці, які мають виживати в замалих таборах, очікуючи роками на громадянство, з іншого боку місцеві громади, що були готові допомагати, але виснажились через безперервну допомогу біженцям, яка не мала результату та

частково їх маргінальну поведінку. Інші сторони, які не дійшли згоди – це неурядові організації, які допомагали шукачам притулків у вивченні мови, наданні продуктів харчування та одягу, але уряд зі своєю байдужістю та ворожістю саботував їх діяльність. Цей приклад показує те, що необхідно знаходити баланс і не допускати надмірність у різних ситуаціях.

Бібліографічні посилання

1. Vallianatou Anna Iasmi. Lesvos: How EU asylum policy created a refugee prison in paradise. *Chatham House*. 28 July 2022. URL: <https://www.chathamhouse.org/2022/07/lesvos-how-eu-asylum-policy-created-refugee-prison-paradise>
2. Europe Sea Arrivals. *The Operational Data Portal (ODP)*. <https://data.unhcr.org/en/situations/europe-sea-arrivals/location/24489>
3. Greece: Growing Local Tensions and Hostility Towards Asylum Seekers and Refugees as Government Continues to Implement Permanent Camp Solutions. *European Council on Refugees and Exiles*. 12th February 2021. URL: <https://ecre.org/greece-growing-local-tensions-and-hostility-towards-asylum-seekers-and-refugees-as-government-continues-to-implement-permanent-camp-solutions/>
4. Markham Lauren. ‘A disaster waiting to happen’: who was really responsible for the fire at Moria refugee camp?. *The Guardian*. 21 April 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/21/disaster-waiting-to-happen-moria-refugee-camp-fire-greece-lesbos>
5. MEDITERRANEAN: Fall in recorded crossings in first quarter of 2025 — Greece redesignates Türkiye as ‘safe third country’ – Frontex investigating allegations of pushbacks by Greece — Three of ‘Moria 6’ acquitted on appeal – First relocation of people from Italy to repurposed centres in Albania — Malta steps back from plan to reform human rights conventions. *European Council on Refugees and Exiles*. 17th April 2025. URL: <https://ecre.org/mediterranean-fall-in-recorded-crossings-in-first-quarter-of-2025-%E2%80%95-greece-redesignates-turkiye-as-safe-third-country-%E2%80%95-frontex-investigating-allegations-of-pu>
6. Moria: After the Fire. *Lighthouse Reports*. September 2, 2021. URL: <https://www.lighthousereports.com/investigation/moria-after-the-fire/>
7. One year since Greece opened new “prison-like” refugee camps, NGOs call for a more humane approach. *Amnesty International*. 19th September 2022. <https://www.amnesty.eu/news/one-year-since-greece-opened-new-prison-like-refugee-camps-ngos-call-for-a-more-humane-approach/>
8. Strickland Patric. After Greece’s Refugee Crisis: The Rise of Hard Borders. *Inkstick Media*. December 19, 2024. URL: <https://inkstickmedia.com/after-greeces-refugee-crisis-a-riskier-more-violent-journey-for-migrants/>
9. Police and protesters clash on Greek islands over new migrant camps. *The Guardian*. 25 February 2020. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/feb/25/police-and-protesters-clash-on-greek-islands-over-new-migrant-camps>
10. Tagle S. On a Greek island, humanitarian groups’ funding dries up. *Institute of Current World Affairs*. April 20, 2023. URL: <https://www.icwa.org/greek-humanitarian-groups-funding/>

Ольга СТЕБЛЮК / Olha STEBLIUK
студентка 2 курсу історичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(спеціальність 032 Історія та археологія,
освітня програма «Історія та археологія»)
e-mail: olhastebliuk@gmail.com

Саами у Фінляндії: правовий статус та проблеми збереження ідентичності

The Sámi in Finland: Legal Status and Challenges of Preserving Identity

Мета доповіді – розглянути правовий статус та ключові проблеми збереження ідентичності саамів у контексті європейського мультикультуралізму, історичні передумови формування їхнього становища у Фінляндії, значення інститутів самоврядування і традиційного господарювання для цього корінного народу, а також політичні й культурні виклики, з якими стикаються сучасні саамські громади.

Дослідження правового статусу саамів у Фінляндії становить особливий інтерес саме через те, що воно виходить за рамки стандартного європейського захисту національних меншин і торкається значно складнішого політико-правового концепту – прав корінних народів. Для Європейського Союзу, де політика мультикультуралізму є одним з базових ідеологічних стовпів, саами залишаються єдиним офіційно визнаним корінним народом на його території. Історичний регіон їхнього проживання, Сапмі, був штучно розділений державними кордонами скандинавських країн та Російської імперії, що заклало фундамент для тривалих процесів асиміляції. Сьогодні ж, попри високі демократичні стандарти Фінляндії, на практиці існує глибоке протиріччя між формальними європейськими деклараціями та реальними загрозами для саамської ідентичності.

Концептуалізуючи місце саамів у європейському політичному просторі, критично важливо розмежувати поняття «національна меншина» та «корінний народ». Класичний європейський мультикультуралізм, який формувався у другій половині ХХ століття, був орієнтований насамперед на дві групи: традиційні історичні меншини (результат перекроювання кордонів після світових війн) та нові спільноти мігрантів. Відповідно, інституційні механізми ЄС були налаштовані на забезпечення їхньої інтеграції, захист від дискримінації та збереження культурної спадщини в межах домінуючої національної держави. Натомість статус корінного народу вимагає принципово іншого підходу, який

європейська політична думка досі повністю не інкорпорувала у свою внутрішню політику.

Корінні народи, до яких якраз належать саами, претендують не просто на культурну автономію чи толерантність з боку більшості, а на політичне самовизначення та колективні права на споконвічні землі та природні ресурси. Історично саами не мігрували на територію Фінляндії – це фінська держава в процесі свого становлення та розширення інкорпорувала їхні землі. Відтак, їхні вимоги лежать у площині деколонізації правових відносин. Європейський мультикультуралізм виявився неготовим до такого виклику, оскільки на рівні інституцій ЄС питання корінних народів переважно артикулюється у зовнішньополітичному вимірі (наприклад, щодо племен Амазонії чи Африки), тоді як саами залишаються у «сліпій зоні» внутрішнього європейського права. Це призводить до того, що на рівні ЄС вони отримують підтримку здебільшого як культурна чи мовна меншина, а основні питання землекористування та політичного представництва цілковито віддаються на відкуп національному уряду Фінляндії.

Фото Carl-Johan Utsi

URL: <https://www.saamicouncil.net/en/national-symbols>

Еволюція правового статусу саамів у Фінляндії є яскравим прикладом того, як держава намагається балансувати між дотриманням міжнародних стандартів прав людини та захистом власних економічних та територіальних інтересів. У 1995 році відбулася знакова подія – до Конституції Фінляндії було внесено поправку (нині це стаття 17), яка офіційно визнала саамів корінним народом і закріпила їхнє право на збереження та розвиток своєї мови і культури [7]. Того ж року був ухвалений Закон про Саамський парламент, який інституціалізував їхнє право на культурну автономію в межах традиційного регіону проживання.

Саамський парламент замінив попередні консультативні органи і став головним представницьким органом народу. Проте з точки зору політичного аналізу обсяг його повноважень є вкрай обмеженим. Парламент функціонує переважно в адміністративній орбіті Міністерства юстиції Фінляндії і наділений лише дорадчими функціями. Згідно з законом, державні органи зобов'язані «вести переговори» з Саамським парламентом з усіх питань, що стосуються їхніх

земель чи культури. Однак головна проблема полягає у відсутності права вето, фінська влада може вислухати заперечення саамів щодо вирубки лісів чи будівництва доріг, але врешті-решт ухвалити рішення на користь державних чи корпоративних інтересів. Така система створює ілюзію повноцінного самоврядування, залишаючи реальні важелі влади в Гельсінкі [4].

Найбільшим репутаційним та правовим каменем спотикання для Фінляндії, який постійно стає об'єктом критики з боку ООН та міжнародних правозахисних організацій, залишається багаторічна відмова ратифікувати Конвенцію Міжнародної організації праці (МОП) № 169 про корінні народи та племена [4]. Цей документ є фундаментальним у міжнародному праві, оскільки стаття 14 Конвенції прямо визнає права власності та володіння корінних народів на землі, які вони традиційно займають [3]. Фінляндія, маючи імідж однієї з найдемократичніших держав світу, десятиліттями зволікає з ратифікацією. Причина цього лежить виключно в економічній площині. Близько 90 % земель традиційного проживання саамів нині вважаються державними землями Фінляндії, якими розпоряджається Головне лісове управління (Metsähallitus). Ратифікація Конвенції МОП № 169 означала б необхідність передачі значної частини цих територій або принаймні ексклюзивних прав на їхнє використання саамам, що викликає шалений спротив з боку лісозаготівельного лобі, гірничодобувних компаній та місцевого фінського населення, зайнятого в індустріальному секторі. Відтак, правовий статус саамів залишається половинчастим, з одного боку держава гарантує їм культурне самовираження, але з іншого відмовляється надати матеріальний базис (землю) для його збереження.

Право на землю для саамів виходить далеко за межі суто економічних інтересів; воно є фундаментальною основою їхнього культурного та фізичного виживання. Традиційне оленярство, рибальство та мисливство неможливо відокремити від саамської мови, соціальної структури та світогляду. Проте сьогодні ця тендітна екосистема опинилася під безпрецедентним тиском індустріалізації. Парадоксально, але однією з найбільших загроз для традиційного способу життя саамів стала політика так званого «зеленого переходу», яку активно просувають як Європейський Союз, так і уряд Фінляндії. Масштабне будівництво вітрових електростанцій, прокладання нових ліній електропередач та обговорення інфраструктурних проєктів на кшталт Арктичної залізниці відбуваються переважно на північних територіях. З політичної та історичної точок зору цей процес дедалі частіше характеризують як «зелений колоніалізм». Держава, прикриваючись глобальними екологічними цілями, фактично продовжує історичну практику відчуження корінних земель,

фрагментуючи оленячі пасовища та руйнуючи міграційні шляхи тварин, що ставить традиційне господарство на межу колапсу [5].

Проте найгостріша інституційна криза останніх років, яка безпосередньо б'є по саамській ідентичності, розгорнулася довкола питання про те, хто взагалі має право називатися саамом. Цей конфлікт яскраво ілюструє межі державного втручання у справи корінних народів. Згідно з Законом про Саамський парламент, існують об'єктивні критерії (передусім мовні), за якими особа може бути включена до виборчого реєстру і отримати право голосувати на виборах до цього органу. Офіційна саамська спільнота доволі жорстко контролює цей процес, намагаючись захистити себе від асиміляції. Однак протягом останніх десятиліть виник рух так званих «лісових саамів» – етнічних фінів, які намагаються довести своє саамське походження на основі податкових чи церковних книг XVII–XVIII століть, аби отримати доступ до політичних прав і ресурсів північних регіонів [6].

Саамський парламент послідовно відмовляє таким особам у реєстрації, оскільки вони не інтегровані в саамську культуру і не володіють мовою. Але Вищий адміністративний суд Фінляндії ухвалив низку прецедентних рішень, якими примусово зобов'язав включити десятки таких осіб до виборчих списків, скасувавши рішення саамського виборчого комітету [5]. Це безпрецедентне втручання державної судової системи у фундаментальне право корінного народу на самовизначення. Комітет ООН з прав людини та Спеціальний доповідач ООН з прав корінних народів визнали дії Фінляндії порушенням міжнародного права. Розмивання виборчого корпусу створює реальну загрозу того, що етнічні фіни можуть отримати більшість у Саамському парламенті, що призведе до повного знищення єдиного легітимного представницького органу саамів зсередини.

Мовна ситуація лише посилює цей екзистенційний виклик. На території Фінляндії функціонують три саамські мови – північносаамська, інарі-саамська та колтта-саамська, і всі вони перебувають під загрозою зникнення. Хоча національне законодавство і гарантує право на отримання базових державних, медичних та освітніх послуг рідною мовою в межах саамського регіону, на практиці система стикається з тотальним дефіцитом кваліфікованих кадрів та недостатнім фінансуванням, а наслідки історичної дискримінації та шкіль-інтернатів відчуваються досі [1]. Ситуація стає критичною через урбанізацію, бо понад 60 % сучасних саамів проживають за межами традиційних північних територій, у великих містах на кшталт Гельсінкі чи Рованіємі, де реалізувати свої мовні права практично неможливо. Це створює розрив поколінь і прискорює втрату ідентичності серед молоді [1].

Саамська родина з Фінляндії, 1936 р.

URL: [Sami_family_Finland_1936.jpg \(1904×2170\)](#)

Аналізуючи цю проблематику крізь призму європейської політики, необхідно відзначити амбівалентну роль інституцій ЄС. З одного боку, Брюссель виступає важливим фінансовим донором. Оскільки історична батьківщина саамів (Сапмі) розділена кордонами чотирьох держав, програми регіонального розвитку ЄС, такі як Interreg Nord, відіграють життєво важливу роль у підтримці транскордонної співпраці. Європейські гранти дозволяють фінансувати спільні освітні ініціативи, культурні обміни та медіа-проекти саамів Фінляндії, Швеції та Норвегії, допомагаючи їм долати штучні національні кордони [2].

З іншого боку, у політико-правовому вимірі Європейський Союз демонструє інституційну слабкість. Не маючи комплексної внутрішньої політики щодо корінних народів, ЄС розглядає земельні суперечки та конфлікти довкола Саамського парламенту як виключно внутрішні справи Фінляндії. Принцип субсидіарності, який є основоположним для європейського права, у цьому випадку грає проти саамів, залишаючи їх сам на сам з національною бюрократією. Європейський мультикультуралізм виявляється здатним підтримувати фольклорні та мовні фестивалі, але безсилим, коли йдеться про захист реальних політичних прав та територіальної бази корінного народу.

Саамське житло kota (вежа).

Джерело: [Lapp_shelter-KOTA.jpg \(1323×1336\)](#)

Висновки. Аналіз сучасного становища саамів у Фінляндії дозволяє стверджувати, що існуюча правова база є недостатньою для забезпечення їхнього повноцінного розвитку. Конституційне визнання та функціонування Саамського парламенту, безумовно, є важливими досягненнями у порівнянні з політикою жорсткої асиміляції минулих століть. Однак ці механізми працюють як фасад демократичного мультикультуралізму, який приховує глибокі структурні проблеми. Без ратифікації Конвенції МОП № 169, без надання Саамському парламенту права вето на індустріальне освоєння традиційних земель та без закріплення виключного права саамів самостійно визначати свою ідентичність, збереження їхньої унікальної культури залишається під загрозою. Досвід Фінляндії переконливо доводить, що справжня політика мультикультуралізму щодо корінних народів не може обмежуватися лише декларативним визнанням; вона вимагає від держави готовності поступитися частиною свого суверенітету над ресурсами та ділитися реальними важелями влади.

Бібліографічні посилання

1. Саами досі стикаються з дискримінацією. Yle News. 06. 02. 2024. URL: [Саами досі стикаються з дискримінацією – Інка Муста розказала Yle, як її батько вчився в інтернаті та забув саамську мову | Yle Novyny | Yle](#)
2. European Parliamentary Research Service. (29.09.2021). The Sami peoples of Northern Europe. Briefing. European Parliament. URL: [Inforegio — Зміцнення зв'язків між саамським народом і ЄС](#)

3. Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169). International Labour Organization. URL: [Convention C169 - Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 \(No. 169\)](#)
4. Joona T. ILO Convention No. 169 in a Nordic context with comparative analysis: an interdisciplinary approach. Rovaniemi: Lapland University Press, 2012. URL: [Juridica Lapponica_37_Joona.pdf](#)
5. Joona T. ILO Convention No. 169 and the governance of indigenous identity in Finland: Recent developments. The International Journal of Human Rights. 2019. URL: [IJHR_Tanja_Joona_2019.pdf](#)
6. Joona T., Joona J. The Complex Relationship between Forest Sámi and the Finnish State. Arctic Justice: Environment, Society and Governance. 2023. С. 124–138. URL: [9 The Complex Relationship between Forest Sámi and the Finnish State from Arctic Justice: Environment, Society and Governance on JSTOR](#)
7. Perustuslaki 731/1999 17§ (Suomen perustuslaki). Finlex – Oikeusministeriö. URL: [Suomen perustuslaki | 731/1999 | Законодавство | Finlex](#)

Анастасія ФИНЬКО / Anastasiya FINKO

студентка 4 курсу історичного факультету

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

(спеціальність 032 Історія та археологія,

освітня програма «Історія та археологія»)

e-mail: anastasiyafin1705@gmail.com

Становище ромів у Болгарії у першій чверті ХХІ ст. у вимірі політики мультикультуралізму

The situation of Roma in Bulgaria in the first quarter of the 21st century in the measurement of multiculturalism policy

Мета доповіді – з'ясувати становище ромської громади у першій чверті 21 ст.: ставлення влади до ромів, проблеми розвитку ромського населення у вимірі політики мультикультуралізму.

У Болгарії після краху комуністичного режиму в 1989 році настав тривалий перехідний період, що супроводжувався постійними соціальними, економічними та політичними кризами. Розвиток держави після 1989 року поставив нові питання щодо становища ромської етнічної групи в країні, які потребували вирішення. Зниження рівня життя в країні, погіршення умов проживання та нерівне становище етнічних груп на ринку праці разом з етнічною дискримінацією безробітних, а також несприятлива освітня структура ромів додатково загострювали відмінності між етнічними спільнотами в країні та

руйнували стереотипи поведінки та їхніх стосунків, загострюючи міжетнічну напруженість. Загальна криза дуже сильно позначилася на багатьох аспектах становища ромів у болгарському суспільстві [5; 8, с. 67; 9].

У 1991 році було прийнято нову конституцію, що ґрунтувалася на презумпції індивідуальних громадянських прав. Статтею яка б була пов'язана з ромами стала стаття 6, пункт 2, яка говорить, що «усі громадяни рівні перед законом» [1] та «жодні обмеження прав чи привілеїв на основі раси, національності, етнічного походження, статі, походження, релігії, освіти, переконань, політичної приналежності, особистого та соціального статусу чи майнового стану не допускаються» [1]. Однак на початку ж 1997 року новий уряд Союзу демократичних сил (ОДС) проголосив новий державний підхід до циганського питання. За цього створено Національну раду з етнічних та демографічних питань при Раді Міністрів, яка спочатку майже не працювала, що врешті призвело до того, що ромські організації вирішили взяти все в свої руки. Проект «Права людини» ініціював та організовував підготовку рамкової Програми рівної участі ромів у житті Болгарії ромськими лідерами та незалежними експертами. Програма надавала особливу увагу нерівному становищу циган у болгарському суспільстві. Тож основні напрямки, яких держава повинна дотримуватися для реалізації своєї циганської політики - створення державного органу з боротьби з дискримінацією, десегрегація «циганських шкіл», легалізація існуючих циганських кварталів, доступ до національних ЗМІ та інші. Проте прийняти програму вдалося лише у квітні 1999 року [5; 7, с. 4–5; 9].

У 2002 році уряд запровадив заходи, спрямовані на припинення практики направлення ромських дітей до шкіл для дітей з розумовими вадами на основі етнічної приналежності. Ромські неурядові організації змогли скористатися перевагами антидискримінаційного закону 2003 року, який дозволив організаціям громадянського суспільства подавати позови в суспільних інтересах. Однак реалізація всіх цих ініціатив відставала. У 2003 та 2004 роках уряд ухвалив більш конкретні плани дій та програми, але фінансові ресурси для їх реалізації залишалися обмеженими. А напередодні вступу Болгарії до Європейського Союзу в січні 2007 року уряд ухвалив низку заходів, спрямованих на покращення прав ромів у таких сферах, як мовна освіта, житло, охорона здоров'я та зайнятість. Однак будучи однією з найбільш виключених міських груп населення країни роми були і є дуже ізольованими від суспільства та не мають багатьох переваг міст. Міська сегрегація, що посилилася за останні два десятиліття ще більше зменшує їхню видимість. Більшість ромів живе в так званих махалах. Вони дуже перенаселені і мають певні проблеми через це: відбувається несанкціоноване будівництво нових будинків або розширення

існуючих – «незаконне будівництво будинків». Такі от поселення часто не включаються до офіційного міського планування: оскільки деякі будинки побудовані без дозволу, муніципальна влада не має офіційного зобов'язання забезпечувати асфальтовані дороги, громадське освітлення чи прибирання вулиць [5; 7 с. 4–5; 9].

Стосовно ж економічної діяльності ромів, то вони впроваджують різні економічні стратегії. Багато з них, переважно в містах, зайнялися роздрібною торгівлею, досить часто також за кордоном (переважно в Туреччині та Югославії). Інші покладаються на найм на випадкову некваліфіковану роботу, наприклад, у будівництві. Деякі ж роми, переважно проживаючи в селах, заробляють сезонними сільськогосподарськими роботами та збиранням дикорослих трав і грибів. Інші ж повернулися до своїх старих традиційних ремесел. Деякі з цих ремесел пов'язані з кочовим способом життя. Існує достатньо велика кількість транскордонних трудових міграцій, особливо «рудари», які нелегально працюють у сільських господарствах Греції, Італії, Іспанії. Деякі ж роми, переважно «калдерашя», мають непогані позиції у сфері тіньового бізнесу. Якщо ж брати опитування домогосподарств у Болгарії, проведене у 2007 році Світовим банком та Інститутом відкритого суспільства – Софія, то воно показало, що 50,8 % ромів працездатного віку (18–65 років) мали роботу протягом останнього тижня. Найбільш суттєвою проблемою зайнятості ромів був той факт, що 23,6 % працюючих осіб не отримали жодного контракту від свого роботодавця, а це в свою чергу означає, що роми змушені працювати в сирій економіці без будь-яких гарантій соціального забезпечення

	Роми	Българи	Турци
Строителство	22.40%	10.20%	16.40%
Земеделие	20.10%	10.00%	37.60%
Комунални услуги	11.10%	2.30%	4.20%
Друго	9.80%	10.60%	11.30%
Търговия на дребно/ресторантьорство	8.70%	16.60%	8.30%
Услуги	6.50%	9.00%	3.20%
Тежка промишленост и металургия	5.70%	5.30%	4.30%
Хранително-вкусова промишленост	4.40%	3.00%	2.30%
Транспорт и съобщения	2.50%	7.60%	3.90%
Образование и наука	2.50%	7.70%	2.20%
Администрация и управление	2.50%	6.20%	4.10%
Събиране на гъби и билки	1.90%	0.00%	0.10%
Здравеопазване	1.80%	6.80%	2.00%
Финанси	0.30%	4.70%	0.20%

Участь трьох основних етнічних груп у секторах ринку праці

Джерело: Багатоцільове опитування домогосподарств у Болгарії, 2007 рік / Ромите в България информационен справочник (второ издание) / Институт «Отворено общество – София», 2008, с. 96

За даними дослідження «Стан здоров'я ромів», проведеного Інститутом «Відкрите суспільство – Софія», проведеного у жовтні 2007 року та репрезентативного для домогосподарств у визначених ромських районах, значна частина домогосподарств отримувала соціальні виплати. Однак вони мали дуже невелику вартість і в більшості випадків слугували лише додатковим, а не основним доходом.

Видове източници на доход	%
Доходи от заплата от основна работа	49,0
Доходи от пенсия за прослужено време и старост	13,1
Доходи от случайна или временна работа	9,9
Доходи от пенсия за инвалидност	7,0
Социални помощи, пенсия	6,3
Майчински и/или детски – семейни добавки	5,7
Доходи от личен бизнес	3,2
Обезщетение за безработни	1,8
От събиране на гъби, билки и вторични суровини	1,8
От работа в чужбина	1,3
Помощ от роднини извън домакинството	1,1

Основне джерело доходу для ромських домогосподарств у Болгарії

Джерело: «Стан здоров'я ромів», Інститут відкритого суспільства – Софія, 2007 / Ромите в България информационен справочник (второ издание) / Институт «Отворено общество – София», 2008, с. 96

Існують урядові програми сприяння зайнятості ромів, де провідну роль відіграє Міністерство праці та соціальної політики. Наприклад: «Десятиліття інтеграції ромів 2005–2015», що включають: національна програма з питань грамотності та кваліфікації ромів, національна програма «Від соціальних виплат до гарантій зайнятості», регіональні програми з питань грамотності, професійної підготовки та працевлаштування, навчання для здобуття професійної кваліфікації та мотиваційне навчання; програма «Подолання бідності» тощо. Найновішою ініціативою, прийнятою для покращення становища ромів, є Національна стратегія інтеграції ромів Республіки Болгарія на 2012–2020 роки. Після цього було проведено роботу з регіонами та муніципалітетами для створення стратегій, специфічних для кожного регіону Болгарії, та планів дій на рівні кожного муніципалітету. Проте, незважаючи на деяке покращення результатів в освіті, маргіналізація громади залишається глибоко вкоріненою. Дуже мало ромів обіймають керівні посади в законодавчій чи виконавчій сферах: кількість ромів, обраних на місцевому рівні, помітно скоротилася за останні роки: з 81 місцевого радника, обраного в 1999 році від партій, що представляють інтереси ромів, до лише 17 на місцевих виборах 2011 року. Стосовно політики то, у 2001 році була створена партія «Рома» на чолі з Томою Томовим. У 2003

році вже існувало 26 легально зареєстрованих ромських партій, і 15 з них взяли участь у місцевих виборах. У місцевих виборах 27 жовтня 2007 року взяли участь 6 політичних формувань, визнаних ромськими партіями. З цього моменту відбувся початок процесу часткової концентрації та консолідації голосів ромів [2; 5; 6, с. 35–39, 48–49; 9].

НС	Мандат	Депутати
7-о ВНС	10.07.1990 – 02.10.1991	Мануш Романов, Петър Александров, Съби Големанов
36-о НС	04.11.1991 – 17.10.1994	няма
37-о НС	12.01.1995 – 13.02.1997	Петър Георгиев (БСП), Димитър Колев (БСП)
38-о НС	07.05.1997 – 19.04.2001	Асен Христов (СДС), Цветелин Кънчев (БББ)
39-о НС	05.07.2001 – 17.06.2005	Александър Филипов (НДСВ), Тома Томов (БСП)
40-о НС	11.07.2005 –	Тома Томов (БСП)

Джерело: Алексей Пампоров, Ромското всекидневие в България, София, 2006, с. 96 [8].

На початку ж перехідного періоду роми стали необхідним «цапом-відбувайлом» у пошуку винних у соціальній кризі, часто доходючи до погромів, вбивств ромів скінхедами та поліцейського насильства. Однак, поступово ситуація ставала відносно спокійнішою, і стосунки поступово набули своїх вікових рамок. Роми все ще зазнають дискримінації та є жертвами насильства на рівні особистих стосунків та певних повсякденних ситуацій, а також на рівні державних установ (головним чином поліції). Необхідно сказати, що жорстоке поводження та надмірне застосування сили з боку правоохоронних органів є особливою проблемою в Болгарії, і дослідження, проведене Болгарським Гельсінкським комітетом, показало, що роми значно переважають серед жертв жорстокого поводження з боку поліції. Переважаючою тенденцією в болгарському суспільстві є зневага до ромів як до нижчого народу, який повинен знати своє місце. У березні 2012 року в Інтернеті з'явилося відео, на якому діти з однієї зі шкіл у Болгарії виконували хореографічний номер під музику ромського музиканта Азіса. Це стало вірусним в Інтернеті. А також викликало громадський резонанс, батьки вимагали заборонити «чалгу» (ромську поп-музику) в освіті. Одна газета повідомила про це як про «скандальний ромський поп», а інша стверджувала, що якщо цьому не буде покладено край, «Болгарія отримає покоління, яке не цінує чалгу». [5; 7, с. 3–4; 9].

В наші часи роми в болгарських містах продовжують навчаються у двох типах шкіл: так званих «ромських» школах у гетто або інтегрованих школах у переважно болгарських районах. Перші залишаються так само погано

укомплектованими та фізично занедбаними, хоча обладнання в деяких ромських районах було покращено за останні роки. Але хоча багато ромських учнів віддають перевагу навчанню у звичайних «болгарських» школах, процес освітньої десегрегації в містах був непростим. Багато директорів та вчителів вважають за краще не записувати ромських учнів до звичайних шкіл через побоювання щодо погіршення стандартів викладання, оскільки деякі ромські діти не володіють вільно болгарською мовою. Частка ж ромських учнів, які не закінчують середню школу або ніколи не завершують жодного рівня освіти, також залишається значно вищою, ніж загальний показник для населення Болгарії. Однак починаючи з 2001 року, доступ ромів до школи поступово почав покращуватися завдяки щорічній обов'язковій дошкільній освіті для всіх дітей. Також спостерігається стабільне зростання кількості ромських учнів, які продовжують освіту після завершення базового рівня. Це переважно стосується ромської еліти в міських районах, яка робить усе можливе, щоб дати своїм дітям можливість навчатися. У 2003 році уряд запровадив ще один захід для покращення доступу до шкільної освіти, а саме сприяння наданню безкоштовних підручників усім учням дошкільних закладів та початкових шкіл. Крім того, з 2007 року діти з першого по восьмий класи, які навчаються за межами своїх сіл, можуть користуватися безкоштовним транспортом до найближчого села чи міста, в якому вони навчаються [3; 5; 10, с. 12].

Хотілося б також згадати про рівень народжуваності ромів після 1989 року. Природний приріст ромів у період 1990–2000 років оцінювався приблизно в 19 %; народжуваність – 27 %, а смертність – 8 %. З початку ж XXI століття природний приріст знизився на три-чотири пункти на тисячу. Рівень освіти, матеріальні та культурні потреби, задоволення певних прагнень до освіти та виховання дітей, а також оцінка цінностей дітей визначають високий рівень народжуваності та високий природний приріст ромів. Поруч з цим після 1989 року був період слабкої еміграційної мобільності, що тривав до початку 21 століття, а в перше десятиліття 21 століття відбулося посилення еміграції в результаті приєднання Болгарії до так званого «Білого списку» Шенгену (квітень 2001 року) та вступу до ЄС (січень 2007 року). Це ж в свою чергу поряд із соціально-економічними проблемами, які супроводжують перехідний період, виявляється вирішальним для болгарських ромів у прийнятті рішення про еміграцію. Взагалі ж загальний стан здоров'я ромів значно нижчий, ніж у інших громадян, і залишаються значні та стійкі відмінності щодо економічної активності ромів порівняно з етнічними болгарами. І продовжуючи тему здоров'я, то донедавна медичне обслуговування в Болгарії було безкоштовним для всіх громадян, включаючи ромів. А з моменту реформування та приватизації болгарської системи охорони здоров'я це змінилося. Через це тисячі ромів у

Болгарії зараз живуть в умовах позбавлення доступу до базової медичної допомоги. Безробіття, серйозна проблема в ромській громаді ставить значну частину ромського населення поза системою охорони здоров'я. Оскільки медичне страхування в Болгарії доступне лише для працевлаштованих осіб або осіб, які зареєстровані та отримують допомогу по безробіттю, багато болгарських ромів не мають медичного страхування. Доступ до медичних послуг у Болгарії взаємопов'язаний з різноманітними внутрішніми та зовнішніми факторами які мають сукупний негативний вплив на здоров'я ромів [8, с. 67; 10, с. 16–17].

Ромські махали / гетто Болгарії (2013 рік).

Джерело: <https://www.dw.com/bg/%D0%B3%D0%B5%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F/a-16885524>

У 2011 році ООН закликала Болгарію перетворити свою політику щодо інтеграції ромів на конкретні дії, виділивши фінансові ресурси, необхідні для покращення умов життя ромів, які становлять понад 10 відсотків населення країни, які, за словами незалежного експерта ООН Макдугалл все ще залишається повністю маргіналізованою громадою та перебувають у відчайдушному становищі. Після свого візиту до Болгарії, де вона відвідала низку ромських громад, зокрема Факультету в Софії та Століпіново в Пловдиві, з метою оцінки становища ромської меншини та проведення консультацій щодо законодавства, політики та практики Болгарії, що стосуються прав меншин, недискримінації та рівності, вона заявила, що «поточні урядові ініціативи та фінансові зобов'язання мають лише поверхневий вплив і не вирішують проблеми вкоріненої дискримінації, виключення та бідності, з якими стикаються багато ромів. Багато політик, здається, залишаються здебільшого лише риторичними зобов'язаннями, спрямованими на зовнішню аудиторію – офіційними зобов'язаннями, які не виконуються на практиці». Вона виявила, що в таких

ключових сферах, як житло, зайнятість, освіта та охорона здоров'я, «усі докази свідчать про те, що роми залишаються у відчайдушних обставинах на самому дні соціально-економічних сходів». Крім того, роми «зазнають дискримінації в усіх сферах життя...». Макдугалл також наголосила, що зобов'язання уряду гарантувати рівний доступ до якісної освіти для дітей ромів залишається переважно невиконаним [4; 10, с. 13].

Висновки. Отже, будучи однією з найбільш виключених міських груп населення країни роми були і є дуже ізольованими від суспільства та не мають багатьох переваг міст. В наші часи багато з них, переважно в містах, займаються роздрібною торгівлею, досить часто також за кордоном. Інші покладаються на найм на випадкову некваліфіковану роботу. Деякі ж заробляють на життя сезонними сільськогосподарськими роботами та збиранням дикорослих трав і грибів. Інші повернулися до своїх старих традиційних ремесел. Звісно існують й урядові програми сприяння зайнятості ромів, де провідну роль відіграє Міністерство праці та соціальної політики, однак маргіналізація громади залишається глибоко вкоріненою. На початку 1997 року урядова криза призвела до реєстрації першої незалежної ромської партії, яка балотувалася на виборах - Союзу за демократичний розвиток. А у 2003 році вже існувало 26 легально зареєстрованих ромських партій, і 15 з них взяли участь у місцевих виборах. У 2011 ж році Організація Об'єднаних Націй закликала Болгарію перетворити свою політику щодо інтеграції ромів на конкретні та прямі дії, виділивши фінансові ресурси, необхідні для покращення умов життя цієї групи, яка, за словами незалежного експерта ООН Макдугалл все ще залишається повністю маргіналізованою та перебуває у відчайдушному становищі.

Бібліографічні посилання

1. Конституция на Република България. *Народно събрание на Република България*. URL: <https://www.parliament.bg/bg/const>
2. Правилник за устройството и дейността на националния съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси към министерския съвет (загл. Изм. - Дв, бр. 31 от 2011 г., В сила от 15.04.2011 г.) В сила от 09.01.2007 г. Приет с ПМС № 351 от 20.12.2006 г. URL: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2135541318>
3. Закон за защита от дискриминация (загл. Изм. - Дв, бр. 68 от 2006 г. В сила от 01.01.2004 г. URL: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135472223>
4. Bulgaria must turn policy commitments into concrete action for Roma – UN expert on minority rights / United Nations. URL: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2011/07/bulgaria-must-turn-policy-commitments-concrete-action-roma-un-expert?LangID=E&NewsID=11224>
5. Roma in Bulgaria / Minority rights group. 2018 URL: <https://minorityrights.org/communities/roma-2/>

6. Ромите в България информационен справочник (второ издание) / Институт @Отворено общество@ – София, 2008. С. 96 URL: https://osis.bg/wp-content/uploads/2018/04/OSI_Publication_Roma_2.pdf
7. Butler Katrina Roma in Bulgaria. CERS Working Paper, 2012. URL: https://cers.leeds.ac.uk/wpcontent/uploads/sites/97/2013/05/Roma_in_Bulgaria_Katrina_Butler.pdf
8. Ilieva N. The Roma people in Bulgaria – Their number and localization, from the Liberation (1878) until the beginning of the 21st Century / Institute of Geography and Spatial Organization Polish Academy of Sciences / Europa XXI. Vol. 27. 2014. PP. 61-77 URL: https://www.researchgate.net/publication/276442472_The_Roma_people_in_Bulgaria_Their_number_and_localization_from_the_Liberation_1878_until_the_beginning_of_the_21st_Century
9. Marušiakova-Popov, The Bulgarian Gypsies – Searching their Place in the Society. Balkanologie [Online]. Vol. IV. N° 2. 2000. Online since 22 July 2011. URL: <https://journals.openedition.org/balkanologie/323>
10. Rooijendijk Lotte Roma Minority Rights and Majority Rule: The Vulnerability of Roma in the Bulgarian Society by University of Utrecht. URL: https://www.academia.edu/25001008/Roma_Minority_Rights_and_Majority_Rule_The_Vulnerability_of_Roma_in_the_Bulgarian_Society?nav_from=4558e0bb-4503-439d-beee-4f1268fdd79e

Станіслав ЧЕРНИШ / Stanislav CHERNYSH

студент 1 курсу магістратури гуманітарного факультету
Криворізького державного педагогічного університету
(спеціальність А4.03 Середня освіта (Історія),
освітня програма «Історія та громадянська освіта»)
e-mail: staschernysh373@gmail.com

Кейс Корсики: особливий статус острова та проблеми у відносинах з центральною владою Франції

The Corsica case: the island's special status and its difficulties in relations with the French central government

Мета доповіді – охарактеризувати особливого політико-правового статусу Корсики як адміністративно-територіальної одиниці у складі Французької республіки, а також виявленні ключових проблем у взаємовідносинах острова з центральною владою Франції.

Після падіння Західної Римської імперії Корсика увійшла до складу ломбардських володінь, як і більша частина Італії. У період Середньовіччя острів став об'єктом суперництва між морськими республіками Пізи та Генуї, внаслідок

чого з кінця XIII до середини XVIII ст. контроль над Корсикою здійснювала Геня. Тривале перебування під впливом італійських держав зумовило глибоке укорінення тосканської мовної традиції що полягла в основу сучасної італійської мови, але в широкому усному вжитку була також корсиканська мова з відчутним лігурійським впливом [5].

Корупційні зловживання генуезької адміністрації спричинило вибух повстання в 1729 р., що завершилося проголошенням Корсиканської республіки під проводом П. Паолі. Генуезький контроль звузився до полоси із прибережних міст. Була ухвалена ліберальна конституція, заснований університет, типографія, створений флот. Втім, 1768 р. Генуя, не спроможна відновити контроль передала острів Франції за борговими зобов'язаннями, французи швидко приборкали повстанців [1]. В період Другої імперії (1852–1870 рр.) Корсика залишалася одним з найбідніших департаментів Франції, це спричинило хвилю еміграції до США. З початком активної колонізації Алжиру еміграційні потоки змістилися до французьких колоній. В період Третьої республіки корсиканці масово переселяються до Африки та Азії [16].

Паолі Паскаль – батько корсиканської нації.

Джерело: <https://www.radiofrance.fr/franceculture/podcasts/toute-une-vie/pascal-paoli-1725-1807-pere-de-la-patrie-corse-3042292>

Із першої половини XX ст. на Корсиці простежується невдоволення політикою центральної влади Франції, що, зокрема, проявлялося в симпатіях частини регіоналістів до італійського фашизму.

Після Другої світової війни на Корсиці розгортається процес інтенсивної «корсифікації», що спрямовувалась на утвердження етнокультурної

самобутності корсиканців, підвищення статусу корсиканської мови та її чітке відмежування від інших романських мов [5]. Паралельно із цим посилюються вимоги щодо розширення повноважень місцевого самоврядування, що відображало прагнення регіону до більшої політичної суб'єктності у відносинах із Францією. Водночас політика жорсткої централізації та примусової асиміляції, яка супроводжувалася ігноруванням культурної, мовної й національної специфіки регіональних спільнот, стала одним із ключових чинників активізації сепаратистських рухів у Франції [8, с. 222]. Таким чином поєднання культурно-ідентифікаційного піднесення на місцевому рівні та унітарної моделі державного управління на загальнонаціональному рівні створили ґрунт для загострення відносин між островом та центральною владою.

Додатковим фактором напруження стали наслідки деколонізаційних процесів після Другої світової війни. Масове повернення до метрополії т. зв. «чорноногих» у 1962 і 1964 рр. супроводжувалося реалізацією програм економічного розвитку Корсики, у межах яких нащадки колоністів отримали близько 90% нових земельних ділянок у сільському господарстві та пільгові кредити [16]. Це призвело до майнової нерівності між місцевим населенням та прибулими, що спричинило перманентні соціальні конфлікти. В суспільній свідомості частини корсиканців ці процеси кристалізувалися в почуття розчарування та занепокоєння щодо збереження територіальної цілісності й культурної однорідності острова як фундаментальних складових їхньої ідентичності [3, с. 6].

У період 1970-х рр. на Корсиці сформувалося нова хвиля руху за незалежність, зумовлений комплексом історичних, етнічних, економічних, географічних та культурних відмінностей регіону. Значна частина корсиканців почала ідентифікувати себе як окремий народ, що ґрунтується на глибокому зв'язку із землею, специфічному менталітеті та соціокультурних практиках, які істотно відрізняються від норм континентальної Франції. Збереження історичної автентичності острова зумовило формування нової моделі взаємодії з Парижем, яку можна охарактеризувати як «інтеграцію без асиміляції».

Водночас радикалізація частини національного руху призвела до застосування насильницьких методів боротьби за автономію. Найвідомішою організацією такого типу став Фронт національного визволення Корсики [8, с. 223; 9, с. 219]. Паралельно діяли й помірковані сили, що дотримувалися правових форм політичної діяльності. Зокрема, Союз корсиканського народу, створений у липні 1977 р. шляхом трансформації Асоціації за відродження Корсики, декларуючи легальні методи боротьби та Корсиканська народна партія також орієнтувалася виключно на мирні засоби досягнення своїх цілей [3, с. 8].

Наприкінці 1970-х рр. Корсика вирізнялася надзвичайно високою концентрацією сил правопорядку – 2,4 тис. поліцейських на 240 тис. населення. Водночас існували твердження про підтримку урядом іншої радикальної групи, спрямованої проти ідей незалежності та автономії. На початку 1983 р. префектом поліції було призначено Р. Бруссарда, відомого прихильністю до жорстких репресивних методів. В цілому, на початок 1980-х рр. французька влада намагалася криміналізувати корсиканський національний рух, сформувавши до кінця десятиліття розгалужений поліцейсько-військовий апарат для протидії терористичній активності [3, с. 9–10].

Разом із тим після 1981 р. соціалістичний уряд Ф. Міттерана започаткував курс на політичний діалог і розширення повноважень місцевого самоврядування. Це знайшло відображення у прийнятті Спеціального регіонального статуту Корсики від 1982 р., який трансформував регіон із суто адміністративної одиниці в політичну корпорацію з розширеною суб'єктністю, що виходила за межі класичної децентралізації. Корсиканська асамблея отримала право прямої комунікації з центральним урядом, участі в консультативних процедурах, а також інструменти впливу на виборчу систему. Важливим компонентом стали інституційні гарантії культурно-мовної ідентичності, зокрема автономія в сфері освіти та провадження корсиканської мови. В економічній сфері регіон набув повноважень щодо стратегічного планування розвитку та регулювання зайнятості [3, с. 11; 15, с. 109].

У 1991 р. було відновлено політичний діалог, що передував президентським виборам. Того ж року ухвалено закон про статус Корсики, який закріпив формулу: «Французька республіка гарантує... корсиканському народу – складовій частині французького народу – право на захист його культурних особливостей і на захист його специфічних соціальних і економічних інтересів, ... якщо вони не завдають шкоди національній єдності і цілісності Франції» [13, с. 4]. Законодавчо було створено Раду Корсики (асамблея) та виконавчу Раду, а також розширено консультативні механізми в освітній, культурній і соціально-економічних сферах [10, с. 151; 14, с. 40; 4, с. 4]. У нормативному полі вперше використано поняття «корсиканський народ» [11]. Водночас радикальні кола залишилися незадоволеними досягнутим компромісом.

Новим етапом став Матінйонський процес, започаткований 13 грудня 1999 р. прем'єр-міністром Л. Жоспенем. Він передбачав переговори щодо оновлення статусу Корсики, інвестиції в інфраструктуру, запровадження обов'язкового викладання корсиканської мови в початкових школах, передачу ширших повноважень місцевим органам влади та створення єдиної адміністративно-територіальної одиниці. Проте на референдумі 6 липня 2003 р.

запропоновані зміни не були підтримані населенням. Від 13 грудня 1999 р. прем'єр-міністр Л. Жоспен запустив т. зв. Матіньонській процес для зацікавлених сторін щодо початку переговорів стосовно майбутнього Корсики. Метою було встановлення нового статуту, держава обіцяла інвестиції в інфраструктуру, впровадження обов'язкового викладання корсиканської мови в початкових школа, а також передачу повноважень у більшості районів місцевим органам влади та створення єдиної адміністративно-територіальної одиниці. Однак референдум 6 липня 2003 р. не підтримало цього референдуму [3, с. 14].

Географічне розташування Корсики

Джерело: <https://www.bbc.com/news/world-europe-30393118>

Адміністративна реформа 2015 р. не торкнулася статусу острова [10, с. 151]. У 2018 р. Корсика стає єдиною територією Франції, утвореної шляхом злиття двох департаментів Південна Корсика та Верхня Корсика [12].

Сучасний етап пов'язаний із ініціативами 2023 р., коли президент Е. Макрон запропонував розглянути розширення автономії та запропонував представникам Асамблеї Корсики підготувати відповідні пропозиції. Згідно проекту, автономія визначається як особливий статус, що передбачає право ухвалювати власні нормативні акти у сферах, не віднесених до виключної компетенції держави; її метою є перехід логіки конфронтації до перезавантаження відносин між Корсикою та Францією. Передбачається закріплення нового статусу в Конституції Франції через окремий розділ, присвячений Корсиці. У березні 2024 р. уряд і представники острова досягли консенсусу щодо тексту відповідного конституційного проекту [5].

Бійці FLNC з прапором.

Джерело: <https://plomin.club/flnc-corsica/>

Отже, корсиканський кейс демонструє складну еволюції від історично сформованої самобутності до сучасної моделі «інтеграції без асиміляції». Напруження у відносинах із центральною владою було зумовлене поєднанням історичних, соціально-економічних і культурних чинників. Запровадження спеціального статусу та подальші реформи засвідчують поступовий перехід від силових методів до політико-правового врегулювання. Сучасні конституційні ініціативи можуть стати завершальним етапом інституціоналізації автономії Корсики в межах унітарної французької держави.

Бібліографічні посилання

1. Britannica. Corsica. URL: <https://www.britannica.com/place/Corsica>
2. Corsica nationalists end campaign of violence. 13.12.2014. BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-30393118>
3. Dana Prudíková. Territorial Cleavage: The Development of the Relations and Attitudes of Continental France towards the Insular Society of Corsica. URL: <https://czechpolsci.eu/article/view/34488>
4. FLNC: боротьба за незалежність Корсики. Пломінь. URL: <https://plomin.club/flnc-corsica/>
5. Geo-bit Relief. Relief Map Corsica medium. URL: <https://www.3d-relief.com/Europe/Raised-relief-maps-of-France/Relief-Map-of-Corsica.html>
6. Mattia Bottino. Corsica's struggle for autonomy: historical roots, institutional changes, and current challenges. In *Autonomy Arrangements in the World*. URL: <https://www.world-autonomies.info/territorial-autonomies/corsica>

7. Pascal Paoli (1725–1807), père de la Patrie corse. 21.10.2023. France Culture. URL: <https://www.radiofrance.fr/franceculture/podcasts/toute-une-vie/pascal-paoli-1725-1807-pere-de-la-patrie-corse-3042292>
8. Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Луцьк, 6 грудня 2021 р.) / за ред. В. Й. Лажніка. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 360 с.
9. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Питання політології. 2008. № 810. 239 с.
10. Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 90 / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: «Юридична думка, 2021. 262 с. (кресіна).
11. Зварич І. Міжнародно-правові стандарти захисту прав етнопонаціональних меншин у контексті їх імплементації. URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/476>
12. Камінська М. Об'єднання комун як компонент французької системи місцевого самоврядування. URL: <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/11024/11292>
13. Новицький Д. В., Пісоцький А. Ф. Особливості конституційно-правового статусу автономії в зарубіжних країнах: на прикладі Північної Ірландії, Гонконгу та Корсики. URL: https://www.lsej.org.ua/4_2021/30.pdf
14. Римська декларація ЄС: нові пріоритет розвитку об'єднаної Європи: зб. наук. ст. за матеріалами наук.-практ. конф., м. Харків, 12 трав. 2017 р. у 2 ч. / Гетьман А. П., Яковюк І. В., Самощенко В. І. Харків, 2017. 444 с. (лисенко)
15. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір: дис. д-ра політ. наук: 23.00.02 / Романюк Анатолій Семенович. Львів: нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2004. 491 с.
16. Сипко Б. Наслідки алжирської війни для Корсики: «чорноногі» та корсизм. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9055/1/21.pdf>

Вікторія ШАПРАН / Viktoriia SHAPRAN

студентка 3 курсу історичного факультету

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

(спеціальність 014.03 Середня освіта (Історія),

освітня програма «Середня освіта (Історія)»)

Освітні можливості для українських біженців у Франції

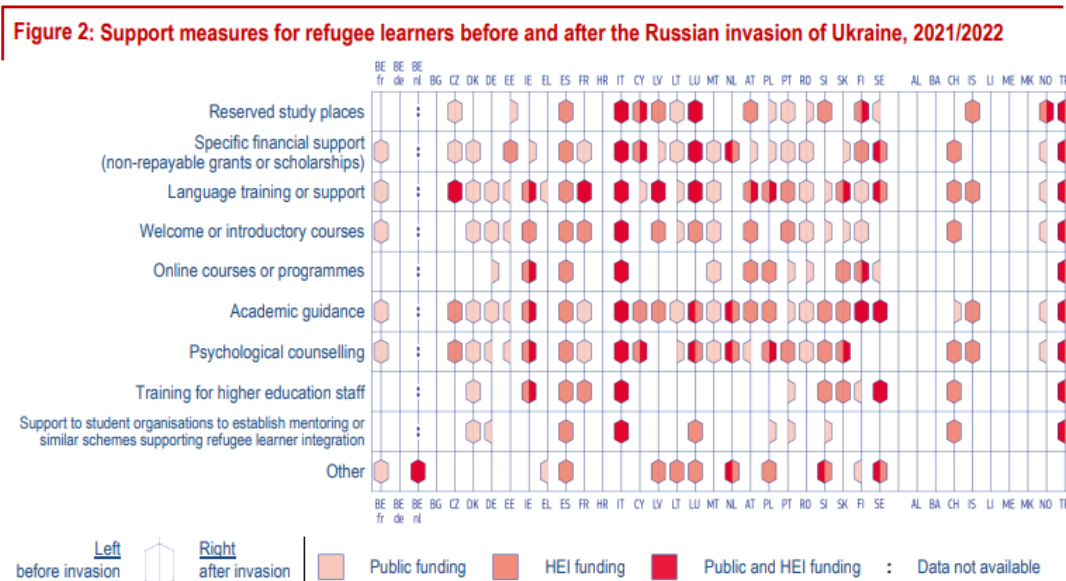
Educational opportunities for Ukrainian refugees in France

Мета доповіді – розглянути можливостей освіти, які відкриті українським біженцям у Франції, особливо в умовах повномасштабної війни та масового переміщення населення, а також визначення ролі освіти як інструменту соціальної стабілізації, інтеграції та довгострокової адаптації українських громадян у країні перебування.

Після початку російської агресії проти України Франція, наравін із іншими країнами Європейського Союзу, активізувала механізм тимчасового захисту, який надає українським біженцям право на проживання, доступ до ринку праці, соціальних послуг і освітніх систем.

З перших кількох місяців війни французька влада надавала пріоритет сектору освіти, оскільки більшість переміщених осіб становили діти, підлітки та студенти.

Французька система освіти, що базується на принципах загальної освіти, секуляризму та рівності, дозволяє українським дітям відносно швидко інтегруватися в місцеві школи без потреби в окремій паралельній системі освіти. Діти шкільного віку мають право на безкоштовну обов'язкову освіту, незалежно від їхньої національності чи імміграційного статусу, що відповідає загальному французькому законодавству в галузі освіти. На практиці більшість українських дітей навчаються в школах поблизу місця проживання, де їм пропонуються спеціалізовані адаптивні курси або модулі французької мови [6; 5]. Такий підхід допомагає їм інтегруватися в нове мовне середовище та поступово брати участь в освітньому процесі разом зі своїми французькими однолітками.

Заходи підтримки для учнів-біженців до та після російського вторгнення в Україну, 2021/2022

Джерело: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-07/Supporting_refugee_learners_from_Ukraine_in_higher_education_in_Europe.pdf

На мою думку, французькі школи відіграють роль у житті українських дітей, яка виходить далеко за рамки простого освітнього процесу. Для них школа це як «стабільний острів» і безпечний простір, де щоденний розпорядок

допомагає їм швидше подолати посттравматичний стресовий розлад. Спостерігаючи за процесом їхньої адаптації [1; с. 22–24], можна зробити висновок, що інклюзивність французької системи освіти, де дітей не сприймають як «іноземців», а одразу інтегрують у групу, допомагає їм швидко набутися «м'яких навичок». І, я вважаю, що це дозволяє дітям відчувати себе частиною європейської спільноти та зберігати свою індивідуальність, що є вирішальним для їхнього гармонійного фізичного та психічного розвитку в умовах вимушеної імміграції.

Тим часом, дослідження задокументувало численні труднощі, з якими стикаються українські сім'ї. Серед них мовні бар'єри, психологічні травми війни та невизначеність щодо майбутньої освіти своїх дітей. Деякі батьки обрали паралельну стратегію освіти: їхні діти навчалися у школах у Франції, одночасно навчаючись дистанційно в українських навчальних закладах. Ця стратегія підтримувала контакт з українською системою освіти, але також накладала важке академічне навантаження на їхніх дітей [7; 6]. Така ситуація відображає нестабільність та невизначеність щодо тривалості їхнього перебування за кордоном, з якою зазвичай стикається більшість сімей біженців.

Вечеря Євгенії та її сім'ї з родиною хостів, яка їх прихистила

Джерело: <https://www.kyivpost.com/uk/post/51629>

Варто зазначити, що ця стратегія «двоколіїної освіти» ставить під справжній виклик інтелектуальним та психологічним ресурсам української молоді. З одного боку, вона відображає надзвичайну відданість батьків українській ідентичності та їхнє прагнення до повернення своїх дітей додому; з іншого боку, ми також бачимо ризик академічного вигорання студентів. На мою думку, таке зближення двох систем освіти вимагає більш гнучких рішень з обох

сторін, наприклад, полегшення стресу студентів шляхом взаємного визнання певних модулів курсів або предметів, і це дозволило б українським студентам не лише «ледве виживати» в обох системах, але й отримати якісний, інтегрований освітній досвід, поєднуючи традиційні українські освітні філософії з французькими критичними підходами [9].

У Франції приділяють особливу увагу підтримці українських студентів. Вища освіта розглядається як не лише гуманітарна допомога, а й як інвестиція у людський капітал, який може бути корисним для французького суспільства та для майбутнього відновлення України [3]. Французькі університети та спеціалізовані вищі школи надали можливість студентам, які були змушені зупинити навчання через війну, продовжити свої навчальні роботи. Координація цього процесу здійснюється через Campus France, який надає інформаційну підтримку щодо вступу, визнання дипломів, мовних вимог та особливостей академічної системи Франції. Європейські аналітичні звіти зазначають, що українські студенти мають високий рівень навчальної мотивації, дисципліни та зацікавленості у отриманні якісної освіти. Це підтверджують матеріали французьких та українських медіа, у яких викладачі французьких університетів зокрема звертають увагу на активність і відповідальність українських студентів у навчанні. Однак адаптація в університеті викликає труднощі через мовні бар'єри та різниці в навчальних програмах, тому необхідні додаткові підготовчі курси або академічна допомога [2; 4].

Професор Сорбонни Ів Валля з українськими студентами та викладачами

Джерело: <https://www.golos.com.ua/article/293488>

Крім формальної освіти, важливу роль відіграють програми професійного навчання, перекваліфікації та неформального освітнього процесу, які зокрема спрямовані на дорослих біженців. Такі програми мають за мету швидшу інтеграцію у французький ринок праці та зменшення соціальної залежності. Дослідники соціокультурної адаптації підкреслюють, що освіта в умовах міграції виконує не тільки навчальну, а й стабілізуючу функцію, дозволяючи людині відновити відчуття контролю над власним життям і майбутнім [8].

Засоби масової інформації та громадськість відіграють головну роль у формуванні позитивної інформаційної сфери навколо можливостей здобути освіту. Українські ЗМІ досліджують, як люди з інших країн вчаться в Україні, і кажуть, що отримати хорошу освіту в Європі не є неможливо, але це потребує зусиль, вивчення мови та підготовки до нової культури. Засоби масової інформації говорять, що освіта у Франції може змусити людей почуватися засмученими і стурбованими, тому що їм потрібно переїхати в нове місце і вони бояться того, що відбувається в Україні [5].

Кожен українець або студент Франції - це як «амбасадор» для своєї країни, вони працюють з французами і багато з ними спілкуються, що допомагає їм об'єднати проекти та краще зрозуміти один одного. У Франції навчання це створення нових речей та дружби з людьми, які можуть допомогти Україні стати частиною Європи. Я вірю, що ці молоді люди зроблять наше місто добрим і тривалим партнером для майбутніх країн. .

Висновки. Франція запланувала викладати українських біженців у різних класах: від дуже молодого до старшого та в старшому віці. Освіта допомогла людям об'єднатися і жити мирно не тільки тому, що це був спосіб допомогти їм вижити, але й тому, що це був спосіб допомогти їм рости та вивчити [1; 5]. Українські діти та студенти стикаються з багатьма проблемами, пов'язаними з мовою, розумом та роботою, але вони все ще можуть навчитися і добре пристосовуватись до обставин.

Бібліографічні посилання

1. Дідковська Л., Дідковський А. Соціально-культурна адаптація в імміграції : монографія. Київ, 2023. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Соціально_культурна_a.html?id=lyZBEQAAQBAJ
2. Освіта українських біженців за кордоном. Baltija Publishing, 2022. URL:
3. Про вищу освіту у Франції. Campus France Ukraine. URL: <https://www.ukraine.campusfrance.org/pro-vyshchu-osvitu-u-frantsiyi>
4. Професор Сорбонни Ів Валля: «Українські студенти дуже вмотивовані вчитися...». Голос України : матеріали ЗМІ. URL: <https://golos.com.ua/article/293488>

5. Українське студентство за кордоном: якісна європейська освіта – міф чи реальність? Vezha.org : матеріали ЗМІ. URL: <https://www.vezha.org/ukrayinske-studentsvo-zakordonom-yakisna-yevropejska-osvita-mif-chy-realnist/>
6. France Éducation International. L'accueil des élèves ukrainiens en France. URL: <https://www.lacimade.org/informations-pratiques-pour-les-personnes-en-provenance-dukraïne-et-arrivees-en-france/>
7. Parental uncertainty in plans and education of Ukrainian refugee children in European countries. ScienceRise: Pedagogical Education. 2023. URL: https://journals.uran.ua/sr_edu/article/view/296502
8. Supporting refugee learners from Ukraine in higher education in Europe. European Commission, Eurydice, 2022. URL: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-07/Supporting_refugee_learners_from_Ukraine_in_higher_education_in_Europe.pdf
9. Ukrainian refugees in France: education and integration experiences. Kyiv Post : матеріали ЗМІ. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/51629>

Ольга ЯДРЕННИКОВА / Olha YADRENNYKOVA

учениця 11 класу

Кам'янського ліцею Апостолівської міської ради
Криворізького району Дніпропетровської області

**Українські біженці у Чехії у 2022–2025 рр.: особливості правового статусу
та перспективи етнокультурної інтеграції**

**Ukrainian refugees in the Czech Republic in 2022–2025: features of legal status
and prospects for ethnocultural integration**

Мета доповіді – розглянути та проаналізувати проблеми та особливості становища українських біженців у Чеській Республіці в період з 2022 до 2025 року. Звернути особливу увагу на їх правовий статус та перспективи етнокультурної інтеграції, зокрема за умов затяжної війни в Україні.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну у лютому 2022 р. спричинило різке зростання вимушеної міграції українського населення за кордон. Серед країн ЄС Чеська Республіка стала однією з найбільш поширених країн для тимчасового притулку українцям, що можна пояснити такими причинами, як територіальна близькість, сформовані трудові міграційні зв'язки (до повномасштабного вторгнення в Чехії уже проживало близько 200 тисяч громадян України [12]), мовні та культурні аспекти, а також відносно стабільна економічна ситуація [1].

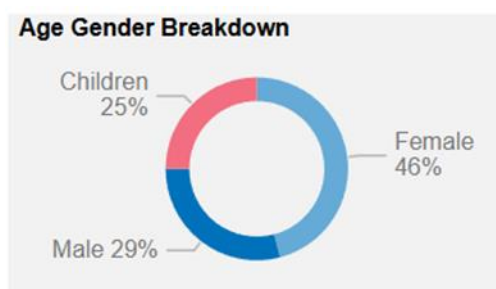
Основою правового перебування українців у Чехії став механізм тимчасового захисту, запроваджений Європейським Союзом навесні 2022 р. Цей

документ дозволив Чехії імплементувати ці норми у національне законодавство через закони *Lex Ukrajina*, що конкретизують та адаптують умови перебування та інтеграції [13; 4]. У Чехії реалізацію цієї політики забезпечує Міністерство внутрішніх справ Чеської Республіки.

Тимчасовий захист гарантує українцям:

- легальне перебування на території держави;
- доступ до ринку праці без спеціальних дозволів;
- державне медичне страхування;
- право на освіту для дітей [4].

За даними міжнародних та чеських офіційних джерел, у 2022–2025 рр. в Чехії перебувають понад 600 тисяч громадян України, серед яких понад 396 тис. мають статус тимчасового захисту станом на грудень 2025 року [2; 11]. Треба зазначити, що цей захист не гарантує отримання громадянства чи можливості постійного проживання, а лише забезпечує тимчасовий колективний захист. [4].

Важливою особливістю української міграції є її соціально-демографічна структура: жінки і діти становлять більшість, що обумовило специфіку державної політики у сферах працевлаштування, соціального забезпечення, охорони здоров'я та освіти[3].

Одним із ключових індикаторів інтеграції українських біженців стала їх участь у ринку праці. Уже у 2023 р. більшість працездатних українців були залучені до економічної діяльності, насамперед у сферах промисловості, логістики, торгівлі, обслуговування та соціального догляду.

Міжнародні експерти стверджують, що економічний внесок українських біженців перевищив витрати держави на соціальну підтримку[5].

Присутність українських біженців вже справила помітний вплив на ринок праці Чехії: допомогла подолати хронічну нестачу робочої сили в країні в таких секторах, як будівництво, промисловість та сфера послуг. Гострою залишається проблема знецінення українських дипломів та неповне використання потенціалу робітників, особливо кваліфікованих кадрів, але основною перешкодою для вирішення цього питання залишається мовний бар'єр. Чеський уряд пропонує безкоштовні мовні курси, які переважно вирішують це питання [6; 7; 13].

Важливу роль у пом'якшенні цих проблем відіграють неурядові організації, зокрема *People in Need*, які забезпечують мовні курси, консультації з працевлаштування та соціальну підтримку. В кожному регіоні Чехії працюють інтеграційні центри, які забезпечують підтримку біженцям у багатьох питаннях –

мовні курси, соціально-правові послуги, а також проводять інтеграційні заходи.[8]

Важливою складовою інтеграції є освіта. У 2025 р. понад 53 тисячі українських дітей навчаються в чеських школах та перебувають у дитячих садках. Дослідження показують, що початковий етап адаптації в навчальних закладах супроводжувався значними труднощами. Вони спричинені перш за все мовним бар'єром. Чеська влада вирішує питання запровадження мовних курсів для дітей і створенням україномовних класів. Ще однією з актуальних проблем є соціальна ізоляція учнів. Для полегшення пристосування до нового середовища приблизно у чверті шкіл було назначено відповідального за адаптацію педагога та залучено психолога освітнього закладу. Варто зазначити, що саме україномовні класи або класи з великою часткою українців очікувано показали позитивні результати щодо психосоціальних показників учнів а також їх успішності.

Можна помітити, що в таких нестандартних умовах формується унікальна модель освіти, за якої до офлайн навчання в Чехії додається і українське в онлайн форматі, за різними оцінками це приблизно 12 % учнів [15]. Переважно такому явищу можна дати позитивну характеристику, оскільки це сприяє одночасно і адаптації і збереженню етнокультурної ідентичності українських дітей. Хоча разом із тим виникає питання: чи ефективно працюють механізми врегулювання такого формату навчання?

Етнокультурна інтеграція українців у Чехії має багатовимірний характер. З одного боку українська громада активно включається у чеський соціальний простір через роботу, освіту, активну участь у громадському житті, культурні та мистецькі заходи. З іншого боку, спостерігається чітке прагнення до збереження національної ідентичності, що створює ідеальні умови для культурного обміну між державами.

У 2022–2024 рр. у Чехії виникла значна кількість українських культурних ініціатив: мистецькі події, благодійні акції, культурні фестивалі, що не лише підтримують українців, а й формують позитивний образ України в чеському суспільстві. Яскравими прикладами таких заходів були UkrFest «THANK YOU» (1 і 2), Ukrajina Vyšivaná Concert, Vyshyvanka Fest, який відвідали близько тисячі людей та Українська виставка сучасного мистецтва – Ukrainian Contemporary Art [14].

Vyshyvanka Fest, 2024, Прага.

Джерело: <https://www.radiosvoboda.org/a/den-vyshyvanky-praha-chechiya/32955012.htm>

У 2025 році президент України Володимир Зеленський під час візиту Чехії повідомив про створення українським Агентством національної єдності хабів єдності (Unity Hub) у ключових країнах перебування українських біженців від війни – Чехії, Польщі та Німеччини.

Підписання декларації про створення Центру єдності в Чехії за участі Президента України Володимира Зеленського та Прем'єр-міністра Чехії Петр Фіала, 2025.

Джерело: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-vidkryie-centr-yednosti-v-chehiyi-mizh-uryadami-dvo-97553>

Проект передбачає створення освітніх і культурних просторів, мовних курсів, роботу консультантів з повернення, координаторів з економічних можливостей, консульські, банківські та поштові послуги, програми для дітей та молоді, українські кав'ярні, бізнес-хаби і коворкінг та UA Job Center. Подібні проекти допомагають інтегруватися в чеський простір, не тільки підтримуючи, а й зміцнюючи культурний та соціальний зв'язок з Україною [9].

Така модель інтеграції відповідає європейському підходу до мультикультуралізму, який передбачає співіснування різних культур без примусової асиміляції.

Показниками ефективної політики держави щодо інтеграції українців є зміна статистичних даних щодо планів на майбутнє: в першому раунді опитування у 2022 році – 75 % респондентів мали намір повернутися, то в другому раунді через рік цей показник становив лише 50 % [10]. Але водночас це ставить перед чеською державою виклик переходу від кризового реагування до довгострокової інтеграційної стратегії, яка мала б передбачати врегулювання питань житла, зайнятості, ефективного використання дипломів, мовної та освітньої інтеграції, а також запобігання соціальній ізоляції й сегрегації українських біженців у чеському суспільстві.

У перспективі українська громада може стати сталим етнокультурним елементом чеського суспільства, впливаючи на демографічні, економічні та культурні процесів у країні.

Отже, у 2022–2025 рр. Чеська Республіка стала одним із головних центрів прийому українських біженців у Європі. Запровадження механізму тимчасового захисту як на рівні ЄС так і на рівні самої Чеської Республіки дозволило забезпечити відносно швидку адаптацію. Етнокультурна інтеграція українців у Чехії відбувається за моделлю поєднання адаптації та збереження ідентичності, що відповідає сучасним європейським підходам до мультикультуралізму.

Досвід Чехії може бути використаний як приклад ефективного реагування на масову вимушену міграцію.

Бібліографічні посилання

1. BBC News Ukraine: Чому українці обирають Чехію?
URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2012/06/120621_refugees_ukraine
2. UNHCR Czechia: Protection Brief Q4 2024. URL:
<https://data.unhcr.org/en/documents/details/114153>
3. Ukraine Situation – 2024 RRP End-of-Year Report. URL:
<https://data.unhcr.org/en/documents/details/115082>
4. Lex Ukrajina про чеський тимчасовий захист і візи інших країн. Lex Ukrajina (закон ЧР № 65/2022 Sb.). URL: <https://proukrainu.bleesk.cz/lex-ukrajina-pro-cheskyi-tymchasovyi-zakhyst-i-vizy-inshykh-krajin/>
5. Annual Report of the Security Information Service for 2024 <https://www.bis.cz/>

6. Prague Morning: Two-Thirds of Economically Active Ukrainian Refugees Have Jobs in Czechia. URL: <https://praguemorning.cz/two-thirds-of-economically-active-ukrainian-refugees-have-jobs-in-czechia/>
7. Prague Morning: Two-Thirds of Economically Active Ukrainian Refugees Have Jobs in Czechiahttps. URL: praguemorning.cz/how-many-ukrainian-refugees-are-working-in-czech-the-latest-data/
8. Integration Centres. URL : <https://www.cizinci.cz/integracni-centra-1?utm>
9. Перепадя О. У Празі відкривають український культурний хаб. URL: <https://www.dw.com/uk/u-prazi-vidkriut-ukrainskij-kulturnij-hab/a-72440178?utm>
10. How are attitudes towards returning to Ukraine developing? In June, we presented the results of our research. 21.08.2024. URL: <https://www.slovo21.cz/news/war-refugees-from-ukraine-in-the-czech-republic-2022-2023-situation-and-subjective-attitudes?utm>
11. Офіційне інтернет-представництво Президента України Володимира Зеленського. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-vidkriye-centr-yednosti-v-chehiyi-mizh-uryadami-dvo-97553>
12. CRCMedia: новини європейської діаспори. URL: <https://web.archive.org/web/20211202205259/https://crcmedia.info/foreigners-in-czechia-statistics-first-half-2021/>
13. Council Implementing Decision (EU) 2022/382 introducing temporary protection for displaced persons from Ukraine. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32022D0382>
14. Радіо Свобода. URL: <https://www.rferl.org/a/prague-ukrainian-culture-festival-photos/32954796.html>
15. Integrace a vzdělávání dětí a žáků s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka. URL: <https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-%E2%80%93-Integrace-a-vzdelavani-deti-a-z>

Евеліна ЯКОВЧУК / Evelina YAKOVCHUK

учениця 11 класу

Комунального закладу «Лицею № 16»

Кам'янської міської ради міста Кам'янського Дніпропетровської області

e-mail: elya.yakovchuk@gmail.com

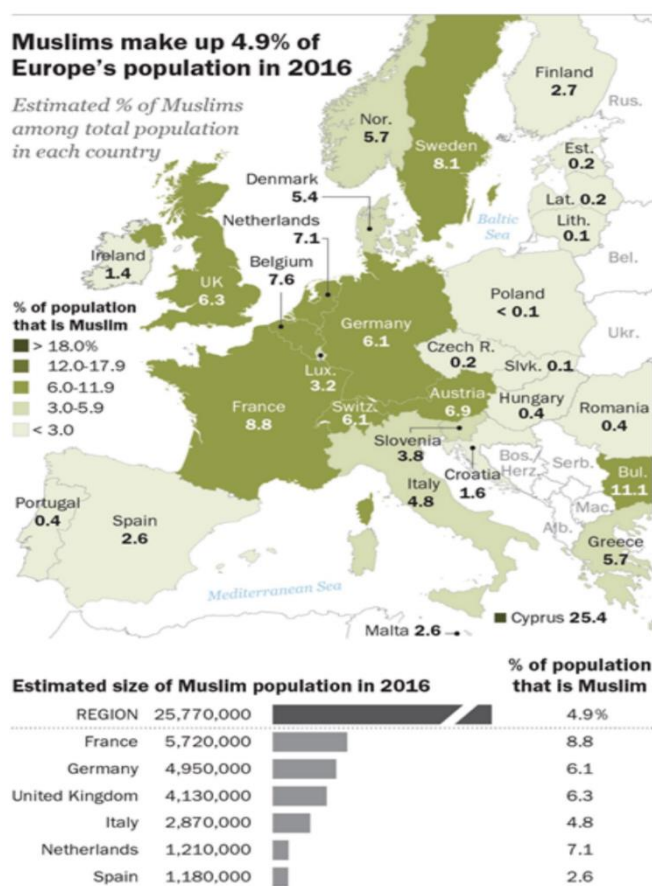
**Мусульманська спільнота Австрії:
правовий статус і особливості сучасного становища**

**The Muslim community of Austria:
legal status and features of the current situation**

Мета доповіді – проаналізувати історію становлення мусульманської спільноти в Австрії, охарактеризувати її правовий статус та розглянути особливості сучасного становища мусульман у соціально-політичному та релігійному житті країни.

У сучасному європейському суспільстві питання релігійного та культурного різноманіття набуває особливої актуальності. Однією з найбільших релігійних меншин у багатьох країнах Європи є мусульманська спільнота. Значну роль у формуванні мусульманського населення європейських держав відіграли історичні процеси, міграційні хвилі ХХ–ХХІ століть та соціально-економічні зміни [9].

Австрія є однією з держав Європи, де мусульманська громада займає помітне місце у релігійному та суспільному житті. За різними оцінками, сьогодні в країні проживає понад 700 тисяч мусульман, що становить приблизно 8–9 % населення держави [4,9]. Більшість мусульман Австрії мають міграційне походження. Найчисельніші групи становлять вихідці з Туреччини, Боснії і Герцеговини, Косова, а також інших країн Балканського регіону та Близького Сходу [4; 5]. Значна частина мусульман проживає у великих містах, зокрема у Відні, Граці та Лінці [4].

Кількість мусульман в Європі на 2016 рік

Джерело: <https://www.pewresearch.org/religion/2017/11/29/europes-growing-muslim-population>

Мусульманська громада Австрії характеризується внутрішньою різноманітністю. До її складу входять представники різних етнічних груп, культурних традицій та релігійних течій ісламу [6]. Водночас мусульмани активно беруть участь у соціальному, економічному та культурному житті країни, створюють релігійні організації, культурні центри та освітні установи [6].

Особливістю Австрії є те, що іслам має офіційно визнаний правовий статус, що відрізняє її від багатьох інших європейських держав [5]. Це створює певні умови для діяльності мусульманських релігійних організацій, але водночас викликає суспільні та політичні дискусії щодо інтеграції мусульман у сучасне австрійське суспільство [2].

Історія мусульман в Австрії має доволі давнє походження і пов'язана насамперед із історичними подіями в Центральній та Південно-Східній Європі. Формування мусульманської спільноти на території сучасної Австрії відбувалося поступово та було зумовлене як політичними, так і соціально-економічними процесами [4].

Перші контакти Австрії з мусульманським світом відбулися ще в період протистояння між європейськими державами та Османською імперією у XVI–XVII століттях. Саме в цей час Османська імперія здійснювала військові походи на території Центральної Європи, зокрема на землі, що входили до складу Габсбурзької монархії [4]. Найбільш відомими подіями стали облоги Відня 1529 та 1683 років [4]. Хоча ці події мали військовий характер і не призвели до значного поширення ісламу на території Австрії, вони стали першими історичними контактами між австрійським суспільством і мусульманською культурою.

Реальне формування мусульманської громади в Австрії розпочалося наприкінці XIX століття. У 1878 році Австро-Угорська імперія окупувала Боснію і Герцеговину, де значну частину населення становили мусульмани [5; 7]. Після включення цієї території до складу імперії мусульманське населення Боснії фактично стало підданими Австро-Угорської монархії [5]. Це створило необхідність законодавчого врегулювання статусу ісламу та прав мусульман у державі.

У зв'язку з цим у 1912 році в Австро-Угорській імперії був ухвалений спеціальний закон, відомий як «Закон про іслам» (Islamgesetz). Цей закон офіційно визнав іслам як одну з дозволених релігій у державі та гарантував мусульманам свободу віросповідання [5]. Таким чином Австрія стала однією з перших європейських країн, яка юридично визнала іслам [7]. Закон забезпечував мусульманам право створювати релігійні організації, здійснювати релігійні обряди та будувати мечеті. Основною групою мусульман, на яких поширювався цей закон, були саме мусульмани Боснії і Герцеговини.

Після Першої світової війни та розпаду Австро-Угорської імперії чисельність мусульман у новій австрійській державі була відносно невеликою. Проте ситуація значно змінилася у другій половині ХХ століття. У 1960–1970-х роках Австрія почала активно залучати іноземних працівників для розвитку економіки. До країни прибували трудові мігранти з Туреччини та Югославії, серед яких значну частину становили мусульмани [4; 9]. Саме цей період став початком формування сучасної мусульманської громади в Австрії.

У 1979 році була створена Ісламська релігійна громада Австрії (Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich), яка стала офіційною організацією, що представляє інтереси мусульман у державі [4]. Ця організація отримала право представляти мусульман перед державними органами, організовувати релігійне життя громади та сприяти розвитку ісламської освіти.

Ісламський центр Відня.

Джерело: https://uk.wikipedia.org/wiki/Іслам_в_Австрії

У ХХІ столітті мусульманська громада Австрії значно зросла. Внаслідок міграційних процесів чисельність мусульман постійно збільшується, а іслам став другою за чисельністю релігією країни. У 2015 році австрійський парламент ухвалив нову редакцію Закону про іслам, яка регулює діяльність мусульманських організацій, питання підготовки імамів та фінансування релігійних установ [1; 8]. Цей закон також забороняє іноземне фінансування мусульманських організацій, що має сприяти формуванню так званого «австрійського ісламу» та інтеграції мусульман у суспільство[7].

Таким чином історія мусульманської спільноти в Австрії пройшла кілька важливих етапів: від перших контактів з мусульманським світом у період Османських війн до офіційного визнання ісламу у 1912 році та формування

сучасної багатонаціональної мусульманської громади у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

Подальший розвиток мусульманської спільноти в Австрії супроводжувався формуванням її правового статусу та визначенням місця ісламу в системі державно-релігійних відносин. Особливістю австрійської моделі є те, що держава визнає релігійні громади офіційними суб'єктами суспільного життя, надаючи їм певні права, але водночас встановлюючи правові рамки їх діяльності.

Мусульманські громади, як і інші офіційно визнані релігійні організації, мають право створювати власні релігійні установи, проводити богослужіння, організовувати релігійні свята та підтримувати діяльність культурних і освітніх центрів [6]. Важливою складовою їх діяльності є також розвиток релігійної освіти. У державних школах Австрії учні мусульманського віросповідання можуть вивчати іслам як окремий навчальний предмет, що сприяє збереженню релігійної ідентичності та водночас інтеграції мусульманської молоді в освітню систему країни [6].

Координацію релігійного життя мусульман здійснює Ісламська релігійна громада Австрії, яка виступає офіційним представником мусульман перед державними органами. Вона бере участь у вирішенні питань, пов'язаних із діяльністю мечетей, підготовкою релігійних діячів, організацією релігійної освіти та взаємодією з іншими конфесіями.

Разом із наданням прав мусульманським громадам держава здійснює певне регулювання їх діяльності. Це є характерною рисою австрійської моделі взаємовідносин між державою і релігією. Законодавство передбачає, що релігійні організації повинні діяти відповідно до законів держави та сприяти інтеграції своїх вірян у суспільне життя країни.

Важливим етапом у розвитку правового статусу ісламу стало ухвалення у 2015 році оновленого закону про іслам, який визначив сучасні правила функціонування мусульманських організацій. Закон, зокрема, передбачає, що релігійна діяльність мусульманських громад повинна здійснюватися з урахуванням законодавства Австрії, а фінансування релігійних організацій має бути прозорим. Одним із положень закону стало обмеження іноземного фінансування мусульманських установ, що було спрямовано на забезпечення їх більшої автономії та інтеграції в австрійське суспільство [2].

Правове становище мусульманських громад в Австрії характеризується поєднанням гарантій свободи віросповідання та державного регулювання релігійної діяльності. Така система дозволяє мусульманській спільноті брати активну участь у суспільному житті країни, водночас зберігаючи баланс між релігійною свободою та дотриманням загальнодержавних правових норм.

Центральною організацією, що представляє мусульман в Австрії, є Ісламська релігійна громада Австрії (Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich). Вона виконує функції офіційного представника мусульманської спільноти перед державою, координує діяльність релігійних громад та займається організацією релігійного життя мусульман. До її повноважень належать питання підготовки імамів, організація релігійної освіти, підтримка діяльності мечетей та участь у міжрелігійному діалозі.

Окрім цієї організації, в Австрії діє значна кількість місцевих мусульманських об'єднань, культурних центрів і благодійних організацій. Вони сприяють соціальній підтримці членів громади, організовують культурні заходи, освітні програми та релігійні святкування. Такі організації часто виконують роль важливих осередків комунікації між мусульманською спільнотою та ширшим австрійським суспільством.

Разом із розвитком мусульманської громади в Австрії виникають і певні соціальні та політичні виклики. Однією з ключових проблем є питання інтеграції мусульман у сучасне європейське суспільство. У зв'язку зі збільшенням чисельності мігрантів у країні ведуться активні суспільні дискусії щодо поєднання релігійних традицій мусульман з цінностями демократичної держави.

Ще одним викликом є необхідність подолання стереотипів і упередженого ставлення до мусульман. У деяких випадках у суспільстві виникають побоювання щодо культурних відмінностей або впливу релігійних традицій на суспільне життя. Тому важливу роль відіграють міжкультурний діалог, освітні програми та діяльність громадських організацій, спрямованих на взаєморозуміння між різними релігійними та культурними групами.

Крім того, значну увагу приділяють питанням безпеки та протидії радикалізації [2]. Держава разом із мусульманськими організаціями працює над тим, щоб запобігати поширенню екстремістських ідей та підтримувати розвиток поміркованого ісламу, який відповідає принципам демократичного суспільства [6].

Новий австрійський закон забороняє, зокрема, носіння нікабів у громадських місцях

Джерело: <https://www.bbc.com/ukrainian/41458171.amp>

Отже, мусульманські організації в Австрії виконують важливу роль у розвитку та функціонуванні релігійної громади, сприяють її інтеграції в суспільство та допомагають вирішувати сучасні соціальні виклики. Водночас подальший розвиток мусульманської спільноти потребує балансу між збереженням релігійної ідентичності та активною участю у суспільному житті країни.

Висновки. Дослідження показує, що співіснування різних етнічних й релігійних груп неабияк відбивається на суспільно-політичному житті держав. Однією з найбільших релігійних спільнот у країнах Європи є мусульманська громада, чисельність якої протягом останніх десятиліть значно зросла внаслідок міграційних процесів, демографічних змін та глобалізації. Мусульманська громада є важливою складовою релігійного та культурного життя Австрії насаперед. Вона представлена різноманітними організаціями, які сприяють розвитку релігійної освіти, культурних ініціатив та міжрелігійного діалогу. Водночас сучасний розвиток мусульманської спільноти супроводжується певними викликами, серед яких питання інтеграції, подолання соціальних стереотипів та забезпечення гармонійного співіснування різних культур у межах демократичного суспільства.

У зв'язку з цим дослідження правового статусу мусульманської громади Австрії, а також аналіз особливостей її сучасного становища є важливим для розуміння процесів релігійного та культурного розвитку європейських держав.

Бібліографічні посилання:

1. Бошняки-мусульмани – єдина слов'янська етнічно-лінгвістична група, яка сповідує іслам. URL: <https://islam.in.ua/ua/islamoznavstvo/boshnyaky-musulmany-yedyna-slovyanska-etnichno-lingvistychna-grupa-yaka-spoviduye>
2. Європейська правда. Австрія посилює контроль над мусульманськими організаціями. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/02/26/7031304/>
3. Європейська правда. Новини про Боснію і Герцеговину. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/09/12/7146600/>
4. Іслам в Австрії. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Іслам_в_Австрії
5. Порадник. Релігія Боснії і Герцеговини. URL: <https://poradnik.com.ua/kraini-svitu/europe/bosnia-and-herzegovina/relihiya-bosniyi-i-hertsehovyny.html>
6. Релігійно-інформаційна служба України (RISU). Іслам у Європі та особливості його правового статусу. URL: <https://risu.ua>
7. СТАСРА. Яка релігія в Боснії. URL: <https://stasra.rkku.v.ua/articles/bosnija-jaka-religija.html>
8. УНІАН. Парламент Австрії заборонив іноземне фінансування мусульманських організацій. URL: <https://www.unian.ua/world/1049173-parlament-avstriji-zaboroniv-inozemtsyam-finansuvati-musulmanski-organizatsiji.html>
9. Pew Research Center. Europe's Growing Muslim Population. URL: <https://www.pewresearch.org/religion/2017/11/29/europes-growing-muslim-population>

Збірник доповідей слухачів курсу
«Регіональний дискурс політики мультикультуралізму».
Проект Еразмус+ Жан Моне «Європейський мультикультуралізм як досвід та
шлях до європейської інтеграції України» /
Упорядник: Ольга Каковкіна. Дніпро, 2026. 134 с.
[Електронне видання].

